

XXXI. évfolyam, 6. szám

2024. december 15.

PRIETENIA

PRZYJAŹŃ

ПРИЯТЕЛСТВО

URTÄSJDÉ

PRIJATELSTVA

PRJATELSTVO

ДРУЖБА

PRIJATELSTVO

FREUNDSCHAFT

ΦΙΛΙΑ

ՔՐԻԱՏԵԼՅԱԾՅՈՒՆ

ՀԱՐՑԵՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

AMALIPE

ПРИЯТЕЛСТВО

BARÁTSÁG

KULTURÁLIS ÉS KÖZÉLETI FOLYÓIRAT

BARÁTSÁG

Magyarország népei
kölcsonös megismerkedését szolgáló
folyóirat

Megjelenik hatszor egy évben.

Alapította 1994-ben:
Ember Mária és Mayer Éva

Kiadó:
Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége

A kiadásért felel:
Hollerné Racskó Erzsébet elnök

Felelős szerkesztő:
Mayer Éva

Olvasószerkesztő:
Hegedűs Sándor

Művészeti szerkesztő:
Szélpál Éva

Szerkesztő munkatárs:
Balányi Klára

A szerkesztőség postacíme:

Barátság szerkesztősége

1519 Budapest, Pf. 452.

Telefon: 203-2858

E-mail címeink:

baratsagujsag@gmail.com

eva.mayer@nemzetisegek.hu

ISSN 1218-0149 (nyomtatott)

Terjeszti az ONÖSZ

és a Lapker Zrt.

Nyomdai előállítás:

Croatia Kulturális, Információs és Kiadói
Nonprofit Kft.

Felelős vezető:

Skrinné Sákán Tímea ügyvezető igazgató

www.croatica.hu

ISSN 2061-0718 (Online)

Online szerkesztő:

Boros Árpád e.v.

<http://nemzetisegek.hu>

E lapszámunk megjelenését

a Miniszterelnökség

Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért

Felelős Államtitkársága,

a Közhasznú Hermann-Niermann Alapítvány,

az Országos Horvát Önkormányzat

és a Bethlen Gábor Alapkezelő

támogatta.

R. Lakatos Klára alkotásaiból

Őrző manók (akril, feszített vászon, 40x50 cm)

Várakozó univerzum (akril, feszített vászon, 50x70 cm)

Címlapunkon – R. Lakatos Klára: Csillagtánc

akril, farost, 30x40 cm

Blickpunkt 2024

Cikkünk a 11667. oldalon olvasható.

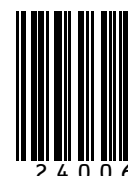
Dan Hrvata – Horvátok Napja

Stipan Balatinac felvételei

Cikkünk a 11659. oldalon olvasható!

Ára: 300 Ft

Nurok sã szãnãtãcsã ãn Krisun
sã bukurijã ãn ánu no!

Baxtalo Krechuno, Naj majbaxtalo
nyevo berhs te del Tumen o del!

Весела коледа
и честита нова година!

Καλα Χριστουγεννα και
Ευτυχιομενο το νεο ετος!

Sretan Božić i novu godinu!

Spokojnych, zdrowych Świąt Bożego
Narodzenia oraz wszelkiej pomysłności
w Nowym Roku!

Fröhliche Weihnachten
und ein gesegnetes, glückliches Neujahr!

Veselé Vianoce a šťastlivý nový rok!

Щасливого Нового Року
і беселих Різдвяних Свят!

Sãrbãtori fericite! La mulți ani!

Приятни Крачунни Шята
і Шастливый Новый Рик!

Желимо Вам срећне божићне
празнике и Нову годину!

Τύνηρησφνη ύνη ησρη:

Vesele božične praznike
in srečno novo leto!

Kellemes karácsonyi ünnepeket
és boldog új esztendőt kívánunk!

BARÁTSÁG

XXXI. évfolyam, 6. szám

2024. december 15.

TARTALOM

NÉPEK KARÁCSONYA

Tarka tények – címszavak a Karácsony
Lexikonból 11644

KÖZÖS EURÓPÁNK

A nemzeti kisebbségek helyzete az Európai
Unióban (konferencia) 11656
Horvátok Napja Szombathelyen 11659
Hornokné Uhrin Erzsébet köszöntése 11660
Daróczi Ágnes Budapest díszpolgára 11662
Új tanösvény Eleken 11664
Blickpunkt 2024 11667
Kincsek az értéktárakból 11668
Tükörben 11674

30 ÉVES A BARÁTSÁG

Bárkányi Zoltán: Karácsonyi vacsora 11676
Varga Ilona: Joka XXVI. 11678

XX. SZÁZAD

Váci Mihály költő 100 éves (tanulmány) 11682

ÉVFORDULÓ

Az MNOÖ és a 75 éves FUEN 11688

KÖNYV

A horvátok szerepe Óbudán és
a városregyesítésben 11694

HÁZAINK TÁJA

Szilveszteri falatok és kortyok 11696

INHALT, CONTENTS 11698

Előfizethető az Országos Nemzetiségi

Önkormányzatok Szövetsége

Barátság folyóirat számlaszámán:

11743057-26413457

Előfizetési díj: 1 évre 3000 Ft

Kapcsolat: Somogyi Zsuzsanna, ONÖSZ

e-mail cím: zsuzsanna.somogyi@slovakia.hu

telefon: +36 30 211 3980

Tarka tények

Címszavak a Karácsony Lexikonból

ALMAJÓSLÁS • A pomázi németeknél – miként azt *Polyáki Mária* rögzítette – karácsonyeste ünnepélyesen négyfelé vágják egy almát. Ezután izgatottan kezdik fürkészni a magokat. Kissé másképp, mint másutt. Amennyiben a vágással megsértettek egy vagy több magot, akkor betegségekre, ha pedig véletlenül kettévágtak magot, magokat, egyenesen halálesetre kell számítani a családban a következő év során.

Magyarország-szerte élt egy olyan régi babonás szerelmi jövendölés is, amely szintén karácsonyhoz kötődött. A férjhez menendő lány Luca napján kiválasztott egy szép, egészséges almát, majd karácsonyig minden nap harapott belőle. Akkor az utolsó falattal a szájában az utcára ment, hogy úgy lesse a szembejövő férfiakat. Úgy tartották ugyanis, hogy vagy az férfi, aki először jön szembe vele – vagy egy az övével azonos keresztnévvel viselő – lesz utóbb a férje. (Megjegyezzük, hogy csalni, az ablakon előre kilesni nem ér!)

ANGYALBÖGYÖRŐ • Az angyal szó (héberül: malach, görögül: angelosz, latinul: angelus) hírvivőt, hírnököt jelent. Az évszázadok során könyvtárnyi fejtegetés került papírra arról, hogy az angyaloknak van-e vagy nincs neme. A magyar népi konyha ebben egyértelműen foglalt állást. A karácsonyi böjti ételt, a mákos nudlit csaknem minden tájegységünkön angyalbögyörőnek vagy angyali bögyörőnek, begyerének is nevezték. És hogy mi a begyerő? Legyen elég annyi, hogy ilyenje csak a kisfiú-angyaloknak lehet.

ANGYALFA • Újfajta karácsonyfa-díszítési szokásként terjed Közép-Európában, hogy az ünnepi fenyőre különböző méretű, eltérő anyagokból készült (üveg, porcelán, gipsz, fémlemez, papírmasé, színes műanyag) angyalkákat aggatnak. A csúcsától a talpáig semmi más nincs a fán, csakis a mennyei szárnyasok (azokból viszont rengeteg), valamint a korábban angyalhajként ismert díszíték ezüstös változata.

ÁLLATHANGOK • Ukrajnában a hagyományörző közösségekben a szent vacsora idején, a fő fogás fogyasztása előtt a gyerekeket az asztal alá parancsolják. Onnan kell közös erővel kukorékolniuk, kotkodácsolniuk, rőfögniük, nyeríteniük, ugatniuk, mekegniük, gágogniuk. A család gazdaságában élő egyetlen állatfajta hangját se hagyhatták ki. Azon túl, hogy a gyerekek élvezik az efféle ricsajkeltést, a dolgot hasznosnak is tartják. Hitük szerint ez az eljárás ugyanis a megidézett állatok egészségét, gyarapodását szolgálja.

BAB • Moldovában régi szokás, hogy kis selyem- vagy bársonyzacskókat is akasztanak a karácsonyfák díszei közé. Ezekbe fehér bab szemeket rejtenek, amit arrafelé hagyományosan a lélek tisztasága jelképének tekintenek.

BAKALÁR • A horvátországi Dalmácia területén hagyományosan szárított, sózott tőkehalból készült egytálétel kerül karácsonykor az asztalokra. Ez annál is inkább különös, mivel az illető hal egyáltalán nem fogható az Adriai-tengeren, az Atlanti-óceán északi részén honos. Fo-

gyasztását a XV. századtól kezdődően velencei kereskedők terjesztették el a környéken. A több napos kiáztatás után megfőzött és kifilézett halat főtt burgonyával dolgozzák össze. Olívaolajjal, petrezselyemmel, borszal, friss fokhagymával keverik el, majd pépesen felpúpozva szolgálják fel.

BANÁNEVÉS • Az észak-portugáliai Braga városában december 24-én este, amikor sötétedni kezd, több ezer ember keresi fel a Banánháznak (Casa das Bananas) nevezett vendéglátóhelyet. Muskotályt isznak és banánt esznek. A két íz állítólag remekül összesimul. A szokás az 1970-es években alakult ki, amikor a cég tulajdonosa rájött, hogy ha a karácsonyi ünnepekre el nem adott banánt alaposan leárazva kínálja a bor mellé, akkor egyrészt jóval több muskotály fogy, másrészt nem rohad rá a névadó délgyümölcs. Ez az esemény lett a fiatalok esti találkahelye is. Mára már oly sokan lettek a fogyasztók, hogy a házba be se férnek. Az utóbbi évtizedben már délután tele van az egész tér banánozó, iddógáló, beszélgető emberekkel.

BÉKE • A Jézus születését pásztoroknak jelentő betlehemi angyal üzenetét erősítő mennyei seregek is megmutatkoztak a nevezetes helyszínen. Azon túl, hogy dicsőséget zengtek, egyben újabb fontos követelményeket is megfogalmaztak. Ez *Lukács* evangéliuma szerint így hangzott: „Dicsőség a magasságban Istennek, a földön békesség, az emberekben jóakarát.” (többek között *Aranyszájú Szt. János* és *Szt. Cirill* olvasata szerint.) Háborúkkal övezett esztendőinkben érdemes lenne mindenütt felfigyelni rá.

BETLEHEM • Cibakházán és Vörsön készül el évről évre új elemekkel bővülve Magyarország két legnagyobb beltéri, templomi betlehemje. A Jézus születésével összefüggő eseményeket megjelenítő cibakházi terepasztal alapterülete tavaly már közel hetven, a vörsié pedig több mint hatvan négyzetméteres volt. A két település karácsonyi látványossága a méretük szerint egyébként Európában is az első két helyet őrzi.

BOR • Ha borisszák lennénk és litvánok, akkor karácsonyjéj közepét mindenképpen vízparton töltenénk egy nagy vödörrel várva az éjfélt. A balti ország régi néphite szerint ugyanis pontosan éjfélkor minden álló- és folyóvíz néhány másodpercre borrá változik.

BORKARÁCSONYFA • Az ország első borkarácsonyfáját 2012-ben, Mikulás napján állította fel a Badacsonyi Kör a budapesti városligeti mújégpályán. A különleges, fenyőfát formázó építményt a kör tagjai pincészetének boraival töltött flakákából emelték. A következő néhány évben minden advent idején frissen palackozott boraikkal építették újjá.

CIPŐTÖLTÉS • Izlandon a gyerekek nem csak december 6-án teszik ki az ablakba a cipőjüket. Sőt! Akkor nem is teszik ki. Náluk december 12-23. között tart a cipőszellőztető évad. Reggelente aggodalommal szedik be a lábbelijüket, hogy megtudják, hogy az aznap illetékes karácsonyi manó milyennek ítélte viselkedésüket. Ha jónak, akkor édes-séggel, ha rossznak, akkor burgonyával tölti meg a cipőjüket.

CSITÁRY-KÚT • A székesfehérvári gyógyhatású ásványvizes forráskút az 1930-as évektől működik a Rózsaligetben. Nevét a fúrását kezdeményező egykori polgármesterről kapta. Harangjátéka az advent idején minden egész órában a Csendes éj dallamát adja elő.

CSODÁK • *Prudentius* (348-410), a latin költő írta: „A viruló világ kezdetét vette, midőn Krisztus született. Akkor harmat hullott az égből, a téli föld tavaszi virágleplet öltött.” Johann Ulrich Megerle (írói álnevével)

Abraham a *Santa Clara*, 1644-1709), a neves hitszónok viszont ezt hirdette: „Meglehetősen magas hó volt akkor, mely rögtön elolvadt és a fák virágot, lombot öltöttek; a föld pedig virággal volt borítva.”

DIDUKH • A nagypapa jelentésű didukh egy ősi pogány bálványból lett ukrán karácsonyi kalászdekoráció. Eredetileg a családot alapító őstre emlékeztek vele, de egyben a gazdag termés, azaz a gazdagság, a jólét jelképe is volt. Gyakorlatilag egy függőleges, lábon álló kéve, melyet a legerősebb, legegészségesebb gabonaszálak (búza, rozs, zab) összefonásával, színes szalagokkal történő átfűzésével, szalmából font virágokkal díszítenek. Száritott mezei virágok, bogyós ágak is kerülhetnek bele. Az összefont kalászcsoportok száma négy (a hetek), hét (a napok) és tizenkettő (a hónapok) lehet. Az egymás mellé tett szalaggal átfogott fonatok száma pedig ugyanennyi, vagy a három szám közül valamelyik többszöröse. Egyes tájegységeken tizenkét köteg szénát is tesznek köré. Általában a családi ikon alá helyezik, és vízkeresztig, a karácsonyfa kihordásáig az ünnepi díszítés része.

ESKÜVŐTILALOM • Az advent, a Krisztusvárás hetei a hívő embereknek elcsendesüléssel, önvizsgálattal, önmegtartóztatással és örömteli várakozással telő időszak. Olyan ünnepi lelki készülődés, amit nem írhat fölül más családi ünnep. Advent első vasárnapjától Vízkeresztig (január 6.) a római katolikus egyház keretein belül tilos olyan esküvőt tartani, amelyet lakodalmi vígasság követ.

EVAKUÁLÁS • Egy ártatlannak tűnő karácsonyi dalt fontos történelmi esemény elindítójaként is számon tartanak. Tulajdonképpen a vietnami háború utolsó hadieseménye fűződik hozzá. Az észak-vietnamiak 1975 februárjában indított átfogó támadása április 27-én a dél-vietnami főváros, Saigon ostromgyűrűbe zárásával a teljes győzelem határig jutott. Április 29-én megkezdődött Saigon ostroma. A megmaradt amerikai személyzet az ostromlott városba szorult. Kimenekítésüket a távoli hadvezetés egy előre megbeszélte jellel rendelte el. Az általuk hallgatott műsorközlő rádióban felhangzott Bing Crosby előadásában a Fehér karácsony című dal. Ennek hallatán az érintettek a város kitelepítési pontjaira siettek, ahonnan helikopterek szállították őket biztonságba. Azért esett pont erre a dalra a választás, mert áprilisban nem szokott elhangzani, csak decemberben. Így biztosak lehettek, hogy egyetlen érintettnek sem kerülheti el a figyelmét. Ez az esemény volt az utolsó amerikai hadmozgás, gyakorlatilag véget ért vele a vietnami háború. A Fehér karácsony tehát akár békedalnak is tekinthető.

ÉBRESZTŐK • Molnár V. József ismertet (Örökség) egy szép adventi szokást. „Minden hajnalon jóval napkelte előtt kicsi gyerekek járták végig az utcákat [...] Csengővel ébresztettek mindenkit, s az emberek hajnali misére mentek; a családok együtt, a karon ülő apróság csakúgy, mint a vén – s énekeltek; csak a nagyon beteg vagy a tűz őrzője maradt otthon. Leheletük és hitük, imamalmos áhítatuk melegítette be a kőhideg templomot; ott várták meg a reggelt, a fölkelő Napot, egyetlen óhajtássá válva.”

ÉGŐSOR • Az eddig rekorderként számon tartott, hivatalosan bejegyzett legtöbb karácsonyfaéggővel díszített fa 2006-ban állt Kölnben. Az RTL-ChariTree karácsonyfán százötvenezer égő világított. Elképesztő látványt nyújthatott.

FÉLKRÁCSONYFA • Egy amerikai kiskereskedő áruház, az illinois-i Hammacher Schlemmer cég forradalmi újítással állt elő, melynek alkalmazása futótűzként terjed az Egyesült Államokban. Olyan műfát dobott piacra, ami úgy fest, mintha függőleges tengelye mentén félbe-

vágták volna. Tökéletesen helytakarékos, hiszen közvetlenül a fal elé állítható, s ahhoz is rögzíthető. Azon előnyét, hogy kevésbé kell tartani a felborulásától, tovább növeli, hogy mivel nincs hátsó oldala, azt díszíteni sem kell.

FILM • A *Lumière* fivérek 1895-ben tartott világelső nyilvános vetítésétől alig három évnek kellett eltelni a karácsony témájú film megszületéséig. Az angol George Albert *Smith* 1898-ban bemutatott *Santa Claus* című némafilmje a gyerekek kíváncsiságát vette célba. Azt mutatta be, hogy a Mikulás meglátogat egy házat, majd a kéményen át bejut a gyerekszobába, hogy elhelyezze ajándékait.

FÜSTÖLT BÚZA • A bunyevác családok a szentesti vacsorát megelőzően búzát készítenek egy nagyobb gyertya köré, amit rövid időre meggyújtanak. Miután eloltják a lángot, hagyják, hogy füstje átjárja a búzát. Ebből aztán minden jelenlévő zsebre tesz egy-egy maroknyit, mert szerintük a karácsonyi füstölt búza gyógyerejű bármely betegséggel szemben.

G HAPAMA • Hagyományos örmény töltött tök, amit leggyakrabban karácsonykor esznek. A sütőtök belsejét a magokkal eltávolítják, majd a helyükre főtt rizzsel jól elkevert szárított almát, kukoricát, sárgabarackot, szilvát, datolyát, mazsolát és aprított mandulát töltenek. Mézzel meglocsolják, örölt fahéjjal meghintik, kisütik és felszelelik.

GYERTYAOLTÁS • Egy bosnyákok közt élő babona szerint balszerencsét okoz, ha karácsony két napján elfújjuk a gyertyát, mert azzal a szerencsét is elfújjuk magunktól. Ilyenkor ők csakis az ujjuk összecsippentésével oltják el az összes gyertyalángot. A lengyeleknél viszont a karácsonyi teríték része minden tányér mellett egy-egy fenyőgallyacska és egy kis gyertya. Ezeket az asztalhoz ülve meggyújtják. Mindenki kíván magában valamit, s egy adott jelre egyszerre ki-ki elfújja a magáét. Minél sebesebben tűnik el a lángjuk, annál gyorsabban teljesül majd a kívánságuk. Náluk tehát szerencsehozó jelentősége van a karácsonyi gyertyafújásnak.

GYERTYATŰZÉS • A Sáromberkén (Dumbrăvioara) honos, a karácsonyi ünnepkörhöz kapcsolódó népszokásokról *Vajda* András írt tanulmányt. E szerint az 1960-as években a helyi templomban este eloltották a fényeket és a konfirmandus gyerekek egyenként, égő gyertyával a kezükben járultak az Úrasztala elé. Ott elmondtak egy-egy ígérést a Jézus születésével kapcsolatos történetből. Ezt követően a templomban felállított karácsonyfához mentek és égő gyertyáikat sorra feltűzték a karácsonyfára.

HAGYMA • Ha Görögországban hagymacsokrot vagy fokhagymát látnánk a bejárati ajtó elé akasztva karácsonykor, illetve újév napján, akkor téves következtetés lenne részünkről azt a szelleműzéssel vagy vámpírelhárítással összefüggésbe hozni. Arrafelé ezek termékenységjelképek, melyekkel a bőséget, gyarapodást remélik a házba, lakásba csábítani.

HAJADONLÁTOGATÓK • A középkori Lengyelországban karácsony másodja (Szent István vértanú napja) rendkívül fontos volt a hajadonok, de a vőlegénykorú férfiak számára is. Ezen a napon utóbbiaknak ugyanis szabad bejárásuk volt a lányos házakba: ismerkedhettek, kötetlenül udvarolhattak (persze csak szülői felügyelettel). A férjszerepre készülő legények választottjukkal tölthették az egész napot. Mivel a vénlányokat az akkori társadalom megvetése kísérte, ezért a család és az érintett leányok is boldogok voltak, ha hajadonlátogatók keresték fel őket. Sokszor az eljegyzéseket is erre a napra időzítették.

HÁLAFÁK • Arról, hogy a Londonban a Trafalgar téren felállított „Mindenkori karácsonyfája” 1946 óta mindig Norvégiából érkezik, évekkel korábban már írtunk. Azt a fát a mindenkori norvég kormány küldi hálából, mert a szövetségesek megszabadították Norvégiát a fasiszta megszállástól. Most néhány további hálafára emlékeztetünk. Új-Skócia kanadai tartományból minden évben egy magas növésű, szép küllemű fenyőt szállítanak az Egyesült Államokba, Bostonba. Köszönetképpen azért, mert amikor két hadihajó ütközése következtében 1917-ben egy robbanás és szökőár elpusztította Halifax város nagy részét, Boston lakói közadakozásukkal kiemelkedően nagy mértékben járultak hozzá az újjáépítéshez. A német Lindenau település nevéhez egy egyszerű hálafa kapcsolódik. A falu evangélikus lakói 1632-ben egy, a lützeni csatában megsebesült svéd tisztet ápoltak. Az illető azzal hálálta meg jószágukat, hogy karácsonykor gyertyákkal kivilágított karácsonyfát állított fel a helyi templomban.

HAMU • Az erdélyi cigányság körében az 1880-as, 1890-es években karácsony első napján a férfiak összegyűltek és kisebb fácskákat égettek. A hamuból mindannyian hazavittek egy keveset. A családfő odahaza lehúzta csizmáját, vagy ha bocskort hordott, azt oldotta le. Abba hintette a hazavitt hamut. Ezután minden családtag köteles volt ezt a lábbelit felhúzni, felkötni. Miután mindenkire sor került, a családfő vette vissza a maga lábára. Az eljárástól a családtagok egymás iránti ragaszkodásának erősödését remélték.

HAVASI GYOPÁR • Svájci legenda szerint a betlehemi csillag, melynek megjelenése megjövendölte Jézus születését, és szülőhelyére vezette a napkeleti bölcseket, dolga végeztével földre szállt. Az ütközéstől apró darabokra szakadt egy magas hegy oldalán. Bársonyos fehér csillagocskák, virágok váltak belőle. A pásztorok, akik megtalálták edelweiss-nek (havasi gyopárnak) nevezték el. Kései utódaik e legenda miatt karácsonyi jelképnek tekintik, ezért aztán kitűzőként, eredeti vagy művirágként is előfordul az ünnepi öltözeteken, kiegészítőkön.

IDŐJÁRÁS • A karácsonyi időjárásból világszerte messzemenő következtetéseket von le a különböző néphit. A bolgár például a következőt: ha karácsonykor fúj a szél, akkor a mezőgazdaságra jó év köszönt. A román: ha karácsonykor esik a hó, meleg lesz a húsvét. Az angol viszont ezt állítja: a karácsonyi fagy enyhe telet jelez, ha karácsony első napján a mise előtt eső esik, egy hétig csapadékos idő következik.

IDŐHÚZÁS • A budaörsi németek közül régen senki sem sietett az éjféli misére. Sőt! Mindenféle időhúzó praktikákkal késleltette szeretteinek, jó ismerőseinek túl korai odaértét is. E cselekedetekért az érintettek véletlenül sem haragudtak meg rájuk, az irántuk megmutatkozó jóindulat jelének tekintették. Még az 1930-as években is élt ugyanis körükben a babona, mely szerint karácsonykor a halottak is misére érkeznek a templomba. Az ő miséjük alig valamivel éjfél előtt ér véget, mivel csak is addig maradhatnak a sírjukon kívül. Aki az ő miséjük idején lép be az istenházába, azt magukkal ragadják, azaz azon nyomban elhalálozik. A babonát *Bonomi Jenő* 1933-ban rögzítette.

JULBÉLYEG • Einar *Holböl* dán postamester (1865-1927) állt elő azzal az ötlettel, hogy karácsony (a Jul) időszakában áruljanak a postákon bélyeghez hasonlóan fogazott, felragasztható, de bérmentesítésre nem alkalmas apró nyomtatványokat. Olyanokat, amik karácsonyi motívumokat tartalmaznak, tehát felragasztva illenek a küldeményekre. Az eladásukból befolyó összegeket pedig évről évre fordítsák jótékony célokra, az első alkalmakkor a tébécé elleni küzdelemre. A skandináv országokban és Kanadában nagy sikere volt és maradt máig is a kezde-

ményezésnek. Aki Julbélyeget is ragasztott a csomagjára, levelére, az a karácsonyhoz illő, szinte kötelező jótékonyágát is letudta.

KARÁCSONYI BABA • Ahogyan nálunk, világszerte is számon tartják, néhol díjazták, hírlapokban köszöntik az újesztendő első újszülöttjeit. Új-Zélandon azonban ez a szokás karácsonyhoz kötődik. Az országban december 25-én elsőként világra jött csecsemőt illeti meg a „karácsonyi baba” cím és a vele járó sajtó-népszerűség.

KAZALVERÉS • A Nagyalföldön egykor elterjedt szerelemjósítás volt a lányok között, hogy karácsony első napján egy vegyes gabonaszalmát tartalmazó kazalhoz siettek. Egy nagyobb bottal jó néhányat erősen rásújtottak. Az elsőként kiesett szalmát felkapták, megvizsgálták. Ha búza szalmája volt, akkor gazdag férjre számíthattak. Minden más esetben szegényre. Egyéb tájegységeinken is honos volt a kazalpüfölés, de ott többnyire már Luca napján elvégezték.

KENYÉR • Az ír családok a karácsonyról megmaradt kenyér sajátos hasznosítását végzik. Ennek szeleteivel csapkodják meg szilveszterkor a bejárati ajtót, kaput. Az így lehulló karácsonyi morzsák, kenyérdarabok jelzik majd az utat – legalábbis ők így gondolják – a jó szellemeknek, akik egészséget és boldogságot hoznak. Vonzza őket, mint a mágnes. Ahol ilyet lelnek, oda feltétlenül betérnek.

KARTONKANDALLÓ • Az 1960-as években volt világszerte nagy divatja. Előrenyomott (tégla- s részben márványmintás, lángnyomatos) dobozként – a belső felületein olvasható utasítás szerint hajtogatható, összeilleszthető készletként árulták.

KERESZTSZÜLŐK • Dél-Ukrajnában még jelen évtizedünkben is él az a hagyomány, hogy a gyerekek karácsony délutánján kis kosárával a karjukon felkeresik keresztszüleiket. A Szent Vacsorához visznek hazulról egy kis süteményt és kutiát (mákkal és mézzel kevert főtt búzát). A megajándékozottak másfajta édességekkel és pénzzel toldják meg a köszönetüket.

KESZTYŰ • Kárpátalján a huculoknál (a ruszinok egyik népeleménél) a karácsonyi kenyér már a készítésekor is különleges megbecsültségnek örvend. Az a nő, aki a sütésére vállalkozik, bolyhos, házi szövésű felsőruhába öltözik és kesztyűt húz a készítésekor. Az eljárás magyarázatoként azt mondják, hogy a csupasz kéz a szegénység jele lenne, miközben a karácsonyi kalácsot azért sütik, hogy aki eszik belőle, a következőkben semmiből se szenvedjen hiányt. A karácsonyi kalács a bőség jelképe, megérdemli hát, hogy kesztyűs kézzel bánjanak vele.

KETTŐS ÜNNEP • Szlovéniában törvény írja elő, hogy karácsonykor valamennyi épületet kötelezően fel kell lobogózni az ország zászlajával. A szlovén országgyűlés ugyanis 1990. december 26-án hirdette ki az ország függetlenségét, és karácsony második napja azóta egyben a Szlovén Köztársaság nemzeti ünnepe is.

KOCSMATÚRA • Viszonylag új, de annál népszerűbb karácsonyi hagyománynak ad helyet Írországban tizenkét, egymással szövetkező kocsmá. Ezeket tetszőleges sorrendben a karácsonyi időszakban mind fel kell keresni. Általános szabály, hogy csakis karácsonyi pulóverben (minél rondább, annál jobb) lehet belépni. Mindegyik vendéglátóipari egységben el kell fogyasztani legalább egy korsó sört, majd a teljesítést igazoló lapot lepecsételtetni a személyzettel. Minden kocsmában más-más vidám szabályt is be kell tartani. Például csakis idegen akcentussal lehet beszélni, csak bal kézzel szabad megemelni a korsót,

csak egy lábon állva lehet koccintani, énekelve kell kérni az italt stb. Azoknak a játékosoknak, akik egyetlen nap alatt kívánják teljesíteni a feladatot, csak kicsiny százaléka jut el mind a tizenkét helyre (vagy ha igen, másnap bizonyos okokból aligha emlékszik rá), ezért is van szükség az igazolólapra.

KRACSUNY • A bolgárok azt a fát, amelyet karácsonyra az erdőből hoztak – más délszláv népekhez hasonlóan – „badni”-nak, de ők „kracsun”-nak is nevezik. (Valószínűleg ez utóbbi szóból ered az ünnep magyar neve, a karácsony is.)

KRISZTUSGYERTYA • A római katolikus szertartás szerint az adventi koszorú négy adventi vasárnapon meggyújtandó gyertyáinak színe az első, második és negyedik adventi vasárnapon lila, a harmadikon rózsaszín. A görög katolikusoknál és az ortodox keresztényeknél a negyvennapos böjt hat hetének hat gyertyája áll a koszorún. A protestáns hívők mind a négy vasárnap piros gyertyát gyújtanak, de sokszor van egy ötödik gyertya is a koszorújukon, ami fehér. Ezt a gyertyát nevezik Krisztusgyertyának, amit a karácsonyt megelőző este gyújtanak lángra.

KRUMPLIBÚCSÚ • A budai Víziváros és Tabán éttermeiben december 26-án tartott rendezvény, melynek során héjában sült burgonyát szolgálnak fel libazsírral, töpörtyűvel és borokkal. Már az 1830-as évek végétől megtartották, de a második világháborúval kikopott a szokás. Az 1960-as évektől, majd a rendszerváltás éveiben ismét újjáélesztették. Az egyik hagyomány szerint valamikor régen Buda ezen szegletére karácsony másnapján szörnyű nagy hóvihár csapott le. Akiket épp az utcán ért, hosszú órákra csak a vendéglőkben találtak menedéket. Azokban azonban az ünnep miatt nem számítottak étkezőkre, így csak az említett étellel-itallal tudtak szolgálni. Erre emlékeznek.

KÜRTŐKALAP • A svájci német kantonokban karácsony estéjén a falvak magányos férfijai fekete öltönyt és a Lincoln-fotókról ismert magas, henger alakú, úgynevezett kürtőkalapot viselnek. Ilyen öltözetben vonulnak fel az utcákon. Ily módon hívják fel a figyelmet arra, hogy egyedül töltik a karácsonyt, s bármely esetleges meghívásnak örömmel tesznek eleget.

LA NAVIDAD • 1492 szeptestéjén *Kolumbusz* – a spanyol uralkodópárnak, *Katolikus Izabellának* és *Aragóniai Ferdinándnak* írt levele szerint – Santa Maria nevű vezérhajója Hispaniola partjainál egy homokpadra futott. Nem sikerült levontatni a zátonyról, ezért szétbontották és másnapra erődöt építettek belőle az óceán közelében. Kolumbusz az ünnepre tekintettel La Navidad (Karácsony) névre keresztelte. Ez volt az amerikai földrészen európaiak által létesített első telep.

LIBAKLUB • A brit szakszervezetek által működtetett pulykakasszákon felbátorodva, az 1850-es évektől a városokban élő szegények is szervezkedni kezdtek. Számukra a pulyka ára még részletekben fizetve sem látszott elérhetőek, ezért ők libaklubokat hoztak létre. A klub tagjai a heti fizetésükből rendszeresen befizettek némi előleget, hogy a végén közösen vehessenek egy vagy több nagy libát. Ezt aztán igazságosan szétdarabolták, így minden klubtag szentesti vacsoraasztalára kerülhetett libasült.

MÁGLYARAKÁS • December 24-én napközben Portugáliában a Bragança, Guarda, Castelo Branco és Portalegre térségében hatalmas máglyákat raknak. Ezeket az éjféli mise után gyújtják meg a város központjában vagy a templom mellett, hogy „melegítsék a gyermek Jézust”. A három-négy napon át táplált máglya az emberek számára

zenés-táncos találkahelyül szolgál. A lángja mellett nagyokat lehet beszélgetni egymással, és az otthonról hozott karácsonyi süteményekkel, forró italokkal lehet kínálni egymást.

MINDENKI KARÁCSONYFÁJA • A világ első szabadtéri, közösségi karácsonyfáját levéltári kutatások szerint – a dán király által a Livóniai Lovagrendnek eladott balti városban – Revalban 1441-ben állították és díszítették fel. Az említett város mai neve Tallinn, Észtország fővárosa.

MEDVELES • Moldova falvaiban a karácsonykor felszolgált valamenyinyi ételből egy kis adagot kosárban a verandára tesznek, úgy hogy az ablakból rá lehessen látni. Azt mondják, hogy ezt a medvéknek teszik ki, s valamelyikük éjjel érte jön majd megkóstolni, vagy magával vinni. A gyerekek, amíg csak tudják, az ablakból szemmel tarják a kosarat, s reggel, felébredés után a kosárhoz visz az első útjuk. Arról, hogy (amennyiben medve vagy más állat nem dézsmálta meg a kitett étkeket) látszódjék az ebbe-abba belekóstolás, természetesen a szülők gondoskodnak.

MŰFENYŐ • Azt, hogy ma hány hazai otthonban szolgál karácsonyfaként igazi helyett műfenyő, nem tudjuk pontosan. Az erre is vonatkozó ez idáig legutolsó reprezentatív felmérés ugyanis 2013-ban készült. A Cofidis Hitel Monitor akkori adatai szerint csak a magyar családok kétharmadában állítottak karácsonyfát, melyek ötvenhét százaléka (azaz többsége) volt műfenyő. Becslések szerint mára ez az arány a kétharmadot is elérhette.

NADRÁG • A karácsonyi nadrág nagy lemaradásban van. A karácsonyi mintás pulóverek már az 1950-es években kezdtek terjedni (igazi divattá két évtizeddel később váltak). A hasonló tematikájú pantallókra, női és pizsamanadrágokra csaknem az ezredfordulóig kellett várni. Növekvő népszerűségüket – a másik említett ruhadarabhoz hasonlóan – a hollywoodi filmeknek köszönhetik.

OSTYATÖRÉS • A litvánoknál sajátos házi szertartás keretében történik meg a karácsonyi ostyatörés. A családfő minden családtagnak ad egy ostyát, majd a sajátját átadja a feleségének, aki letör belőle egy darabot, s a magáét odanyújtja neki, hogy ő is törjön. Ezután az asszony a visszakapott ostyát a szomszédjának nyújtja, aki szintén tör belőle, s a magáét nyújtja viszonttörésre. Ahányan csak ülnek az asztal körül ugyanígy járnak el. Addig folytatódik mindez, amíg mindenki le nem tört a másik ostyájából egy darabot. Mindettől a család összetartozásának és összetartásának megerősítését várják.

ÖNGYILKOSSÁG • Van, amit rosszul tudunk. Tíz emberből kilenc, de az is lehet, hogy tíz úgy hiszi, hogy a karácsonyi ünnep idején a legnagyobb az öngyilkosságok száma. A statisztikai adatok azonban világszerte ellentmondanak ennek. Éppen ebben az időszakban esik vissza legjobban ez a tragikus tevékenység. Ilyenkor az átlagosnál tizenöt százalékkal kevesebben vetnek önkezükké véget életüknek. Az ünnepek miatt felerősödik ugyanis az emberek egymásra figyelése és cselekvésekben is megmutatózó együttérzése. Számos szervezet tevékenysége is ilyenkor válik leginkább érezhetővé az elesettek, kiszolgáltatottak körében. Megsokszorozódik a támogatásuk, hogy az ünnep számukra is szép legyen.

PÁPÁK • Az egységes keresztény, majd a katolikus egyház számára karácsony napjai számos esetben jelentettek korszakhatárt, egy új időszak kezdetét. *IV. János* pápa 640-ben, *XVIII. János* pápa 1003-ban, *VIII. Bonifác* 1294-ben karácsony előnapján, *II. Kelemen* 1046-ban és

IV. Piusz 1599-ben december 25-én lépett hivatalába, I. Adorján pedig 795-ben ezen a napon hunyt el. III. Leót 795-ben karácsony második napján választották pápává, Dénes és Zószimosz pápa pedig e napon hagyta itt a földi létet (előbbi 259-ben, utóbbi 418-ban).

PARÁZSUGRÁS • Az iraki keresztények karácsonykor tüskés bokrok ágából raknak tábortüzet. Amíg le nem ég, közösen énekelnek körötte zsoltárokat és karácsonyi dalokat. Amikor a tűz kialszik, minden ember háromszor átugrik a parázs felett, hogy magában megfogalmazott kívánsága a következő karácsonyig valóra váljon.

PŐRE FUTKOSÁS • Az 1800-as évek derekán feljegyzett népszokások szerint csuda dolgokat láthatott éjféli mise után a szemlélődő. A hazai szlovénység körében például azt jegyezték föl, hogy amikor az éjféli mise idején az úrfelmutatáshoz harangoztak, ki-ki „teljesen pőrén”, azaz meztelenül háromszor körbe szaladta a saját házat. A harmadik kör során minden ablakon be kellett kukkantaniuk. Ha sehol nem láttak odabent koporsót, megnyugodhattak. Ellenkező esetben a babonaszokás szerint a következő esztendő halált visz a házhoz, valaki az utolsó karácsonyát üli a családban. A verchovinai ruszinoknál a háziasszony karácsony éjszakáján anyaszült meztelenre vetkőzött, s egy tál babbal a kezében körülszaladta a házat. Ott úgy hitték, hogy ezzel a varázscselekedettel egy esztendeig sem tűz- sem jégkár nem éri majd a családot. (Figyelem! Mára már mindkét népszokás teljességgel kihalt, a lesifotósoknak kár is útra kelniük.)

PULYKAPÉNZ • Egy 2023. decemberi felmérés szerint (Cofidis Hitel Monitor, 2023) a magyarországi munkahelyek többségénél (55%) él valamilyen karácsonyi szokás. Pulykapénzre (ez az ünnepi pénzbeli juttatás közkeletű neve) a munkavállalók 14%-a számíthat. A céges karácsonyi parti a munkahelyek negyedénél szokás, itt-ott ünnepi dekoráció is készül (17%), és ebben az időszakban fizetik ki a bónuszokat (15%), valamint olykor tárgyi ajándékot is kapnak a dolgozók (14%).

RÁDŐLÉS • Zsámbokon karácsony böjtjén (december 24-én) jellemezte az ebéd végét. Amikor mindenki letette már a kanalat, kiürítette már a tányért, a gyerekek, anélkül, hogy felálltak volna, közelebb húzódtak az édesanyjukhoz, vagy odébb húzták mellé magukat a székel. Ezután mozdulatlan édesanyjuk felé hajoltak és úgy maradtak. A hosszú percekig tartó rádőléssel azt kívánták elérni, hogy olyan nyugodtan üljön a kotlós is, mint az anyjuk, és úgy ragaszkodjanak hozzá a nagyszámú kiscsibék is, ahogy maguk tették.

STOLLENFEST • Stollennek a hagyományos német karácsonyi kalácsot nevezik. A leghíresebb változata a drezdai. A szász város pékjei és cukrászai már több mint huszonöt éve külön ünnepséget, fesztivált rendeznek az általuk készített sütemény népszerűsítésére. A többnyire december második hétvégéjén megtartott rendezvényen több ezer látogató, köztük számos külföldi vesz részt. Ilyenkor barokk viseletekbe öltözött felvonulókkal és fanfárkoncerttel köszöntik az egybegyűlteket. Pék- és cukrászbemutatók (műhelylátogatások, kihelyezett szakkörök), képzőművészeti foglalkozások, meseszínpad és más műsorok, közösségi játékok várják a közönséget. A legnagyobb mutatvány a gigantikus méretű jótékonyági stollen helyszínre szállítása, leleplezése, majd felapritása és kiárusítása. Az olykor három tonnát és egyméteres magasságot is meghaladó sütemény eladásából befolyó összegből évről évre más gyermek- és ifjúsági jótékonyági szervezetnek, egészségügyi intézménynek nyújtanak jelentős támogatást.

SÜTIHÁRMAS • Az ír háziasszonyok is sokféle süteményt sütnek az advent végi napokban. Van azonban olyan ánizsos teasüteményük is, amelyből alig készül néhány példány. Mindössze három-három jut belőle a család valamennyi tagjának. Ezeket a karácsonyi vacsora után osztják szét, s az elsőt ki-ki azonnal meg is eszi. A második elfogyasztása újév napjára, a harmadiké pedig a téli napéjegyenlőséget követő tizenkettedik éjszakára marad. Ha egyetlen családtag sem torkoskodik el korábban és meg sem feledkezik róla, hogy mikor kell megennie, akkor a következő esztendőre az egész família egészsége biztosítva lesz.

SZALMABAK-ÉGETÉS • A svédországi Gävle belvárosában, a Kasztély téren 1966 óta a karácsony (Yule) skandináv jelképeként advent idején óriási méretű szalmakecskét állítanak fel. Egy 11-15 méter magas, 5-8 méter hosszú és 2,5-3,5 tonnás szalmaszobrot képzeljünk magunk elé. A jeles kecske azonban nem a méretével vált világszerte ismertté, hanem azzal, hogy – bár bűncselekménynek számít – karácsony napjaiban, vagy annak környékén rendszeresen felgyújtják. Ha Luca napja előtt semmisül meg, újat állítanak helyette (ami természetesen újra lángra kaphat). Hiába őrzik önkéntesek, a tavaly decemberéig felállított 58 szalmabakból 43 vált a lángok martalékává. A nagyobb fogadóirodáknál elfogadnak téteket a kecske pusztulására éppúgy, mint arra, hogy az adott évben sikerül éppen megőrizni a lebontásáig. (Az utóbbi kimenetre adnak nagyobb eredménysszorozót, tehát azt ítélik valószínűtlenebbnek.)

SZAMÁRÜNNEP • A XII-XV. században Nyugat-Európában, különösen a mai Franciaország területén volt népszerű karácsonyi szokás. Azt a szamarat ünnepelték, amely az újszülött Jézust és szüleit menekítette Egyiptomba a Heródes-féle gyermekgyilkosság elől. A szamarünnepp napján a falu egyik fiatal lánya bepólyált babával a karján szamarháton bejárta a falu utcáit. Jöttére mindenütt a házak elé tódultak a lakók és egy, a bibliai csacsit dicsőítő vallásos énekkel köszöntötték a jövevényt. A kiválasztott leány végül belovagolt (beszamaragolt?) a templomba is, ahol az istentisztelet alatt az oltár mellett állt. Ha őfülessége nem kezdett kiáltozni, akkor a templom népe harsogott helyette valahány „iá”-t. Ez lett a szokás veszte is. Néhány száz év eltelté után az egyházvezetés ugyanis összeegyeztethetetlennek ítélte a szokáshagyomány templomi és utcai részét is az ünnep méltóságával.

SZELLEMEZÉS • Az első karácsonyi vendég nagy segítségére lehet a bunyevác családnak. Amennyiben hajlandó elfogyasztani egy egész gerezd mézben úsztatott fokhagymát, menekülésre készíti a házban ólálkodó, ártani készülő szellemeket.

SZESZTELENSÉG • Románia Olténia nevű térségében a helyiek szokatalanul nagy áldozatot hoznak a méltó ünnepség érdekében. A hagyományörző közösségekben december 24-én tartózkodnak mindenféle szeszessital fogyasztásától. Arrafelé ugyanis azt tartják, hogy aki ezen a napon ilyet ereszt le a gigáján, azt az ördög rövidesen megcsúfolja.

SZOMSZÉDOK • Néhai munkatársunk, *Krajcsir* Piroska jegyezte le a jereváni Elizabeth *Taiirian* közlését: „Január elsején nagy izgalomban vártuk, mit hoz nekünk a Télapó. A fát már közösen feldíszítettük, és vártuk a csöngetést. A Télapó éjfél felé csöngetett, s a feltornyozott ajándékokat ott hagyta az ajtó előtt, ki sem bírtunk lépni. Nagyon szerettük volna megtudni, milyen a Télapó, és megköszönni neki, de bármilyen gyorsan futottunk is öcsémme a csengőszóra, mindig csak a hült helyét találtuk. Amikor nagyobbak lettünk, a szüleink elárulták, hogy erre a feladatra a szomszédot kérték meg...” Emlékezzünk a

szomszédokra, akik nemcsak Örményországban, de szerte a világban fontos közreműködők voltak és lesznek a gyermeklelkek karácsonyi csodájának megteremtésében!

TÁNYÉR • Amikor egy dán porcelánműhely 1895 karácsonyán piacra vitte karácsonyi tájat ábrázoló falitányérját, nem hihette, hogy világdivatot teremt. Harald *Bing*nek, a későbbi Bing&Grondahl gyár egyik alapító-tulajdonosának a kedvező fogadtatásból adódott az az ötlete, hogy attól kezdve minden évben új tányért gyártat, amellyel a karácsonyt köszönti. A három évvel későbbi párizsi világkiállításon – más termékei mellett – az első három karácsonyi darabot is bemutatta. A siker nyomán más országokban is megkezdődött a porcelántermékek karácsonyi díszként történő alkalmazása. Nemzetközi gyűjtőköre is lett az efféle portékáknak. A B&G mindmáig évente jelentkezik sorozatának újabb darabjaival. A dán ünnepi szobákban több tányér is a falakon díszlik (rendszerint a családtagok születési évében készültek, vagy hasonló – pl. téli táj, feldíszített épületek – tematikájúak).

TIZENKÉT NAP • Karácsony tizenkét napja a címe egy különféle dallammal is kísért angol versnek. Végsora – a Csíz a csupasz körtefán – alapján talán többek számára ismerős lehet. Ez karácsony idején mindmáig közszájon forog, emléket idézve a régi időknek, amikor még törvényi kötelesség volt tizenkét napig ünnepelni. *Nagy Alfréd*, a 871-899 között uralkodott szász származású angol király rendelte el, hogy karácsony és az azt követő tizenkét nap is kötelező ünnep legyen. A törvény szerint az egyházi szertatásokon túl, ennyi időn át lakomákkal is emlékezni kellett a Megváltó születésére, és a köznép által is pihenéssel volt töltendő ez az idő.

TOJÁS • Aki azt hiszi, hogy a festett tojások csakis a húsvét ünnepéhez kötődnek, bizony téved. Az Egyesült Államokban évezredünk elejétől divattá vált főtt és kifújt tojásokból is karácsonyfadíszeket készíteni. (Papír- és fatojások karácsonyi dísszé alakítása és tojásalakra horgolt cérnatojások, színes üvegtojások már a múlt században is divatban voltak.) Az igazi tojásdísz azért vált népszerűvé, mert terjedni kezdett az a díszítési stílus, amelynek követői csakis természetben fellelhető anyagokat tűrnek meg a karácsonyfájukon. A fenyőn függő tojásokra persze karácsonyi mintát festenek (hópihét, fenyőágot, három kifújt tojást összeillesztve sajátos hóembert stb.), de kis kiegészítőket ráragasztva rénszarvast, pingvint, Mikulást is alkotnak belőlük. A folyamatos keresletre tekintettel az amerikai kézműipar is beindult. A kötött sapkás, pomponorrú Santa Claus, a kötött sálás-sapkás fiúmanó, a kantáros horgolt szoknyát, lelógó harisnyás-cipős lábat viselő manó lány és társaik nem kis összegért, darabonként tizenöt-húsz dollárért (5-7 ezer forintért) várnak vevőre és karácsonyfára.

TOYLAND • Mikulás, Santa Claus – vagy nevezzük bárhogy –, nemcsak az Északi-sarkon élt. Az angol nyelvterületen, elsősorban az Egyesült Államokban és Kanadában korabeli sajtócikkek és reklámok szerint a XIX. század utolsó évtizedeiben más otthona (is) volt. Egy olyan ország, amit a térképatlaszokban sehol nem jelöltek. Ez a képzeletszülte hely Játékokország (Játékföld), angolul Toyland volt. Gyerekfejjel észszerű is az elnevezés, hiszen honnan kerülhetnének indokoltabban játékok a karácsonyfa alá, mint Játékokországból?

ÚJSÁGHIRDETÉS • A New York állambeli Buffalóban 1896-ban a városi újság különös szociális érzékenységről tett tanúbizonyságot. Az ország még nem lendült túl a pénzügyi válság hatásain, hatalmas volt a munkanélküliség, sokan teljesen tönkrementek. A családok többsége legszegényebb karácsonyára készült. A Buffalo Times szer-

kesztősége, tudva, hogy akadnak náluk szerencsésebbek is, bízott a jó szándékú emberek segítőkészségében. Új rovatot indítottak, melyben névvel és címmel megjelentették a gyerekek Santa Clausnak írt rövid leveleit. Volt, hogy a szülő vagy a nagytetvér fogalmazta a kicsik nevében a sorokat. A szívhez szóló kérésekben nemcsak a vágyott ajándéokra, fogadalmakra, hanem az adott család nehéz körülményeire is történtek utalások. Közel négyezer ilyen ingyenes, de nem egyszer a címoldal jobb hasábjában kezdett apróhirdetést tettek közzé. (A karácsony közeli napokban ezek már három teljes oldalt elfoglaltak.) Azok az olvasók, akiket megindított egy-egy írás, levélben vették fel a kapcsolatot írójukkal, de a legtöbben csak megjelentek egy ajándékdobozzal és becsengetve az ajtón, egyszerűen ott hagyták, majd észrevétlen távoztak. A szerkesztőség félve, hogy mégis voltak, akik kimaradtak, karácsonyi partit szervezett a levelet írt valamennyi gyerekeknek. Az eseményen mindegyiküknek jutott – jótékonykodó cégek jóvoltából – sok-sok édesség és kisebb-nagyobb ajándék.

ÜDVÖZLÉGY • A budaörsi német ajkú lakosság körében az 1930-as években rögzítették azt a hiedelmet, melynek alapján karácsonykor minden más helynél sokkal gyakrabban felhangzott az Üdvözlégy. A Lukács-evangéliumában Jézus megszületését Máriának megjövendülő angyal szavaival kezdődő imát a karácsony előtti nyolc naptól kezdődően az éjfélig miséig kilencszázkilencvenkilencszer kellett elmondani úgy, hogy az ezredik karácsony ünnepének első szentmiséjére maradjon. Aki az ezrediket ott mondja el, „annak három kívánságát biztosan meghallgatja az Isten” – állították.

VEREKEDÉS • Az ember azt hinné, hogy karácsonykor – a költő szavait idézve – magába száll minden lélek. Azt meg végképp nem gondolni, hogy keresztény papok fogynak ki ilyenkor a béketúrásból. Betlehemben, a Jézus szülőhelyeként is számon tartott Születés Temploma egyes részei felett a római katolikus, a görög ortodox és az örmény apostoli egyház gyakorol használati jogot. 2011 decemberében az utóbbi két felekezet papjai egyszerre fogtak a maguk része karácsony előtti takarításába. Kölcsönösen azzal vádolták egymást, hogy partvisaikkal jogosolatlanul átnyúltak illetékességük határain. Így aztán seprűnyéllel kezdték püfölni egymást, majd más módon is bírokra keltek. A sajtóbeszámolók szerint a mintegy száz pap, illetve szerzetes részvételével zajló tömegverekedésnek a palesztin rendőrség vetett véget, gumibotot alkalmazva oszlatásukkor. (A drámai verekedés és az oszlatás képei felkerültek a világhálóra is.) Egy évvel korábban is volt már egy csetepaté közöttük, amikor a templom korhadt tetőzetét kezdték volna javítani. Még korábban, 2007-ben pedig a mennyezetet tisztító egyházi munkások létrája egyik ágának óvatlan átlógása miatt kerekedett haddelhadd a korábban említett két fél között. Akkor hét ember – köztük két rohamrendőr – szenvedett súlyos sérüléseket. 2011-től újabb tettelegességre nem került sor. Az indulatokon végre úrrá lett a hely szelleme.

ZSÁK • Nem tudni, hogy Mikulás hogyan ítéli meg, de nekünk itt, Közép-Európában az ír gyerekek fölöttébb mohónak tűnnek. Ők ugyanis nem tisztára csutakolt cipőiket teszik ki az ablakba, hanem hagyományosan egy üres zsákot akasztanak ugyanoda, amibe nyilvánvalóan több ajándék fér el, mint egy harminckettes lánycipőbe. És a számításaik vélhetően be is válnak, hiszen különben már rég leszoktak volna erről.

Hegedűs Sándor

A nemzeti kisebbségek helyzete az Európai Unióban – konferencia

November 7-én és 8-án *A nemzeti kisebbségek helyzete az Európai Unióban* címmel nemzetközi konferenciát tartottak a budapesti Bolgár Művelődési Házban. Az Európai Unióra összpontosító tanácskozás kiemelt témája a nemzeti kisebbségi értékmegőrzés, valamint az identitás és nyelvhasználat erősítése, a kedvező magyar, illetve külföldi gyakorlatok, jó példák összegyűjtésével, bemutatásával.

Az eseményen a Magyarországon és az Európai Unió más országaiban elismert nemzeti kisebbségek képviselői találkoztak. A hivatalos program előtt az előadók meglátogatták a budapesti *Nikola Tesla Szerb Tanítási Nyelvvű Óvoda és Általános Iskolát*, ahol a szerb néphagyományokból is ízelítőt kaptak.

Az Európai Unió Magyarország által betöltött soros tanácsi elnöksége alkalmával szervezett rendezvényen a németországi dán, fríz és szorb kisebbségek, valamint a dél-tiroli népcsoportok, a franciaországi elzászi németiség és a szlovén nemzeti közösségek helyzete mellett Magyarország nemzetiségpolitikájával is megismerkedhettek a résztvevők.

Az esemény első napján *Semjén* Zsolt miniszterelnök-helyettes úgy fogalmazott: az emberiség értékgazdagsága a nemzetek, a nemzetiségek sokszínűségében áll fenn. Ezért minden állam feladata segíteni, hogy a nemzetiségek megőrizhessék az értékeiket. A miniszterelnök-helyettes szerint a nemzetek és a nemzetiségek ügyében két filozófiai tévedést lehet elkövetni. Az egyik az, amikor nem tekintik értéknek a nemzeti létet – mint például az internacionalizmus –, a másik pedig a sovinizmus, amikor egy nemzet életjoga alapján tagadja más nemzetek és nemzetiségek létezéshez való jogát. Mi keresztény alapon mindkét szélsőséget elutasítjuk – szögezte le. A nemzetiségek értékgazdagságára példaként hozta a magyarországi németiséget, akiknek kultúrája egyfelől része az egyetemes német kultúrának, másfelől pedig az egyetemes magyar kultúrának is, de olyan sajátos és megismételhetetlen értékgazdagság ez, amelyet csak és kizárólag a ma-

gyarországi németek tudnak megőrizni – utalt a sváb hagyományokra. Ezért az a kormány filozófiája, hogy minden nemzetiség értékeit meg kell őrizni, és államilag támogatni kell őket – jelentette ki. Arra is kitért, hogy a magyar törvényekben tudatosan kerülnek a kisebbség szót, és beszélnek nemzetiségekről, mert a kisebbség valamilyen hiányt jelent a többséghez viszonyítva, holott a létszámbeli kisebbség nem jelent értékbeli kisebbséget.

Elmondta: Magyarország alaptörvénye tételelesen leszögezi, hogy a nemzetiségekhez tartozóknak joguk van a szabad identitás vállalásához, az anyanyelv használatához, valamint a kulturális autonómiához is. *Ebben a formában a tizenhárom őshonos nemzetiséget ismerjük el, ugyanis velük szemben diszkriminatív lenne, ha a közelmúltban idetelepült csoportok ugyanolyan jogokat kapnának, mint a velünk évszázadok óta történelmi sorsközösségben élő őshonos kisebbségek* – fogalmazott Semjén Zsolt. Mióta a Fidesz-KDNP kormányoz a Magyarországon, a nemzetiségi köznevelési intézmények száma tizenkettőről száznyolcra nőtt. Ezekben több mint húszezer diák tanul, és korábban soha nem látott állami támogatást kapnak – jegyezte meg a miniszterelnök-helyettes. Fontosnak nevezte, hogy az alaptörvény kinyilvánítja: az őshonos nemzetiségek államalkotó tényezők. Mindegyiküket alanyi jogon megilleti, hogy országgyűlési szószóelőjük, sőt bizonyos feltételek teljesülése esetén országgyűlési képviselőjük is legyen. Ezt eddig a német nemzetiség tudta elérni – tette hozzá. Szólt arról is, hogy *a nemzetiségek országos szinten tizenhárom, területi szinten negyvennégy, települési szinten ezertizennyolc önkormányzattal rendelkeznek.*

Amilyen jogokat a határon túli magyarság számára kérünk, azokat mi száz százalékosan nyújtjuk az itt élő nemzetiségek számára – emelte ki Semjén Zsolt, példaként említve, hogy Magyarország számára semmilyen gondot nem jelent, ha a nemzetiségek használják saját jelképeiket, vagy ha kettős állampolgárrá válnak. Az őshonos kisebbségeink hídként működnek Magyarország és az adott anyaország között. Ha egy ország és Magyarország között a viszony nem a legmegfelelőbb, abból semmilyen hátrány nem „áramolhat át” az adott magyarországi nemzetiségre, ha viszont a kapcsolat gyümölcsöző, akkor ebből részesüljön az adott magyarországi nemzetiség – mondta a miniszterelnök-helyettes.

Kardos Gábor, az Európa Tanács Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája szakértői bizottságának tagja, kisebbségkutató, tanácsvezető egyetemi tanár az uniós kisebbségpolitikáról szóló előadásában ez után arról beszélt, hogy az Európai Unióban nincs „nemzetiségi kisebbségi instrumentum”, az identitásvédő jogok nem kaptak és kapnak megfelelő védelmet. Kifejtette: a kialakult helyzet egyrészt az Európai Bizottság, másrészt a tagállamok nemzeti kisebbségeket érintő kérdésektől való elfordulásával magyarázható. Az Európai Bizottság kényes kérdésnek tekinti a nemzetiségi jogok védelmét, amelyből igyekeznek kimaradni. Hozzátette: a *Minority SafePack* kapcsán a Bizottság egyszerűen arra a következtetésre jutott, hogy „tulajdonképpen nincs mit tenni, nincs jogalkotási helyzet, semmiféle feladat nem hárul rá”. A Bizottságot emellett rendkívüli módon foglalkoztatják a technikai nehézségek, elsősorban a kisebbségi nyelvek unión belüli használatával összefüggő gondok, főként a fordítási költségek – jegyezte meg. Rámutatott: a tagállamok egyik csoportjában az országok elismerik és megfelelő módon védik a nemzeti kisebbségeket, másik csoportjukban azonban problémaként tekintenek rájuk. A két csoport között negatív konszenzus alakult ki a kérdés hanyagolása miatt, amely arra a félelemre vezethető vissza, hogy a témakörben születő uniós jog tagállami szinten kötelező érvényű lenne.

Szili Katalin miniszterelnöki főtanácsadó beszédében kiemelte, hogy nem szabad megfélemlíteni a nemzeti kisebbségek védelméről. Európában, de az egész világban is a hosszú távú stabilitásnak, a demokrá-

Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes beszédet mond a Nemzeti kisebbségek helyzete az Európai Unióban című konferencia első napján a Bolgár Múvelődési Házban

2024. november 7-én.

MTI/Bruzák Noémi

A Horvát Köztársaság miniszterelnöke, Andrej Plenković részt vett az Európai Politikai Közösségi Cúcstalálkozón Budapesten. Ebből az alkalomból találkozott az Országos Horvát Önkormányzat elnökével, Gugán Ivánnal

cia kiteljesítésének és a jogállamiságnak is kérdése, hogyan kezelik a kisebbségek problémáit – figyelemmel a bevándorló közösségek mozgására is. Hangsúlyozta, a nemzeti kisebbségeket úgy kell integrálni az adott államba, hogy az ne eredményezze asszimilációjukat, ehhez pedig a kollektív jogok biztosítása szükséges. Az őshonos nemzeti kisebbségek számára megoldást jelentene, ha az Európa Tanács által elfogadott szabályokat az Európai Unió köteles volna beemelni a saját jogrendjébe.

Soltész Miklós, a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkára arról beszélt, milyen nagy jelentősége van annak, hogy a nyelvet, a kultúrát miként őrzik meg és adják tovább a nemzetiségek, és ebben a többségi nemzeteknek is feladata, felelőssége van. A tizenhárom magyarországi őshonos nemzetiségről szólva megjegyezte: nyelvük megőrzése mellett megmaradásuk egyik alapfeltétele az egyházakhoz való kötődés.

Vincze Loránt, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség EP-képviselője, az Európai Nemzetiségek Föderatív Uniója (FUEN) elnöke, elmondta: a kisebbségi jogok tekintetében nem hogy előrelépés nem történt az elmúlt másfél-két évtizedben, hanem inkább visszalépés tapasztalható. Az Európa Tanács kezdi lassan elveszíteni azt a korábbi eltökéltségét, hogy a nemzeti kisebbségek ügyével foglalkozzon – hangsúlyozta. Hozzátette, akadnak azért a nemzeti kisebbségek tekintetében pozitív példaként szolgáló európai uniós tagországok is – ezek közé tartozik Olaszország, Szlovénia és Németország –, amelyekben érvényesül a nemzeti kisebbségek kulturális autonómiája, azonban negatív fejleményként értékelhető például az EU-tag Észtország és Lettország, valamint az Európai Unió társult országává vált Ukrajna nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos politikája.

A németországi dán kisebbség képviselőjében Jens A. Christiansen, a dél-schleswigi dán közösség egyesület vezetője szólalt fel, őt a frízeket képviselő Bahne Bahnsen, az Európai Nemzetiségek Föderatív Uniója (FUEN) alelnöke követte. Madlena Mahling a szorb közösség helyzetét mutatta be. A szorbok nyugati szláv népcsoport, Németország szászországi és brandenburgi területein élnek. A dél-tiroli németek képviselőjében Paul Videsott, a bolzanói Népcsoportok Intézet igazgatója szólalt fel – utalva arra, hogy a régióban élő német közösség évtizedek óta autonóm jogokkal rendelkezik, amelyet a helyi ladin népcsoport is megkapott. Jean Faivre az elzászi közösség képviselőjében a „nem létező nemzeti kisebbségek” védelmének kihívásait taglalta, utalva a francia kisebbségpolitika szűk korlátaira. Vesna Humar, a Szlovén Köztársaság Határon Túli és a Világban Élő Szlovének Kormányhivatalának államtitkára Szlovénia kisebbségpolitikájáról, a határokon átnyúló együttműködésről és a kulturális értékek cseréjének lehetőségeiről beszélt.

Tanulságos előadások és a hazai nemzetiségek sokszínű táncos-zenei bemutatója gazdagították a kétnapos nemzetközi konferenciát.

Forrás: MTI

Horvátok Napja – Dan Hrvata Szombathelyen

Hagyományosan idén is megrendezték a **Horvátok Napját**, ezúttal Szombathelyen, november 9-én. Az Országos Horvát Önkormányzat és a Magyarországi Horvátok Szövetsége közös szervezésében ez évben a gradistyei régióban ünnepelt a magyarországi horvátok közössége.

A program ünnepi szentmisével kezdődött, melyen mintegy négy-száz-öttszáz horvát hívő vett részt. A szentmisét a sisaki püspök, dr. Vlado Košić és a gradistyei horvát települések plébánosa, valamint *Fekete Szabolcs Benedek* szombathelyi segédpüspök celebrálta.

A gálaesten a házigazda város nevében *dr. Nemény András*, Szombathely polgármestere köszöntötte a megjelenteket a Bartók Teremben. *Andrej Plenković*, a Horvát Köztársaság miniszterelnöke az ünnep alkalmából videóüzenetben köszöntötte a magyarországi horvát közösséget. A Horvát Köztársaság magyarországi nagykövete, *Zoran Milanović – Mladen Andrić*, a Horvát Köztársaság elnökének képviselőjeként –, majd dr. sc. *Milan Bošnjak*, a külhoni horvát nemzeti kisebbségekkel foglalkozó tanácsadó és *Andreja Plenkovićan*, a Horvát Köztársaság kormányának képviselője, valamint *Zdravka Bušić*, a Horvát Köztársaságon kívüli Horvátok Parlamenti Bizottságának elnöke köszöntötte a megjelenteket. *Joso Ostrogonac*, a Magyarországi Horvátok Szövetsége elnöke és *Ivan Guban*, az Országos Horvát Önkormányzat elnöke is köszöntőt mondott.

Ezt követően díjakat adtak át. Elismerésben részesültek:

Erdélyiné Jandrók Anita,

a magyarországi horvát nevelés és oktatás terén végzett kiemelkedő tevékenységéért,

Franci Jurašić,

a magyarországi horvát társadalmi-politikai életben végzett kiemelkedő munkájáért,

Stipan Krizmanić,

a magyarországi horvát társadalmi-politikai élet területén végzett kiemelkedő tevékenységéért,

Lilli Trubić,

a magyarországi horvát ifjúság körében végzett sikeres munkájáért.

A díjakat *Guban János* adta át.

Marija Ivó

a társadalmi fejlődéshez való kiemelt hozzájárulásáért,

Virág János

a magyarországi horvátok társadalmi életének fejlesztéséhez nyújtott hozzájárulásáért vehette át a Magyarországi Horvátok Szövetsége elismerését.

Dinko Šokčević, dr.

a magyarországi horvátok életműdíját kapta. Számukra *Ostrogonác József* adta át az elismerést.

Valamennyi díjazottnak gratulál a Barátság szerkesztősége!

A díjátadást követően az est szellemében: „*Múltunk, jelenünk és jövőnk*” címmel gazdag és sokszínű műsor következett a gradistyei horvátok kulturális egyesületei, kórusai, táncosai, gyermekegyütteseinek részvételével.

S.B./Hrvatski glasnik

Színes képösszeállításunk a hátsó borítón látható.

Egy kutatói pályáról

Hornokné Uhrin Erzsébet tiszteletére¹

A nehezebb utat választani nagyobb kihívást jelent. Ellenszélben előre haladni hősiesség. Ezek a gondolatok kapcsolhatók egy olyan pályához, amelyet egy magyarországi nemzetiségi kutató választ. De mégis, a nehezebb utat kell választania, és ellenszélben kell haladnia annak, aki olyan tevékenységet vállal fel, amit gyökerei határoznak meg. *Hornokné Uhrin Erzsébet – Erzsike – ezt a szakmai utat választotta, a nehezebbet, a hátszél nélkül.*

Néhány idézet egy vele készült interjúból, amelyek tűpontosan mutatják ezt az utat. „*A nagyszüleim még körmöst kaptak az iskolában, ha szlovákul szólatnak meg, nyilván ilyen történetek is közrejátszottak abban, hogy főleg családi körben beszéltek Magyarországon a szlovákokat. A kisebbség, a másság vállalásához mindig bátorság is kell. (...) Nagy érvágás volt a lakosságcsere, Magyarországról hatvan-ezren elmentek, köztük az értelmiség zöme, a legaktívabbak. Itt maradt a magyarországi szlovákság értelmiség nélkül, közömbös nemzetiségi politikával. 1945 után a daloló-éneklő nemzetiség szerepét várták el tőlünk, igyekeztünk is ennek megfelelni. 1990 után aktívabb lett a szlovákság, sok új intézményünk van, nő a kisebbségi önkormányzatok száma is. (...) A magyarországi szlovákok nem szeretik a konfliktusokat, inkább túrunk, háttérbe vonulunk, nyilvánosan magyarul beszélünk.*”²

Ilyen társadalmi és politikai közegben bontakoztatta ki, valósította meg széleskörű kutatói munkásságát. Pályáján leginkább azokkal a témákkal foglalkozott, amelyek a magyarországi szlovákok közössége számára fontosak és hasznosíthatók. Tudományos kutatói munkásságát kiadói tevékenység, a magyarországi szlovákok oktatása, a nemzetiségi intézményekben és szervezetekben való szerepvállalás, irányítás egészítette ki, hogy csak a fontosabbakat említsük. Több mint háromszáz publikáció szerzője, társszerzője, melyek között öt önálló könyv; öt, szerzői közösségben alkotott monográfia; két középiskolai tankönyv és egy főiskolai jegyzet is szerepel. Huszonöt könyv szerkesztője, illetve társszerkesztője volt.

A jelen könyvben bibliográfiai adatai műfaji besorolásuk szerint vannak rendezve: tudományos monográfiák; jegyzetek és tankönyvek; tanulmányok és cikkek; elektronikus dolgozatok; szerkesztések; előszavak, utószavak és összefoglalók; hozzászólások; recenziók követik egymást. Publikációi 1990-től kezdődően széleskörű tematikát ölelnek fel. A teljesség igénye nélkül csak néhányat említnék meg ezek közül. Az oktatáson belüli témák a nemzetiségi iskola, a tanítóképzés, valamint a népismeret mint tananyag. A kutatásszervezés a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete munkatársaként, majd igazgatójaként is pályája fontos része. Mindezek mellett foglalkozott az *Intézet története* és tevékenysége elemzésével is. Az *anyanyelv és a kultúra kapcsolata* kiapadhatatlan lehetőség a szlovák nemzetiség történelmében, amikor a szlovákság új intézményeit veszi górcső alá. Fontos számára a *szlovák nyelvhasználat*, valamint a változások vizsgálata, legfőképpen az egyházi közösségekben és az iskolákban. Ugyanígy hangsúlyos a *nyelv és az identitás* tanulmányozása a magyarországi szlovákok közösségében. Ilyen például a helyhatósági választások szlovák szövegeinek nyelvészeti elemzése. Érzékeny olyan szociolingvisztika tematikák irányába, mint a *társadalmicsoport-kutatások*, az értelmiség anyanyelvhasználatára, a *szlovák fiatalok elhelyezkedési esélyei*. Nem hiányoznak írásai közül a nemzetiséget nagymértékben érintő *névtani vizsgálatok*, valamint a *tájképkutatások* sem. Figyelme a társadalmi távlatok vizsgálatára is kiterjedt. Erről tanúskodnak azok a munkái, amelyek egyfelől a *nemzetiségi nyelv századunk világában való használatának esélyeiről* szólnak, másfelől a *szlovákságról alkotott és attitűdformáló képről* értekeznek a nép- és

¹ Borbély Anna jelen írása a *Personálna bibliografia Alžbety Uhrinovej-Hornokovej. K jej životnému jubileu* című kötetben, a *Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku / Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete* kiadásában (Békéscsaba, 2004.) jelent meg.

² Riba István: „Ha a két ország közt konfliktus van, mindig mi húzzuk a rövidebbet” (HVG, 2009. aug. 5.)

nemzetiségismeret tankönyvben. Ezek olyan mentális reprezentációkra világítanak rá, amelyek összegzik az egyén vagy a társadalom ítéleteit egy adott személyre, csoportra, vélekedésre vonatkozóan, s a szlovákság magyarországi jövője szempontjából sarkalatosak.

Tanulmányaiban külön tematikát képeznek az olyan nyelvi attitűdök, amelyek meghatározzák a szlovák nyelv felnőtt korban történő tanulását, valamint hasonlóképpen azok, amelyek a szlovák nyelv és kultúra lehetőségeit kutatják. A nemzetiségi intézmények új formái közül fontosnak tartja tanulmányozni a nemzetiségi önkormányzati rendszer nyelvi, nyelvpolitikai és közösségi oldalát is. Kutatásai nem csupán általánosan a magyarországi szlovák nemzetiségre terjednek ki, hanem földrajzi területekre (Dél-Alföld, Békés vármegye) és településekre is (Békéscsaba, Nagybánhegyes, Pilisszentlászló, Pilisszentkereszt, Pítvaros, Szeged, Telekgerendás és Tótkomlós). A szlovák nemzetiség jeles személyiségei munkásságának feldolgozása is fontos számára, így méltatója olyan személyiségeknek, mint Gyivicsán Anna, István Anna, Krupa András és Zsilák Mária. Kutatói minőségét, együttműködési készségét mutatja, hogy számos publikációját több mint harminc (például szlovák, magyar, német, román) társszerzővel hozta létre.

Hornokné Uhrin Erzsébet kutatótársaként példamutatóan alázatos, ebből következően csapatban kiválóan helytálló kutató. Ezt személyesen egy lassan negyedszázada tartó munkakapcsolatban tapasztaltam meg. Számos kutatói csoportban szerzett gyakorlat formálta azt a véleményem, hogy kevesen képesek csapatban összpontosítva, a saját feladatra figyelve, előremutatóan és szabatosan, a határidőt mindig pontosan betartva kutatni. Erzsike kiváló ebben is, figyelmesen követi a munkafolyamatokat, mások idejét tisztelve mindig időre elvégzi az aktuális kutatómunkát. Szeret kérdezni, ami a vizsgálódások elengedhetetlen előrevivője, ekkor derül ki ugyanis az, hogy egyfelé húz-e gondolatmenetünk vagy sem. (Einstein ezt találóan így fogalmazta meg: fontos dolog, hogy ne hagyd abba a kérdezést!) Ő mindig képes felismerni, hogy a legjobban miként tud eleget tenni a kutatási tervekben megfogalmazottaknak. Szavaival is alátámasztom ezt. 2024. június 11-én egy, a Nyelvtudományi Kutatóközpontban megrendezett könyvbemutatón mondta: „Negyven év feletti „kezdő” kutatóként (...) tudatosítottam magamban azt is, hogy ennek a megtisztelő felkérésnek csak csapatmunkában tudok megfelelni és eleget tenni”. A könyvbemutatón éppen a *Többnyelvűség Magyarországon* című könyvet ismertettük, melynek létrejöttéhez nem „csak” magas szintű kutatói munkájával, valamint tanulmány-szerzőként járult hozzá, hanem a könyv megjelenését konzekutívan szorgalmazó aktivistaként. Bátran állíthatom: pozitív, támogató gondolatával a könyv fizikai megvalósulásának legfőbb előmozdítója lett. Ezt külön is megköszönöm.

Nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt sem, hogy megadatott neki, ami sokaknak nem: közössége elismeri. Számos kitüntetéssel értékelték pályafutását, írtak nemzetiségkutatói, nyelvészeti, tanári, valamint tudományos, tudományszervezői, vezetői és tanácsadói tevékenységeiről. Kiváló gondolatnak tartom, hogy munkássága ebben a kötetben ilyenformán is megjelenik. Méltó lezárása ez egy tisztességes, szorgalmas és kövendő nemzetiségkutatói, nyelvészeti, tanári pályának.

Kedves Erzsike! Gratuláló soraim végéhez érkezte kívánságaim megfogalmazásához, Horatius szavait hívom segítségül – ezzel is népszerűsítve a többnyelvűséget.

„Quid gratulatur celebrato maius, alumno qui sapere et fari possit, quae sentiat, et cui gratia, farma, valetudo contingat abunde et mundus victus non deficiente crumenta / Mit is kívánhatnánk az ünnepeltnek nagyobb, mint bölcs szívet és készséget, tegye amit érez, s hogy tisztelje, szeresse, ki ismeri; gyomra legyen jó, ennivalója legyen bőven, s ki ne fogyjon az erszény.”

La multī ani!

Borbély Anna

A BARÁTSÁG egyik legrégebbi szerzőjének és barátjának, Hornokné Uhrin Erzsikének születésnapján szerkesztőségünk is további sikeres alkotóéveket kíván!

Daróczi Ágnes Budapest díszpolgára

Budapest Napján, 2024. november 15-én – három nappal a 70. születésnapja előtt – Daróczi Ágnes ünnepélyes keretek közt átvehette a főváros vezetésétől a Budapest Díszpolgára címet. Az első cigány nőként őt érte ez a megtiszteltetés. Őt, aki meghatározó alakja a roma emancipációs mozgalomnak. Mi több, azzal hogy tizenhat évesen a televízió nyilvánossága előtt cigányul mondott verset a *Ki Mit Tud?-on*, lényegében egyik elindítója volt annak. Vajon a mostani fiatal roma értelmiségiek tisztában vannak-e azzal, hogy ez a fellépése milyen nagy jelentőségű volt abban az időben? Hiszen az 1961-es párthatározat kijelentette: a cigány kultúra és nyelv nem hordoz semmilyen értéket, cigány nép valójában nem is létezik, csak egy hátrányos helyzetű társadalmi réteg. A beolvadást elősegítendő gyakorlatilag megtagadták a cigány népet, a cigány nyelvet és a cigány kultúrát. Micsoda öntudata és bátorsága volt Daróczi Ágnesnek már akkor is!

Daróczi Ágnes a magyar-román-cigány nemzetiségű *Bedőn* nevelkedett. Ez a ma már nem egészen háromszáz főt számláló település ugyancsak díszpolgárságot adományozott neki, *Choli Daróczi József* pedig posztumusz díszpolgárságot kapott. Ebben a faluban idáig nem volt ilyen elismerés, azért alapították, hogy a két neves cigány személyiségnek meghálálják, hogy hírért vitték a településnek.

Dosztojevszkijtől származik ez az idézet: „*Mindnyájan Gogol köpönyegéből bújtunk elő*”, amivel arra utalt, hogy Gogol teremtette meg az orosz realista prózát, s az utána következő írók az ő nyomdokain indultak el. Én meg azt mondom, és nem túlzok, hogy mindnyájan Daróczi Ágnes köpönyegéből bújtunk elő, az ő nyomdokaiba léptünk, kivéve *Lakatos Menyhértet*, *Choli Daróczi Józsefet*, *Bari Károlyt* és *Péli Tamást*. A többi értelmiségi roma mind az ő úttörő munkájának köszönheti romaként való létezését. Egyetemi évei alatt munkásszállókon működő cigány klubokba járt férjével, *Bársony Jánossal* és a *Monszun együttes*szel. Verset és mesét mondott, majd elindította a folklór mozgalmat: férjével megalapította előbb a *Romano Glasz*, majd a *Kalyi Jag* együttest. Ő az első cigány anyanyelvű nő, aki hazánkban egyetemi diplomát szerzett.

Az egyetem elvégzése után a Népművelési Intézetben kezdett dolgozni, ahol lényegében szabad utat kapott, hogy munkáját maga alakíthassa. Megszervezte az *Autodidakta Cigány Képzőművészek Országos Kiállítását*, először 1979-ben, majd 1989-ben és 2000-ben. Ez egyben a roma képzőművészet, mint fogalom megszületésének forrása is. Kultúraszervezőként együttes-találkozókat, nemzetközi kulturális cseréket, fesztiválokat és bemutatókat, kiállításokat szervezett. A magyar táncművészeti mozgalommal párhuzamosan szervezte a hagyományőrző cigány együttesek országos és nemzetközi bemutatóit, tánctáborokat – *dr. Balázs Gusztáv* és *Varga Gusztáv* vezetésével. Koreográfiákat ösztönözött és egész estés színházi előadásokat szervezett, roma értelmiségiek táborát és klubját kezdeményezte. A nyolcvanas-kilencvenes évek hazai és nemzetközi pezsgése kitörölhetetlen nyomot hagyott a folklórmozgalomban. Daróczi Ágnes szervezésében Svájcba, Szlovákiába, Német-, Lengyel- és Franciaországba, Hollandiába, Szerbiába juthattak el az addig falujuk határát is alig átlépő énekesek, táncosok. Több ezer cigány gyermek bevonásával 1978-ban indították el férjével az olvasótábori mozgalmat.

Előadóként közreműködött *Bari Károly* *A Nap és a Hold története* című meselemezen, valamint *Palya Bea* *Álom, álom, kitalálom* című hangkötetében.

1986-ban az „ellenzéki romák” csoportjának tagjaként követelte a cigányság nemzetiségként történő elismerését, és kiadta az 1957-1961

között működő – párthatározattal megszüntetett – *Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége* alapszabályát, amiért munkahelyén, a Népművelési Intézetben fegyelmit kapott. A *Miskolci Gettóellenes Bizottság* egyik létrehozója volt.

1990-ben az *Amalipe Cigány Kulturális és Hagyományőrző Egyesület* alapítója, 1992-ig elnöke, a *Phralipe Független Cigány Szervezet* ügyvivő testületének tagja. 1992-ben az első romák által készített televíziós magazin – a *Patrin* alapító főszerkesztője. A *Holokausz roma áldozatainak emléknapjára* megszervezte a magyar televíziózás története első roma napját. 1992-ben megalapította a *Romédia Alapítványt*.

2004-ben az *Európai Roma/Travellers Fórum* társalapítója és közgyűlése egyik alelnöke. 2010 óta a *Romano Istituto* igazgatója.

Televíziós munkáiból néhány: *Jancsó Miklós* rendezésében: *Megöltettek ártatlan családom* – 1994, dokumentumfilm (szerkesztő-riporter). *Gábor Péter* rendezésében: *Nem szokta a cigány...* – 1995, dokumentumfilm (szerkesztő-riporter), *Jancsó Miklós* rendezésében: *Temetetlen holtak* – 1995, dokumentumfilm (riporter).

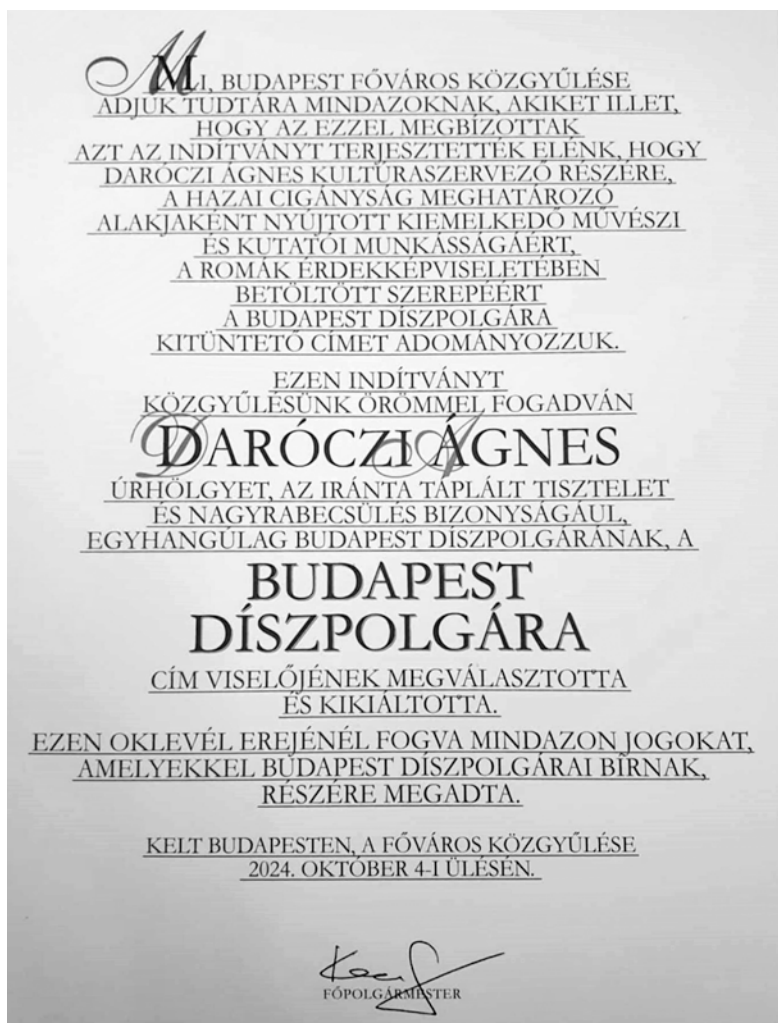
Férjével, Bársony Jánossal közös munkái:

Historia romani – Roma történelem – hatrészes oktatófilm-sorozat (2005); *Pharrajimos – romák sorsa a holocaust idején* – kétkötetes dokumentum- és esszékötet (2005, angolul 2008-ban, horvátul 2013-ban jelent meg); *Vrana mámi mesél* – népismeret az általános iskolák 1-4. osztálya számára (2005); *Kali Trash. Cigányok sorsa a holocaust idején Magyarországon* (2015); *Valaha madarak voltunk. Cigány-magyar és magyar-cigány nyelvű mondókák, versek, dalok kicsiknek* – válogatás és saját gyűjtés (2022).

Személyes élettörténetének elbeszélése, a *Hosszú az út előttem* a Magvető Kiadó gondozásában jelent meg 2023-ban. Ez a kötet remélhetőleg eljut a fiatalabb korosztályokhoz, s alaposan tanulmányozzák is. Ez az életrajz ugyanis az egyenjogúságért folyó küzdelem emlékezete is. Roma szempontból elemzi az elmúlt több mint ötven év eseményeit. Ágnes ezzel a munkájával is hozzájárult a cigány történelem megismeréséhez.

Gratulálunk Budapest új díszpolgárának,
Daróczi Ágnesnek!

Kalla Éva

Német hagyományok Békés vármegyében

A román határhoz közeli **Eleken** létesült a magyarországi németiség tizenhetedik, ám a keleti országrész első nemzetiségi tanösvénye. A dél-alföldi kisváros német közösségének történelmét, kultúráját és hagyományait bemutató tematikus utat október 27-én adták át ünnepélyesen.

A tanösvény kialakítását alapos előkészítő munka előzte meg. Júniusban a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata (MNOÖ) részéről mások mellett *Englenderné Hock Ibolya* elnök és *Sax Ibolya* oktatási referens a helyi projektcsapattal egyeztetette a készülő tematikus út elgondolását. Az MNOÖ városba érkező küldöttségének a leendő állomások helyszíneit *Wittmann László*, az Eleki Német Önkormányzat elnöke, *Klemm Tamás*, az önkormányzat tagja, *Hoffmann György* német önkormányzati tag és az Eleki Németek Egyesületének titkára, valamint *Kocsis Józsefné*, az egyesület elnöke mutatta be.

Az együttműködés eredményeként az új tanösvény kialakításában tökéletesen illeszkedik az elmúlt egy évtizedben létesült, tizenhat tematikus útból álló országos hálózathoz, mely egy-egy német nemzetiségi település múltját és jelenét mutatja be. A táblák Eleken is két nyelvére, minden tartalom németül és magyarul is olvasható rajtuk, interaktív elemeket is tartalmaznak, és egy kellemes sétával bejárható útvonalon helyezkednek el. A tematikus út érdekes történeteket rejtő épületeket és helyszíneket érint. Mottója: „Amikor az épületek mesélnek”. Hét állomás mentén nyújt betekintést a helyi németiség több évszázados történelmébe, a közösség hétköznapijaiba és ünnepeibe. Egy-egy táblánál megállva egyebek mellett megtudjuk, ki volt *Harruckern János*, kiről mintázták a *Rézi-kút szobrát*; mivel foglalkoztak a helyi németek, kikre emlékeznek a Hősök kertjében álló facsemetékkal, és hogyan bővítették 1734-ben épült templomukat.

Az átadóünnepséget a kisváros központjában, a Harruckern téren tartották az Eleki Német Nemzetiségi Önkormányzat és az Eleki Németek Egyesülete szervezésében. A megjelenteket *Wittmann László*, az

Eleki Német Önkormányzat elnöke üdvözölte. Köszöntőjében kiemelte, hogy a város idei esztendejének jelmondata „*Elek 300*”. Ennek központi eleme a helyi németek elődeinek 300 évvel ezelőtti Magyarországra települése, és az arra való emlékezés. Ebbe illeszkedik az új tanösvény is. „Tudjuk, hogy egy ilyen tanösvény nem tud teljes képet alkotni rólunk. A tematikus utunk megalkotásakor éppen az tűnt a legnehezebb kihívásnak, hogy a sok érdekesség közül kiválasszuk azokat, amelyeket mindenképpen érdemes megmutatnunk magunkból. Úgy gondolom, hogy a mai nap fontos állomás, a jubileumi év egyik csúcspontja. Az egész esztendő és a mai program legfontosabb célja megegyezik: emléket állítani az elődöknek. Remélem és hiszem, hogy ezt a célt elértük” – mondta az elnök.

Szelezsán György, Elek város polgármestere páratlan gyöngyszemnek nevezte az új létesítményt. „Ez a tanösvény nemcsak látványosság, hanem kapu is múltunk és kulturális örökségünk megértéséhez. Olyan lehetőséget teremtettünk vele, amely a fiatalabb nemzedékek számára is színes és közvetlen ismeretszerzést tesz lehetővé” – jelentette ki.

Englenderné Hock Ibolya, az országos német önkormányzat elnöke a magyarországi német tanösvény-mozgalom háttérébe engedett betekintést, emlékeztetve arra, hogy „annak az országosan egyedülálló kezdeményezésnek, amelyet a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata az oktatási stratégiája részeként 2014 novemberében kezdett megvalósítani, a magyarországi német identitás tartós erősítése az elsődleges célja. A szándékunk már akkor is az volt, hogy a helyi közösségi életet egy konkrét projekt segítségével felpezsdítsük, miközben valami értékeset és kézzelfogható hozunk létre. A sok ötlet közül a választás magyarországi német településeken kialakítandó interaktív tanösvények kialakítására esett, amelyek falvaink és városaink múltjáról, helyi épületekről, szakásokról és az adott lakóhely német közössége fontos személyiségeiről mesélnek.”

Az ünnepség alkalmából Németországból Elekre érkezett a Magyarországról Származó Németek Szövetségének szövetségi elnöke is. Joschi Ament a tanösvény létrejöttét szakértőként követte nyomon. A békési kisvárosra második otthonaként tekint. Ő maga ugyan már Németországban született, de a nagyszüleit Elekről űzték el a második világháború után. Joschi Ament életében kitüntetett helyet foglal el a család eleki kötődése: „Ennek a tanösvénynek az átadásával mi, magyarországi németek – és főleg mi, az Eleken maradtak, illetve az Elekről elűzöttek unokái – egy újabb látható jelét adjuk összetartásunknak még úgy is, hogy több mint ezer kilométer választ el bennünket egymástól.”

Joschi Ament

Az eseményt színvonalas kulturális műsor színesítette. A nap folyamán *Niedermayer* Attila zenei kíséretével fellépett az *Elek Táncegyüttes*, és a nézők a helyi német nemzetiségi óvodásoknak is tapsolhattak. Az új tematikus utat *Fazakas* Gusztáv plébános áldotta meg. Az ünnepség után *Klemm* Tamás, az Eleki Németek Egyesületének tagja mutatta be a tanösvény állomásait.

Az *első állomás* a Harruckern téren található, és a hajdani német telepések új életének kezdetére emlékeztet. A középkori eredetű egykori, a török uralom után elnéptelenedett falut Harruckern János György telepítette be német családokkal a XVIII. század elején. Az új lakosok kemény munkával virágzó közösséget hoztak létre, melynek révén a település a XIX–XX. század fordulóján aranykorát élte. A tanösvénytábla mellett egy artézi kút áll, amely régebben a közösségi élet központja volt, és izgalmas történetek őrzője.

A *második állomás* annak a művelődési háznak közelében található, amely *Reibel* Mihály plébános kezdeményezésére 1924-ben, a németek betelepítésének 200. évfordulóján épült. A létesítmény sokáig a helyi közösségi és kulturális élet központja volt. 1992-ben itt alakult meg az Eleki Németek Egyesülete is.

A *harmadik stáció* mellett elterülő Hősök kertjét az első világháború után alakították ki. Az elesett eleki katonáknak állítottak emléket, de a kert fái és szobrai a háborúk összes helyi áldozata előtt tisztelegnek. A kert környezete az Elekre egykor jellemző polgári életet is felidézi.

A *negyedik állomás* „A tudás otthonai” címet viseli. Elek lakói mindig is nagy gondot fordítottak a színvonalas oktatásra – erre utalnak a helyi intézmények sokéves és gazdag hagyományai. Az első iskola a telepések érkezésekor nyílt meg, s a német nyelvű oktatás évtizedeken át jellemző maradt. *Dr. Mester* György, a jelenlegi általános iskola névadója nagy szerepet játszott az eleki német népszokások gyűjtésében és rögzítésében.

Az *ötödik stáció* a polgári lét színtereiről mesél. A város központjában található nagyvonalú épületek a XX. század elejének polgárosodott életét tükrözik. A ma a román nemzetiségi általános iskolának otthont adó épület például egykor szállodaként és étteremként működött, a helyi közösségi élet fontos helyszíne volt. Az utcanevek és az épületek időutazásra hívnak, amely során – más ismeretek mellett – betekinthetünk az eleki német családok mindennapi életébe, sőt ragadványneveiket is megtudhatjuk.

A *hatodik állomás* az egykori *Strifler* család otthona előtt található. Az épület jelenleg az eleki németek közösségi házaként működik, és helytörténeti gyűjteménynek ad otthont, melynek kiállítása az eleki németek mindennapi életének tárgyi emlékeit mutatja be. A német kultúra megőrzését és átörökítését célzó helyi ünnepségek és közösségi rendezvények helyszínéül is szolgál.

A *tanösvény utolsó állomása* az eleki római katolikus templomnál (Sarlós Boldogasszony-templom) található. Ez az istenháza 1796-ban épült, a XX. század elején oldalhajókkal bővült. A templom harangjait egykori német családok adományozták. Az épület ma is a város vallásos életének központja. A templommal szemben látható az 1946-os elűzés megrendítő emlékműve, amely az eleki német közösség történelmi sorsfordulóit idézi fel.

Az új tanösvény a helyi közösség és az országos német önkormányzat szoros együttműködésének eredményeképp valósulhatott meg. Nemcsak a kisváros lakosai, hanem az idelátogató vendégek számára is vonzó célpont lehet, amely nagyban hozzájárulhat Elek német arcának még ismertebbé tételéhez, egyúttal oktatási és szórakozási lehetőséget nyújt valamennyi korosztálynak.

Forrás: LdU Presse

Blickpunkt – A képek versenye, 2024

Novemberben rendezte meg a Zentrum, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának kulturális központja Budapesten a hagyományos „Blickpunkt” fotópályázatát. Ezúttal 218-an nyújtottak be pályamunkákat. A zsűri fotó, archív fotó és képeslap kategóriában hirdetett nyertest. A fődíjasok a Németországi Szövetségi Köztársaság nagykövetségének 150 eurós díját nyerték el, a Barátság szerkesztősége, a Zentrum, a Neue Zeitung hetilap, valamint a VUdAK/Magyarországi Német Írók és Képzőművészek Szövetsége pedig különdíjakat adományozott. Hátsó borítónkon a fődíjasok és a két BARÁTSÁG különdíjas fotóit közöljük.

Fődíj – fotó kategória

Bokor Lóránt Tóbiás: A múlt tükre

A tükör, amely megmutatja használójának, hogy sok-sok évvel ezelőtt milyen tevékenységeket folytathattak a szobában. A tükör egy kóruspróbára nyújt visszatekintést.

Fődíj – archív fotó kategória

Hinze Maria: Munkára fel!

Nagynyáradi gazda mezőgazdasági gépén. A kép az Endresz/Ritz család tulajdona.

Fődíj – képeslap kategória

Gommermann Krisztina: Üdvözet Gyönkről

A Tolna vármegyei svábok színes, vibráló viseletei Kiss József magán-gyűjteményéből.

A Barátság folyóirat különdíjai

Waldmann-né Baudentisztl Éva: Átlőve

A kép a szerző anyai dédnagymamáját, Bihacker Mátyásnét (szül. Emmer Mária, 1887-1964) ábrázolja. A háború alatt egy orosz katona átlőtte a képet, de a család megőrizte.

Dr. Friedrich Katalin: Gyere, táncolj velem!

Amikor a kislány hívja táncba édesanyját.

A BARÁTSÁG különdíja egy éves előfizetés 2025-re, Barátság Antológia, a kiválasztott képek közzélése a folyóiratban.

Gratulálunk valamennyi díjazottnak!

Mayer Éva
felelős szerkesztő

A díjazott fotókból készült színes képösszeállításunk a hátsó borítón látható.

Kincsek az értéktárakból

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvényt 2012 tavaszán fogadta el az országgyűlés. A törvény értelmében a nemzeti értékek megóvandó értékek, azok azonosításában, rendszerezésében, adataik nyilvántartásba vételében és folyamatos frissítésében, gondozásában a megyei és települési önkormányzatok működhetnek közre. Ezúttal is az értéktárakba felvett, azokban nyilvántartott kincsek közül válogattunk.

A legrégebbi virágének (Győr-Moson-Sopron vármegye Értéktára)

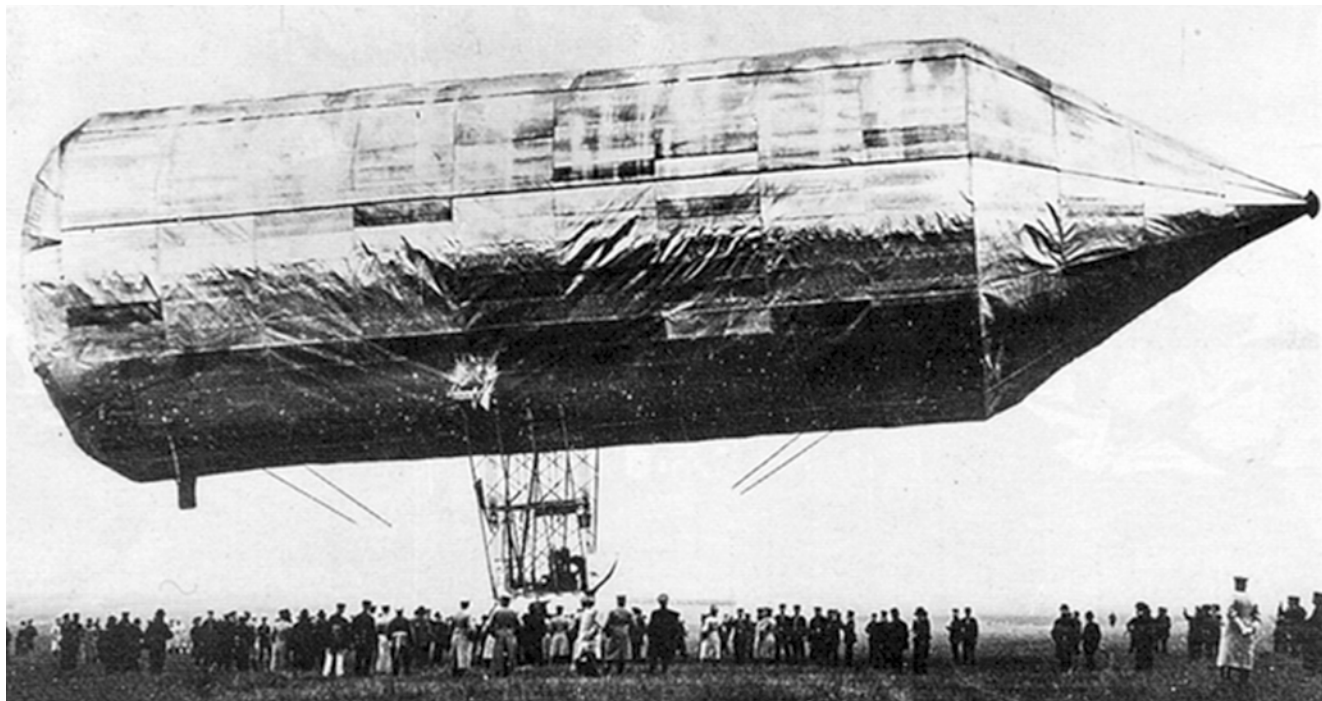
Az eddig ismert legrégebbi magyar virágének (voltaképpen egy virágének-töredék) Sopronból származik. A város egykori jegyzője, *Gugelweit* János jegyezte fel 1490 körül, s egy számadáskönyv pergamentábláján maradt fenn. Megmaradása voltaképpen egy szerencsés véletlennek köszönhető. A későbbiekben más könyvek kötésére újrahasznosított oldalról vegyszer segítségével eltávolították a szöveget. E beavatkozás után sajnálatosan csak az ének mindössze két sora vált olvashatóvá. De kicsoda két sor! Ómagyar írásmódú, de friss költői erejű, kesergő mondattal.

„Vyragh thudyad, theuled el kell mennem, / És the yerthed kel gyazba eweltezmem.” (Virág tudjad, tőled el kell mennem, / És te érted kell gyászba öltözmem.)

A soproni töredéket *Házi* Jenő nyomán tartja a szakirodalom virágéneknek, szerelmi tematikájú lírai költeménynek. A két sor búcsúzást megjelenítő szerelmes vers, talán alba (a szerelmesek hajnali elválásának témáját feldolgozó műfaj) töredéke lehet. Az ének úgy helytörténeti, mint irodalomtörténeti vonatkozásban is jelentős értéket képvisel.

Schwarz Dávid és léghajója (Keszthelyi települési Értéktár)

Schwarz Dávid (1850-1897) zsidó vallású szülők gyermekeként Keszthelyen született, azonban élete nagy részét fakereskedőként Zágrábban töltötte. Napi munkáját elvégezve folyton különféle találmányokon dolgozott. Merev szerkezetű, kormányozható léghajótervének megvalósításához – miután Bécsben a Monarchia hadügyminisztériumától nem tudta megszerezni a pénzügyi alapokat – két évig a cári kincstár támogatását élvezve Szentpéterváron folytathatta a kísérleteit. Ezt követően Berlinben *Carl Berggel* dolgozott tovább szilárd (alumínium) burkolatú kormányozható léghajóján. Járművének terve alapvetően eltért elődeinek és kortársainak alkotásaitól. Elsőként ismerte fel a köny-

nyűfém, mint léghajó-burkolat lehetőségét. Felfedezése eredményeként született meg a világ legelső, alumíniumból készült közlekedési eszköze, légi járműve, az első héjszerkezetű repülőalkalmatosság teste. Több felemás sikerű felszállását követően, halála után 1897. november 3-án a berlini tempelhofi repülőtér felett csaknem tökéletes repüléssel igazolódott Schwarz elgondolásainak helyessége. A felszállást és légi bemutatót gróf Ferdinand von *Zeppelin* is megtekintette. Nagy fantáziát látott a találmány alkalmazásában, ezért az özvegytől megvette a férje által kidolgozott terveket, szabadalmaztatta és világhírű léghajóinak építése során felhasználta azokat, majd ismertté tette a légiközlekedésben.

Mikonya József irodalmi hagyatéka (Komárom-Esztergom vármegyei Értéktára)

Mikonya József (1928-2006) a magyarországi németiség elismert írója, költője nagy értéket teremtett és hagyott utókorára. Krónikás, zenész, előadó, szőlőműves, bányász, de mindenekelőtt nyelvművelő volt, aki megszállottan adta át kortársainak a nyelvi, szellemi és kulturális örökséget. Számos anekdota, elbeszélés, vers, dal, dokumentum köszönhető neki, amelyek a németiség gondolkodásmódját, életvitelét, kultúráját, hagyományvilágát dolgozzák fel a jövő nemzedéke számára. Bányász, majd kohómunkás mindennapjai mellett az 1970-es években nagy szorgalommal vetette bele magát az irodalmi tevékenységbe. A Magyarországi Német Szerzők és Művészek Egyesületének aktív és elismert tagja volt.

Munkássága elismeréseként Tarján díszpolgárává választották, és megkapta a magyarországi németek legnagyobb elismerését, az „Ehrendadel in Gold für das Ungarndeutschtum” díjat is.

Román ortodox templom (Körösszakáli települési Értéktár)

1788-ban épült késő barokk stílusú templom, hajóját szegmensíves dongaboltozat fedi. A kőfal ikonostázait a XVIII. század végén készítették. Középen a szépen formált ajtó fölött a timpanonos kapumotívumban az Utolsó vacsora látható.

A templomot tetőszerkezetével együtt 1928-ban újíították fel, az eredeti zsindeletet akkor cserélték bádoglemezekre. Azóta csak kisebb állagmegóvási munkálatokat végeztek rajta 2022 augusztusáig. Akkortól pályázaton nyert összegekből, valamint a helyi román nemzetiségi egyesület jótékonyági adománygyűjtő rendezvényeiből és széleskörű gyűjtéséből származó összegekből teljes felújítása is megkezdődött. A munkálatok ezúttal a teljes külső homlokzatra is kiterjedtek, de a tetőszerkezet ismételt helyreállítása is megtörtént.

A templom igazi érdekessége, hogy a királyi ajtó mellett egy gyermektelen Madonna, azaz olyan festmény látható, melyen a kép alkotója a kis Jézus nélkül ábrázolja Szűz Máriát. A Templom utca 16. szám alatt álló épület országosan védett műemlék.

Oroszlányi Szlovák Tájház (Oroszlányi települési Értéktár)

A XIX. század végén épült telkesgazda-házban 1987-ben nyílt meg a szlovák tájház, melynek gyűjteménye igen gazdag. A lakosság igen sok kiállítható tárgyat adományozott, ám egy-egy használati eszközből, ruhatípusból csak egy-két darabot használtak fel, mivel változatos kiállítási anyagra törekedtek.

Maga a ház két szobából és a közepén lévő konyhából, valamint kamrából, istállóból áll. A tájházhoz nagy udvar is tartozik, amelyben

nyári konyha, pince, disznóól, pajta és egy kút is található. A korhűn berendezett, a XVIII. század elejére visszanyúló – szlovák hagyományoknak megfelelően épült – ház kiválóan alkalmas arra, hogy bemutassa, miként éltek a szlovák ősök. A város sokat köszönhet a helyi szlovákságnak.

A Szlovák Klub tagjai összejöveteleiket és programjaikat a tájházban szervezik meg. Így tovább színesítik a város kultúráját, ráadásul a többségi nemzethez tartozók is szívesen kapcsolódnak be ezekbe az eseményekbe. A Szlovák Tájház épülete ad otthont évről évre a Falunapok programjainak is. Ezeket a sok éves szlovákiai partnerkapcsolatok jegyében a Szlovák Nemzetiségi Önkormányzat és a Falu Hagyományőrző és Kulturális Egyesület rendezi.

Csongrádi kadarka (*Csongrádi települési Értéktár*)

Származása bizonytalan, egyesek kis-ázsiai eredetűnek tartják, mások pedig Albániát jelölik meg származási helyüül. A neve az albániai Shkodra város szerb-horvát „Skadar” nevéből ered. Magyarországra a Balkán-félszigetről került, valószínűleg szerb közvetítéssel, a török kiűzését követően, a XVIII. században. Hazánkban gyorsan elterjedt, és a reformkorban már szinte minden borvidékünkön termesztették; napjainkra termőterületei lecsökkentek. Leghíresebbekké az alföldi kadarka és a szekszárdi kadarka borok váltak. A magyar borvidékek közül a kadarka igazi otthona a csongrádi, keceli, illetve a szekszárdi borvidék.

Tőkéje még a sovány homokon is erős növekedésű, hajtásai mereven felállóak, ezért támasz nélkül is termeszthető. Rendkívül igénytelen, edzett, jó szárazságtűrő fajta. Napfényigénye magas. Bogyói kékes feketék, árnyékos oldalukon néha zöldeskékek. Általában bőtermő, bora – jó érés esetén – kiemelkedően fűszeres zamatú. Kötöttebb és löszös talajon magasabb minőségű, testesebb vörösborokat, míg lazább homoktalajon vékonyabb, üdébb borokat terem.

Weinstock/Gafni Miklós munkássága (*Tiszacsegei települési Értéktár*)

Weinstock Miklós 1922. május 28-án született Tiszacsegen. A második világháború éveiben Budapestre a Zeneakadémiára került előképzősnek. Tehetsége ellenére származása miatt a megszületett zsidótörvények értelmében még vizsgát sem tehetett a Zeneakadémián. 1944-ben munkaszolgálatra hívták be. A háború után hazatért szülővárosába, később pedig Budapestre költözött.

A Zeneakadémia olasz származású karmestere, Sergio Failoni új tenorista tehetségként mutatta be a közönségnek. Ekkor egy évet töltött

a Zeneakadémián, 1946 tavaszán Olaszországba települt. 1947-ben az Egyesült Államokba költözött, előbb *Vari-Weinstock*, majd *Gafni* néven a New York-i Metropolitan magánénekes lett. Járt Ausztráliában, Közép- és Dél-Amerikában s Európa számos országában. Kilenc nyelven beszélt, az operákat eredeti nyelvükön adta elő. Fellépett az amerikai elnökök (*Truman, Eisenhower* és *Kennedy*) beiktatásakor rendezett előadásokon. Az általuk a Fehér Házban adott fogadásoknak is rendszeres fellépője volt. Az 1960-as évektől a budapesti Állami Operaházban is gyakran szerepelt vendégénekesként. 1963-as magyarországi szereplése alkalmával Tiszacsegére is hazalátogatott. Fellépésével nagy sikert aratott a helybeliek előtt. 1981. március 8-án ötvenkilenc évesen halt meg egy repülőúton szívroham következtében. 2001-ben Tiszacsege Önkormányzata hajdani szülőháza falán emléktáblát helyezett el.

Francia temető (Gönyői települési Értéktár)

A vélhetően újkori temetőt *Sikor Ferenc* főjegyző szőlője aláforgatása során találta meg 1926-1927-ben. A néphagyomány szerint a temetőben a napóleoni háborúk idején, az 1809-es kismegyeri csata után Gönyűn táborozó, a háborús események következtében elhalálozott francia tisztek nyugszanak. Ezt a korabeli események is megerősíteni látszanak. A napóleoni háborúk során a fekvése miatt fontos Gönyűn, a híres postakocsi-állomáson *I. Ferenc* császár és király is eltöltött egy éjszakát (itt tartózkodása alatt nemesítésre is jutott az idejéből). A visszavonuló császári hadsereg nyomában érkező francia sereg itt vert tábort. A francia tisztek az Esterházy-kastélyban, azaz a korábban említett posta- és vendégfogadó épületében szállásolták el magukat.

Borbálázás – Európában egyedülálló horvát népszokás (Kimlei települési Értéktár)

A Borbála-járás, ez az Európában egyedülálló alakoskodó népszokás csakis Kimlén maradt fenn. Borbála december 3-án járja a falu utcáit, hogy egészséget és szerencsét vigyen a házak lakóinak. Viselete szoknya, férfiing, fej- és vállkendő, harisnya, kesztyű. Arca fehér fátyollal van letakarva, kezében fehér szalaggal díszített fakanalat tart. Erősen dörömböl az ajtókon. Nem beszél, csak mutogat, ezért kísérője – aki többnyire fiatal legény – kéri horvát nyelven a házba történő bebocsátást. Borbála a segítségével köszönti a ház lakóit és imára szólítja fel a gyerekeket. Fakanalával megkocogtatja a fogaikat, hogy egészségesek maradjanak, majd megveregeti a ház lakóinak fájós testrészeit, hogy meggyógyuljanak. Távozásakor a gyerekek megígérik neki, hogy jók lesznek, ezért cukorkákkal jutalmazza őket, a földre pedig magokat szór, hogy biztosítsa a következő évi jó termést. A kísérő(k) köszön(-nek) el nevében a családtagoktól. Egészséget, jó termést és szerencsét kívánnak nekik.

Bojt roma nemzetiségi hagyománykincse (Bojti települési Értéktár)

Bojt határmenti aprófalú, ahol a roma nemzetiség igen magas arányban él. 1993 óta működik a településen hagyományörző csoport, melynek célja a roma kultúra értékeinek széles körű megismertetése. 1996-ban alakult meg az Uzho jilo – Tiszta szív együttes, melynek névadója *Choli Daróczi* József író, költő, műfordító, pedagógus volt. A csoport az énekes tánczenei kíséret (szájböngő) mellett hangszerpótló megoldásként vizeskanna ütögetése és két kanál kasztanyettaszerű használatával fokozza a cigánydalok kifejező- és hatóerejét. A kezdetektől fogva nagy hatással van a csoportra a legismertebb roma folklóregyüttes, a Kalyi

Jag zenéje. Szívesen tanulnak igazi archaikus melódiát az oláh cigány Romanyi Rota, a beás Kanizsa Csillagai és a hangszerelésben, előadásmódban egyéni stílust alkotó együttesektől.

Büszkék a származásukra, őseik kultúráját, nyelvét őrzik és gyerekeiket is tanítják. Úgy vállalják önmagukat, hogy mindenki elé tárják kulturális, nyelvi értékeiket. Hagyományőrző rendezvények rendszeres fellépői. Az autentikus, ősi lelkiséget sugárzó, szívvel-lélekkel, magas művészi szinten előadott produkcióikat „igazi gyöngyszemként” értékelték a szakemberek. Az Uzho jilo – Tiszta szív hagyományőrző együttes térségi, megyei és országos versenyeken szép sikereket aratott. Hajdúhadházon a megyei Ki Mit Tud?-on II., a Furta Területi Népdalversenyen I. helyezést értek el. Hagyományőrző tevékenységük hozzájárul az identitástudat megőrzéséhez, a hagyományok, szokások továbbviteléhez, a magyarországi romák nyelve és kultúrája iránti tisztelet és a befogadás erősítéséhez.

Komárom-Esztergom Vármegyei Nemzetiségi Találkozó és Gyermektalálkozó (Komárom-Esztergom megyei Értéktár)

A Komárom-Esztergom Megyei Nemzetiségi Gyermektalálkozót és a Komárom-Esztergom Megyei (ma: Vármegyei) Nemzetiségi Találkozót 1976 óta minden páros évben más-más településen rendezik meg, mint a (vár)megyei hagyományőrző nemzetiségi együttesek találkozója. Alkalmanként huszonöt-harminc együttes mutatja be ilyenkor produkcióit. A Nemzetiségi Gyermektalálkozó házigazdája alkalomról alkalomra a felnőttek találkozójától eltérő helyszínen valósul meg. Ezen szintén nagyszámú (húsz-harminc) nemzetiségi gyermekegyüttes mutatkozik be. A magas színvonalú rendezvények kitűnő alkalmat biztosítanak a továbbélő nemzetiségi hagyományok bemutatására, a nemzetiségek egymás közötti kapcsolatainak erősítésére, de szerepük van a többségi nemzet és a nemzetiségek harmonikus együttélésének megteremtésében s fenntartásában is.

Lengyel-magyar barátság emlékfája (Makói települési Értéktár)

2010-ben Makón a Petőfi parkban a település lengyel testvérvárosaival – Jasloval és Radomskoval – ápolttá vált jó kapcsolatának tiszteletére ültetett barátságfa. A fa fajtája kerti korallberkenye. A makói barátságfa mellett egy táblán magyar és lengyel nyelven a következő szöveg olvasható: „Az évszázadokon átívelő lengyel-magyar barátság tiszteletére ültette ezt a fát Jasło, Radomsko és Makó önkormányzata 2010”.

A kerti korallberkenye örökzöld növény, Délkelet-Ázsiából származik, világszerte előszeretettel ültetik sövényként. Valódi pompájában tavasszal lehet gyönyörködni, mert akkor jelennek meg rajta a friss, lángcsóvára emlékeztető, élénkpiros levelek. Ez a különlegesen szép küllem csupán két-három hétig csodálható, de fényes zöld lombozata egész évben mutatós dísz a parknak. Fehér virágai április-májusban nyílnak, piros termését ősszel érleli, melyek sokáig a növényen maradnak. Ez az egyetlen barátságfa a városban. Makó közterületén is csak itt él korallberkenye.

Mözsi sváb ház (Tolna városi Értéktár)

A külsőleg eredeti állapotában felújított régi mözsi sváb lakóház (Szt. István u. 125.) belső tereit 2008-2011 között felújították. Az épület homlokzatburkolata eredeti sárga kisméretű téglából lett, a homlokzati ablakok az eredeti egyesített szárnyúakra lettek felújítva spalettával (régén

zsalu volt). Az utcafronton az eredeti kovácsoltvas kerítés áll. A hosszú oszlopos tornácú sváb parasztház 1846 négyzetméteres telken áll, és a tornáccal együtt 110 m² alapterületű. A ház nagyméretű téglából épült, a szobákat elválasztó falak egy méter magasságig szintén téglából, föllette vályogból készültek. Előszoba, konyha-spájk, étkező, nappali, két hálószoba és fürdőszoba a belső tagolása. A szobák végén padlásfeljáró van. A szobák padozata régi hajópadló. A tornácról lépcsős fel- és lejáró van az udvarhoz. Az udvar kocsibejáró része eredeti téglával lerakott. Az utcáról lépcső vezet fel a színes világítóablakos bejárati ajtóhoz. Az ingatlanhoz gazdálkodásra alkalmas hátsó udvar és kert tartozik, csibe- és disznóállal, góréval (kukoricatárolóval) és szénapajttal. Az első udvarban pince található, mely kinyúlik az utcára.

Kolo Tánccsoport és bunyevác helytörténeti gyűjtemény (Tompai települési Értéktár)

Tompa olyan határ menti város, ahol a helyi hagyományokat az idősebb nemzedék szeretné átadni a fiatalok számára. A tompai bunyevácok 2007-ben alapították meg tánccsoportjukat s helytörténeti gyűjteményüket a helyi művelődési ház támogatásával. Tevékenységükért már két évvel később átvehették a Tompa Városáért elismerést. A tánc szeretete és a hagyományok tisztelete hívta életre a csoportot, amelynek összetétele igen változatos mind korra, mind foglalkozásra való tekintettel. A kezdetektől Kubatov Zorica oktatta a táncokat, s Gubics Lajos volt a tánccsoport vezetője. Jelenleg Baka Norbert a tánccsoport művészeti vezetője. Feladatuk, közösségépítő szerepük a bunyevác nemzetiségű hagyományok bemutatása. Céljuk a néptánc-kultúra és néptánc-hagyomány ápolása, színvonalának növelése, széles körű terjesztése. Táncfoglalkozásokat és táncházakat szerveznek. Jelentősebb tánc-házi eseményeiken a tagjaik által összegyűjtött népviseleteket, tárgyakat is kiállították. Nemcsak településükön, hanem országszerte sok helyen felléptek. A magyar határokon túl is – egyebek mellett Szabadkán, Érsekújváron és az erdélyi testvértelepülésen, Gyergyóújfaluban – sikert arattak, újra és újra hívják őket. A bunyevác hagyományápolók tompai találkozóját is megszervezték.

(h)

Tükörben

Johann Gottfried Herder, a nagy német költő azt állította, hogy a közmondások egy nemzet gondolkodásmódjának tükröi. A következőkben nemzetiségeink közmondásaiból nyújtunk át egy nagyobb csokorra valót.

Német közmondások:

- Aki lustálkodik, rozsdásodik.
- Megváltoztatni és javítani, két különböző dolog.
- Nem az a gazdag, kinek sok van, hanem az, akinek kevés kell.
- Minden emberben király lakozik. Szólítsd meg a királyt, és előjön!
- Ahol pénz megy az ember előtt, kinyílik minden ajtó.
- A büszkeség a bukás előjele.
- Hová az ördög nem mehet, vénasszonyt küld maga helyett.

Román közmondások:

- A szádnak köszönheted, amit a fenekedre kapsz.
- Amitől félsz, attól nem szabadulsz.
- Nem a szamár dolga, hogy hol itatják meg a juhokat.
- Másokat megvetve magunkat vetjük meg.
- Jobb öt percig segíteni, mint tíz napig sajnálkozni.
- Szövetkezz az ördöggel is, de csak amíg át nem érsz a folyón!
- A farkas csak a szőrét hagyja el, a szokásait sosem.

Lengyel közmondások:

- A feleség a férje ékessége.
- Ahol ketten verekednek, a harmadik nyer.
- Hazugsággal mindenhova eljutsz, de vissza már nem jöhetsz.
- Aki kérdez, nem tévelyeg.
- A vendég többet vesz észre egy óra alatt, mint a házigazda egy év alatt.
- Ökölcsapásokkal nem bizonyíthatod be az igazságod.
- Az igazság, akár az olaj, mindig felszínre kerül.

Örmény közmondások:

- Kisebb kővel hamarabb dobsz célba.
- A férj a ház külső, a nő a belső fala.
- Ha szegény ember házasodik, egy szegényből kettő lesz.
- Minden hegynek van lejtője.
- Ami a macskának játék — az egernek halál.
- Ha minden kútba beleköpsz, honnan fogsz majd inni?

Ukrán közmondások:

- Aki kevesebbet beszél, az többet hall.
- A szerencse legközelebbi szomszédja az irigység.
- Csak a munka eteti az embert.
- Ingyen sajt csak az egérfogóban van.
- A nagy gond feledteti a kicsit.
- Jobb a közeli szomszéd, mint a távoli rokon.
- Ha másokon segítesz, magadon segítesz.

Bolgár közmondások:

- Ad az Isten — de nem szállítja a házhoz.
- Ha a szamár megharagszik, gyorsabban fut, mint a ló.
- Az élők becsukják a halottak szemét, a halottak kinyitják az élőkét.
- Minden igazságtalanság magában hordja jogos bosszúját.
- A szőlőhegynek nem imádságra, hanem kapálásra van szüksége.
- Az ezüst nyereg még nem jelenti azt, hogy a ló is jó.
- Száz országot könnyebb megismerni, mint egy embert.

Szerb közmondások:

- Gyors ló után porzik az út.
- Amit erőszakkal zsákmányol az ember, arra átok tapad.
- Rég nem látott baráthoz ne menj üres kézzel!
- A nyelvnek nincs csontja, mégis csontot tör.
- Aki más kocsját vezet, nem jut messzire.
- Ha nem tudni, hogy ki iszik, nem tudni, hogy ki fizet.

Görög közmondások:

- A beszéd csak akkor jobb, ha többet ér a csendnél.
- Semmilyen szél nem segíti a hajóst, ha nem tudja, hogy melyik kikötőbe tart.
- Cselekedj gyorsan, gondolkozz hosszan!
- Csupa nagy kőből nem építhetünk falat, kellenek a kicsik is.
- Ha egy gondod kimondod, félig már meg is oldottad.
- A szerető szív örökké fiatal.

Horvát közmondások:

- A sajátodat szeresd, a másét tiszteld!
- A ház négy sarkából három az asszony vállán nyugszik.
- Csak a disznók változnak, a vályúk megmaradnak.
- Amit a bölcs ember szégyell, arra büszke a bolond.
- Aki szegénynek ad, Istennek kölcsönöz.
- Egy jó barát többet ér, mint egy rossz testvér.
- Ami nincs, annak neve sincs.

Szlovén közmondások:

- Nehéz a jóllakottnak elhinnie, hogy másvalaki éhes.
- Minden madár oda szeret szállni, ahol kikelt.
- Jégeső után már késő félrevernü a harangot.
- Senki sem azért szereti a hazát, mert nagy, hanem mert az övé.
- A megszokás olyan, mint a páncél: véd és akadályoz.
- Ha azt akarod, hogy szívesen dicsérjenek, halj meg.
- Az ember szíve kicsi, de a vágyai nagyok.

Ruszin közmondások:

- Nehéz a tele tarisznya, de az üres még nehezebb.
- Nem ijesztheted meg azt, ki már régen megriadt.
- Aki szeret szánkázni, ne restellje húzni.
- A vak nem lát, de a beképzelt nem is akar látni.
- Az élettől kell félni, nem a haláltól.
- Ha két szarka eltűnik, felbukkan tíz másik.

Szlovák közmondások:

- Előbb-utóbb minden kasza kőre lel.
- Aki ütni-vernü akar, mindig talál magának botot.
- Csak az ostoba botlik meg kétszer ugyanabban a tuskóban.
- A bimbó leendő virág, a gyermek leendő világ.
- A hegymászáshoz cipő kell, a tánchoz – szív.
- Ha ég a szív, oltásához a fejnek kell vizet hoznia.
- Cseppekből lesz a tenger, fillérekéből a milliók.

Roma/cigány közmondások:

- Nem jó ember az, aki csak a saját tányérját nézi.
- Görbe fa is ad árnyékot.
- Könnyen jár az ember lába, ha a maga táncát járja.
- A roma önmaga orvosa.
- A szegénységnél rosszabb a magány.
- Aki fizet, annak muzsikálnak.
- Ami ma még tűz, holnapra már hamu.

Zoltán Bárkányi Valkán

Karácsonyi vacsora

A falura lassan sötétség borult, a téleesti égbolton itt-ott már feltűntek az első fényes csillagok. Egész éjjel és egész nap fagyott, s az egyre zordabb idő kemény telet jósolt. A Kémény-szikla felől jeges északi szél fújt, átsüvöltött a falun, belekapott a háztetőkre, és hópelyhekkel kergetőzött az udvarokon. Ilcsa néne magára kapta bekecsét, és lassan, bizonytalan léptekkel kiment a konyhából az udvarra. Legelőször egyenesen a gazdasági épület vége felé tartott, hogy lakatra zárja a bádog pinceajtót. Ugyanilyen lassan, vigyázva odatipegett a tyúkólhoz, és – miután félreállította a létrát – gondosan bezárta azt is. Végül a hátsó kamra ajtaját reteszelt be.

Amikor kint már mindent elrendezett, a konyhába menet beléhasított a reggel óta lappangó szorongató érzés. Váltig azon gondolkodott, hogy miért is nem érez semmilyen ünnepi hangulatot, miért nincs benne semmifajta meghatottság és ünnepélyesség. Hosszú-hosszú éveken keresztül ezen a napon még sohasem kerítette hatalmába hasonló érzés. Ennek ellenére úgy gondolta, mégis csak illene átélnie az év legnagyobb ünnepét, Krisztus Urunk születésének napját. Őszintén bántotta, hogy még ez a jeles nap se zökkentette ki közönyéből, és valamiféle üresség érzése vert tanyát lelkében. Elszégyellte magát. A következő pillanatban azonban már gondolatban meg is találta a mentséget: bizonyára mindennek az öregség az oka. Hiszen már közelebb van a kilencvenhez, mint a nyolcvanhoz.

– Nekem már minden nap egyforma. – motyogta az orra alatt. – Véget nem érő körforgás ez: az egyik nap olyan, mint a másik. Amint Ilcsa néne belépett a konyhába, az orrát megcsapta a pontyból fövő halles illata. Ez az illat rögtön felébresztette benne a megbékélés és a megelégedettség érzését. Valahol a lelke legmélyén mégiscsak feléledt az Úr megérkezésére való várakozás ünnepi hangulata, hiszen hallevest máskor nem főz, csupán karácsonykor. Amikor a sparhelnél megmelengette a hidegtől dermedt kezét, az abroszokkal együtt kihúzott a szekrényből egy barna kasmír kendőt is, amit három évvel ezelőtt kapott az egy szem lányától. Soha nem kötötte a fejére, inkább betette a fiókba, időnként beleszagolt, s élvezettel simogatta szemével és ujjával a puha anyagot. Ahogy most is. Először mélyen beszippantotta a kelme átható illatát, utána finoman hozzáérintette a hidegtől piros arcához. A gyapjú hús és lágy érintésére egészen elérzékenyült, de abban a pillanatban, amikor könnyek szöktek a szemébe, attól félve, hogy elsírja magát, visszatért a sparhelthez.

Felemelte a fedőt, a fazék fölé hajolt, és figyelmesen szemlélte, hogyan forr a leves, vizsgálta a színét és az illatát. Időnként belemártotta a fakanalat, megfújta és hozzáértően kóstolgatta a forró levet. Elismerően biccentett, elégedett volt az eredménnyel. Olyan, amilyennek lennie kell egy karácsonyi hallesnek. Kissé savanykás és a tejföltől fehér. Úgy találta, hogy a zöldségek is puhára főttek. Semmi más nem maradt hátra, mint hogy megmelegítse a második fogást, a mákos gubát, amit még délután készített el. A szentesti ünnepi vacsora elkészült, örvendezett a lelke. Az arca felragyogott, a szeméből szelídség sugárzott, és szétáradt benne a nyugalom. Még néhány perc és megteríti az asztalt – határozta el.

Ilcsa nénét mintha egyik percről a másikra kicserélték volna. Sürgött-forgott a tűzhely és az asztal körül, amelyre először három mélytányért s az evőeszközt készítette oda. Aztán a nagy konyhakéssel leszelt három kenyér és a tányérok mellé, papírszalvétára tette. Csak azt sajnálta, hogy bolti kenyeret kell enniük, és nem olyan finom házit, amelyet ő szokott azelőtt sütni a ház mögötti kemencében. Némi gondolkodás után behozta a kamrából az odakészített kancsó vörösbort, azt a jófajta frankost, amit a szomszéd Marcsától kapott. Neki már nincs saját bora. De az asztalt ma el sem lehet képzelni bor nélkül. Hogy nézne ki, ha az ünnepi vacsorát vízzel öblítenék le, és nem egy jó tüzes házi borral? Hiszen vízzel az emberek nem is koccintanak, nem kívánnak vele boldog ünnepeket, az csak a húsvéti locsolkodásra jó – gondolta Ilcsa néne. Izgatott volt, nehogy valamit elfelejtessen. A feszültségtől már azt sem tudta pontosan, mit csinál. Egyszer csak a spájz ban találta magát, de nem jutott eszébe, minek is ment oda. Kinézett az ablakon a pitvarra, hogy nem jönnek-e már. Nem bírta őket kivárni, így hát próbaképpen csendesen ismételtette:

Maruzsné Sebó Katalin főiskolai tanár vezetésével szlovákból fordították: Gimesiné Szokol Emese, Suhajdáné Kohan Julianna Magdolna, Nagy Tamás és Tóthné Jelenek Julianna, a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Szlovák Nyelv és Irodalom Tanszék mesterszakos hallgatói. A fenti elbeszélés (eredeti címe: Štedrovecerná večera) Zoltán Bárkányi Valkán Almafa (Jablon) című kötetében jelent meg 2013-ban.

– Öntök a poharatokba. – suttogta. – Édes lányom, te ülj szépen apád mellé, én pedig veletek szembe. Így, hogy jól lássuk egymást...

A Krisztus születésének felemelő pillanatára izgatottan várakozó Ilcsa nénét ekkorra már szinte teljesen hatalmába kerítette az ünnepi hangulat. Makacsul figyelte a szobaajtót, egyenesen leste, mikor nyílik már ki, és mikor jelenik meg a férje egyetlen lányukkal az oldalán. Pontosan úgy, mint régen, sok évvel ezelőtt, amikor még mind együtt voltak. Most mégsem jönnek? Elhessegette a tolakodó gondolatot, hisz miért ne jönnek? Tovább gondolkodott. Hiszen még soha nem volt olyan Karácsony, hogy a lánya a Szentestén megterített ünnepi asztalnál üresen hagyta volna a székét. A férje sem hiányzott soha. Tavaly is itt volt Szenteste, és olyan boldog volt. Dicsérte a hallevest és a mákos gubát, és felhörpintett néhány pohár jó házi bort a szomszédasszonyéból.

Az arcán akkor suhant át a szomorúság, amikor a felesége a messze, tengeren túl élő beteg lányukra terelte a szót. Annyira sajnálta lányukat, oly szomorú lett, hogy később titokban még sírt is. Tudja ezt Ilcsa néne, nagyon is jól tudja. Ilyen pillanatokban nem lehet elkerülni a könnyeket.

– Gyertek, gyertek! – sürgette Ilcsa néne szeretteit, s már előre örült, hogy együtt ülnek körbe az ünnepi asztalt. Milyen jó is lesz nekik. Micsoda boldogság, élvezni a kölcsönös szeretetet – gondolta magában. Öröm töltötte el, amikor eszébe jutottak a régi karácsonyi élmények, a szép ajándékok, melyek az idő múlásával egyre értékesebbek a családtagok emlékezetében. Biztos volt benne, hogy ezen az ünnepi estén is visszatérnek gondolatban a múltba, és felemlégetik szeretteiket, akik már rég elköltöztek az örökkévalóságba.

– Jaj, a gyümölcs! – kiáltott fel Ilcsa néne ijedten, kezét a homlokához kapta, mintha egész testét előntötte volna a láz. Beszaladt a kamrába, először figyelmesen átvizsgálta az almákat, majd a diót is. Kötényébe tette a három legszebb és legegészségesebb piros almát, és melléjük rakott még három szem diót. Mindenki megkapja a saját részét, a tányérjuk mellé teszi majd. Ha felvágják az almát és megtörik a diót, meglátják, egészségesek lesznek-e jövőre. Egy perc múlva ismét visszatért a kamrába még egy almáért. Meghámozta, rátette a sparhelt forró platnijára, s a konyha pillanatok alatt megtelt a karácsonyi sült alma illatával.

– Már rég itt kellene lenniük! – sóhajtott egy mélyet Ilcsa néne és kimerülten rogyott le a székre. – Csak nem történt valami bajuk? – egyre fokozódott a nyugtalansága.

Nem bírta tovább tétlenül várni. Felkelt, és lassan, szinte nesztelenül sétálni kezdett a konyha egyik sarkából a másikba. Szemével a fehér falat pásztázta, míg végül tekintete megpihent az apró faszobron, mely Krisztus keresztre feszített testét formázza. Behunyta szemét, keresztet vetett, és lelke legmélyéről suttogva törtek fel segítségért fohászoló szavai. Imádkozott a férjéért, a lányáért, könyörgött értük, hogy a Jóisten védje meg őket minden bajtól, gonosztól, s mielőbb hazaérjenek.

Pár pillanat múlva a tűzhelyhez lépett, óvatosan megfogta a forró levessel teli fazekat és az asztal közepére tette. Hozzá sem nyúlt az ételhez. Tovább várakozott. Hosszasan, türelmesen, kitartóan. Majd a faliórára pillantott, és döbbenetesen vette észre, hogy mennyire késő van, nagyon késő. Közben eljutott füléig az éjféle misére hívó harangszó is. A harangszó megrémisztette, ugyanakkor visszazökkentette a valóságba. De mégis kire vár? – hasított belé a gondolat, s abban a pillanatban megszületett benne a felismerés: várakozhat ugyan, de mindhiába...

A merőkanálért nyúlt, hogy egy kevés levest szedjen magának. Hirtelen azonban meggondolta magát. Az étvágya elszállt, mint a füst. Úgy érezte, hogy egy falat se menne le a torkán. Nemcsak az evéstől ment el a kedve, de már nagyon régen elveszítette az életkedvét is, hiszen akiket ő vár, azok már rég elköltöztek az igaz Istenhez. Tudja ő ezt nagyon jól, mindketten átköltöztek az örökkévalóságba. Nem egészen egy éve, mintha előre összebeszéltek volna. A férje két hónappal korábban tavasszal, ott fekszik a templom melletti temetőben. Az ő eltávazása a másvilágra váratlanul és gyorsan történt. Soha nem nyomta az ágyat, soha nem panaszkodott. A halál gondolata számára idegen volt. Egyszer csak váratlanul összeesett, a kórházba el sem jutott, otthon halt meg. A Mindenható megkönyörült rajta, a megváltást hosszú szenvedés, betegeskedés nélkül hozta el neki. Lánya saját apja temetésére sem tudott eljönni, ekkor már súlyos beteg volt. Ráadásul nagyon messze, Amerikában élt, ahová a sors vetette és a szerelem csábította. Eljött érte a férfi, a lány gyermekkori szerelme, aki 56 után jobb és biztonságosabb hazát talált az óceánon túl. Ilcsa nénének a búcsúzás érzelmileg csaknem elviselhetetlen volt. Csoda, hogy szíve a bánattól meg nem hasadt. Egyedüli vigasza az volt, hogy két évente Szent Kelemen napjára, a búcsúra, mindig hazajött a lánya meglátogatni őket. Ezek a napok számára valódi ünnepet és mérhetetlen örömet jelentettek. Utoljára három éve látták egymást, amikor azt a szépséges kasmír kendőt hozta ajándékba, azóta sem. Nem látta még halálában sem, mert a bánattól képtelen lett volna vállalni a hosszú utat, hogy ott legyen a temetésen. Persze nemcsak a saját gyengesége miatt, teljesen biztos volt ugyanis abban, hogy a temetés a világ másik végén egyúttal saját élete végét is jelentette volna. Férje és lánya után csak fényképek maradtak, amelyeket kitett a szoba és a konyha falára, hogy mindig velük legyen. Most is rájuk néz, és ők visszaneznenek rá, szótlanul, szerető, biztató pillantással. Mintha hívnák és bátorítanák, hogy nincs mitől félnie. „Én mennék is akár ebben a pillanatban” – mondja bizalmasan a körülötte lévő fényképeknek. „Muszáj még egy kicsit várnom, amíg az Úristen magához szólít...”

Ilcsa néne ezután bűnbánóan letérdelt a fakereszt elé, behunyta a szemét, összekulcsolta a kezét, és abban a nehéz, fojtó csendben újra elkezdett alázatosan imádkozni. Imádkozott a férje és a lánya lelki üdvéért, s kérte a Mindenható Istent, hogy az idők végeztével, az utolsó ítélet napján az Úr színe előtt ők hárman együtt lehessenek, egymás mellett állhassanak...

Joka XXVI.

(részletek)

Sírkeresőben

A temető felé mentükben Janóék elhaladtak a bötönyei falubíró hivatala előtt is. Nagy meglepetésükre egyszerre csak utánuk kiáltottak.

– Hej, Joka! Csak nem mész el úgy, hogy szót nem váltunk?

Az illető épp akkor lépegetett le a lépcsőn, Lacika kezét fogva. Az ajtóstráza, a kajlabajszú hajdú tollas kalpagjához emelte a kezét. Szalutált, ahogy illik, ha egy közzsolga a hatósági főerdőkerülővel találkozik. A férfi azonban mit sem törődött a tisztelgéssel. Iparkodott, hogy ha már megtorpantotta az ismerős családot, mielőbb odaérjen hozzájuk. A hajdú követte szemmel, s még a bagóját is kiköpte a szájából, amit rágott (csaknem lenyelte), amikor meglátta, kikhez igyekszik. Nem tudott mit kezdeni azzal a kedélyességgel, amivel a hivatalos ember ezekkel a jöttmentekkel parolázott és beszélgetett.

– Nicsak! Annak a bandzsi cigánylánynak is csaknem kezet csókol. Hát minden hatalmasság gázsulál ezeknek? A bíró, a sógornője, a sógora, az írnok, az írnok apósa, a mérnök úr és a plébános úr után még a főerdőkerülő is?! Hát itt mindenki megbolondult? Mégiscsak igaza lesz Bözsi nénének... Ezek csakugyan megégetnek valami hályogfűvel mindenkit, hogy ne lászanak a szemeikkel, vagy megigézik őket valami varázslattal. Jó lesz résen lennem, mert tán már haragszanak is rám...

Amíg a hajdúnak ilyen gőzök forgatták az esze kerekét, Janó örömmel hallgatta a hivatalos személy egyáltalán nem hivatalos mondandóját.

– Azért örültem, hogy megláttalak Joka, mert így legalább beszámolhatok arról, hogy a segítséged révén sikerült lefülelnem a vadorzót. Amikor a kihallgatást foganatosítottam, rákényszerült – csippentett egyet a szemével –, hogy bevallja: évek óta károsítja gróf úr vadállományát. A csipkefalvi grófé ugyanis az itteni vadászati jogosultság is. Nem nagyon lődöz erre, de akkor is az övé. Ám, hogy egyik szavamat a másikba ne öltsem, te kellettél ahhoz, hogy tetten érjem. És nem is kellett utána járnom, maga járult elém. Nagyon érzékenyen érintette, hogy felszedted az összes vascsapdját. Azontúl nem tudott csak hurkokat vetni. Az meg nem bizonyult túlságosan eredményesnek. Így aztán igencsak ácsingózott a régi vascsapóira. Jó tanács volt, amit az erdei kunyhódnál terjesztettél elő. Elhíreltem, hogy az irodám egyik szekrényében tartom őrizet alatt valamennyit. Miként ültetem a bogarat a fülébe, kérdezheted, hisz nem tudhattam, hogy ki fia-borja? Szerintem kitalálsz, amilyen nagy kópé vagy, hogy miformán intéztem el.

– Bözsi néne?

– És elsőre kitalálta! Micsoda agyafúrt ember a férje! – bókolt egyet Nyicának – Minő okos ember! Úgy tettem, ahogy kitalálta. Szándékoltam szoba elegyedtem Bözsi nénével. Vele bizony! Úgy tettem, mintha véletlenül kottyantottam volna el a dolgot. Aztán meg kérve kértem, maradjon a dolog titokban, el ne árulja senkinek. Ő meg azt mondta felháborodottan, kikérve magának, hogy „De hiszen, ismer!” Én meg bólogattam, hiszen valóban ismerem... Négy éjszakát sem kellett várnom, már a harmadikon felfeszítették az ajtóm, s egyből a szekrényeimhez ment, azokat túrta a tettes. Nem sejtette, hogy eldöntöttem, két héten át nyitva hagyok résznyire egy hátsó ablakot. Elöl látványosan kimegyek az épületből, ott meg visszatérek, és benn éjszakázok lámpás fénye nélkül. Működött a csapda, amit javaslatba tettél. Előállítottam, megbéklyóztam. Két napig itt hűsölt Bötönyén, majd a bíró úr előtt is töredelmesen elismerte a bűneit. Persze mást nem is tehetett, hisz minden bizonyíték rávallott. A bíró úr elítél-

te, zsandárok jöttek érte. Azóta már a vármegye tömlőcében raboskodik. Engem is nagyon megdicsértek, de jeleztem ám, hogy a sikerben a te becsületességed és okosságod is közre játszott. Ez a fiúcska is hallotta. Ez a Lacika. Ezúton is megköszönöm, Joka... De csak beszélek, beszélek. Azt meg meg sem kérdem, milyen járásokban akasztottalak meg benneteket a kurjantásommal.

– A temetőbe indultunk, tisztelni az öreg Sárközi haló porai felett. Az ő hagyatéki földjét kaptuk meg bérlésre. A rommá lett háza mellett most építettünk újat. Első utunk odavezet hozzá. Főleg, hogy nem maradt senkije, aki egy virágot vetne a sírhantjára.

– Sárközi? Hm... nem emlékszem rá. Nem is tartalak fel benneteket tovább. Bocsánat ennyi késleltetésért is. Megígértem ennek a kis embernek, hogy megmutogatom neki egy kissé az erdőt. Nekünk is indulnunk illik.

– Ferdi bácsi! – szólalt meg Lacika. – Nagy baj lenne, ha ma kihagynám az erdőt? Inkább mennék Flaréval és Mirkóval a temetőbe.

– Megértem, kisfiam. Szórakoztatóbb és hozzád illőbb korú társaság. De apádnak megígértem, hogy felügyelek rád, úgy hogy szaladj föl hozzá, s kérd ki tőle magad. Megvárunk itt, amíg visszatérsz.

Lacika térült fordult. Odafönn egy ablakból az apja is integetett egyet-kettőt a csoportosulás felé. Mélyen kihajolt, úgy járatta karját-tenyerét. A hajdú összevont szemöldökkel nézett felfelé, rosszállóan csóválva a fejét.

– Isten áldjon, Joka! Isten áldja Nicsa! – búcsúzkodott a kerülő, rosszul emlékező Nyica nevére.

– Isten áldja, Ferdi! – válaszolt a lány azonnal, hogy elejét vegye a gyerekek tiltakozásának vagy nevetésének.

– Minden jól! – mondta Janó, majd hozzátette: ha felénk visz az útja a lenti erdő felé, el ne kerüljön bennünket. Akkor legalább megmutogathatna: meddig tart a bérletünkhöz tartozó erdősáv.

Miután elváltak, a gyerekeket egyáltalán nem kellett biztatni, valahogy felgyorsultak. Vidáman nyargalásztak Janóék előtt. Nem tudni, hogy miként került szóba, de egyszerre csak arra figyeltek fel, hogy Lacika az iskoláról mesél. Aztán meg arra, hogy Mirkó tiltakozik.

– Próbálna csak az én tenyeremre vagy a körmömre pálcázni... menten bokán rúgnám. Van ám nekem bugylibicskám is! – mutatta.

Lacika átvette és elismeréssel forgatta a tenyerében.

– Szép! – jelentette ki. De azért ne fenyegezzél vele senkit. Nem vezet jóra.

– Okos vagy, Lacikám – dicsérte meg Janó. – Én sem mondhattam volna jobban.

– Meg aztán – magyarázott tovább az elismerő szavaktól és Flaré figyelmétől lelkesülten Lacika –, aki nem szemtelenkedik, nem rosszkodik, rendesen figyel, és jól elkészíti az otthoni leckéit, azt nem bántják. Annak inkább a társaitól kell tartani, nehogy strébernek mondják.

– Mi az a stréber? És mit tanultatok eddig az elsőben? És milyenek a tanítók? Sok lány jár oda? Mi az, hogy osztályoznak? Hogy kell jól felelni? Mennyi idő oda az út? – záporoztak Flaré kérdései.

– Engem akkor se üssön meg senki! – duzzogott Mirkó. – Köll a francnak az az iskola...

A válaszokat nem követték nyomon. A gyerekeket is alig bírták... Már a temetőhöz igen közel jártak, amikor Nyica észrevette, majd Janóval is észre vettette, hogy Flaré és Lacika egymás kezét fogják. Fogják és lóbálják előre-hátra, úgy mennek... Hát persze, hogy utánozni kezdték ők is, fülig érő szájjal.

A temetőbe érve szörnyen tanácstalanok voltak. Nem tudták, hogy merre keressék a sírt.

– Arra biztosan nem lesznek – mondta Janó a sírkert egyik részére. – Egy egyedül halt cigány embernek bizonyosan nincsenek olyan kőemlékei a csontjai fölött. Legfeljebb egy korhadó fakereszt jelezheti haló porait. Arra gazdagok nyugodhatnak. Menjünk inkább errefelé! – indítványozta.

– Joka bácsi! Várjon egy kicsit! Szedek némi mezei virágot. Amerre indulni akar, arrafelé van anyukám sírja is. De azon tájban úgy tudom, hogy nincs cigány temetve. A Sárközi nevet sem olvastam arrafelé.

– Hát te már olvasni is tudsz? – csodálkozott Flaré. – Az én apukám is tud ám írni, olvasni – büszkélkedett.

Lacika rövidest meg is mutatta a tudományát. Kezében pár szál tépett virágocskával lépegetett, és sorra olvasta a betűket a márványról és a kopjafáról. Akiről tudta, ki volt hajdan, vagy ismerte az ivadékait, azt is mindig hozzátette. Eljutottak édesanyja sírjához is. Nagyon szépen gondozott sír volt, teleültetve sok színes virággal. Lacika a közeli kúthoz szaladt. Az oldalára akasztott füles bádogmeszellyel vizet hozott, s meglocsolta mindet... Nem sírt, nem érzékenyült el. Csak elcsendesedett. Flaré nyomott az arcára egy puszit, ettől jobb kedvre lett.

Onnantól Janó olvasta fel a neveket. Már a temető faláig jutottak. Olyan hantokat is láttak, amelyek mellett csak egy-egy kis, alig tenyérnyi falap hirdette, hogy ki nyugszik alatta. A Sárközi nevet azonban egyikben sem találták meg. Egy anyókat is megkérdeztek, aki épp a férje sírján kapálgatott. Először megijedt tőlük, amikor közeledtek, de amikor illendően érdeklődtek, szívesen válaszolt. Ő sem tudott azonban felvilágosítást adni. Azt viszont megmutatta, hogy hol van a temető bódéja. Nem látszott ki a vastagtörzsű bűfák (más nevükön szomorúfűzek) mögül.

Elementek hát oda is, de ott sem jártak szerencsével. Az illető sajnálkozva mondta, hogy ő alig néhány hónapja szolgál csak itt, heti egy alkalommal és temetések idején, meg a halottak napját övező időben. Elődjének annyira megtetszett a sírkert, hogy maga is aláfeküdt egy itteni hantnak. Ujjával egy közeli sírra bökött:

– Ahol, la! Ott a sírja. Most is úgy van, az ő idején is úgy volt, hogy akit hozzátartozó híján, a falu költségén temetnek el, azt csak a legkevésbé értékes helyekre hantolják. Valahol a temető szélére. Ha nem tudhatni, miféle hiten volt, pap se kíséri. Ha papos volt a temetése, akkor a plébános úr talán emlékszik rá, hogy nagyjából hol szentelték be a sírját. Őt kéne, megkérdezzék. Meg aztán a sírásók is segíthetnének, de ki tudja, hogy kik voltak azok? Nincsenek állandó temetősegédek. A hivatal ilyen kódis-temetéskor általában megbíz egy valakit, akinek az ezért járó pár krajcár is segítséget jelent. Az meg szégyelli, és el nem árulná senkinek, hogy ilyesmit is vállal... Mondom, menjenek a plébániára érdeklődni.

Janó megköszönte a javaslatot, de tett még egy kísérletet, végigjárták a temető fala és a kerítése környékét, ám akárhogy kutakodtak, nem jutottak eredményre. Végül feladták.

Nyica kérésére Laci anyukája sírja felé vették a visszaújtjukat, és a hozott szélrózsákat az ő sírjára tették.

Hazaújtjuk közepén Mirkó ereje vagy akarata elfogyott, s siránkozva felkérgetőzött édesapja nyakába. Flaré meglepően jól bírta. Továbbra is előrenyargalt Lacikával. Nevetgéltek, fecsegték. Jó volt nézni a két önfeledten beszélgető gyereket. Ha Janóék nagyon lemaradtak tőlük, mosolyogva visszafordultak és rendre bevárták őket. Egyszer se kellett rájuk szólni, hogy álljanak meg.

– Úgy tűnik, megbírná az iskolába járást – állapította meg Janó.

– Főként, ha Lacika kíséri majd reggelről reggelre – mosolyodott el Nyica.

Amikor a hivatalnál elbúcsúztak tőle, a kislány félrehúzta és – halkán, hogy más meg ne hallja – a fülébe súgott valamit:

– Nyica néni! Ha Flaré már nagylány lesz, lesz-e olyan szép, mint maga?

– Mint én? – húzta magához és nyomott egy puszit a kobakjára. – Mint én? ...Szébb lesz nálam, Lacikám. Sokkal szébb lesz.

– Akkor jó! – mondta Lacika, s kettesével vette rövidest a lépcsőket.

Janó másnap felkereste a plébános urat, aki örömmel és szívélyesen fogadta. Bekísérte a paplakba, s hellyel kínálta.

– Még mielőtt bármit mondasz, fiam, szeretném megköszönni, hogy múltkor nem hoztál kellemetlen helyzetbe az áldozáskor. Tekintettel voltál

arra, hogy gyermekek csak megfelelő felkészülés, elsóáldozás után áldozhatnak. Ti felnőttek meg csak akkor, ha nem leledzettek súlyos bűnben, és ha az Egyház törvényei szerint rendezett életállapotban éltek. Sok tekintetben támadhatnak kétségeim, miközben a hét főerény nem egyéről látványosan bizonyosságot tettél már. Az alázat, a jóakarát, a szelídség, az adakozás és leginkább a jóra való buzgóság ezek. Nem hiszem, hogy rossz emberismerő lennék, amikor azt mondom rólad, hogy nagyon jó ember vagy. De meg ne haragudj, fiam, szeretném tisztán látni családi ügyeidet. Keresztvíz alá kerültek-e gyermekeid, ti magatok mind katolikusok vagytok-é? Azt tudom, hogy sajnálatosan megözvegyültél, és hogy tisztességgel őrzöd gyermekeid anyjának emlékét. Éppen ezért kérdem, milyen viszony fűz egybe azzal a fiatal cigány nővel, akivel egy tető alatt élsz?

Janó részletesen megfelelt minden kérdésre. Elmondta, hogy a karaván éppen Rácországra járta az utakat, amikor a lánya megszületett. Flarét egy ottani kolostorban keresztelték meg. A pápista szerzetes nem nagyon értette egyik nyelvet sem, amin megkérlelték, de végül elfogadta, hogy a csecsemő a Flaré nevet kapja. Ha jól értetem, azt hitte, hogy ez Szent Flórián nevének női párja. Pedig ez egy beás leánynév. Annyit tesz, hogy „virág”.

– Nincs abban hiba! Szent Flóra keresztény vértanú lehet a védőszentje, aki a IX. században halt meg a hitéért Hispániában, muzulmánok keze által... Bár, ha jól emlékszem, volt egy korai római Szent Flóra is.

Janó megnevezte a kolostort is, ahol a keresztelés történt. Elmondta, hogy Mirkó már a magyar királyságban jött a világra. Még mindig délen járt a cigánykaraván. Pozsega vármegyében Daruvár előtt az országúton, egy árok partján történt az eset. Őt egy daruvári pap tartotta az ottani Szentháromság-templomban a keresztvíz alá. Miroszláv atya. Az ő tiszteletére lett Mirkó. Az a Miroszláv egyik beceváltozata.

Aztán részletesen elbeszélte Nyica és Mamó történetét is. Mamót még Oláhföldön keresztelték. Nevezetes esemény volt, sokszor hallottam, gyakran emlegették, mert ő volt az első gyereklány a csapatában, akit keresztvíz alá tartottak. Én egy másik cigány közösségben éltem. Ott ez nem vált szokássá. Engem felnőtt fejjel kereszteltek csak meg. A táborig pap tette, amikor katona voltam. Tőle, ha kell igazolás is szerezhető...

Nyicát – vallotta be – lehet, hogy meg sem keresztelték. Nem emlékszik rá. A szülei nagyon korán haltak, a mostohái pedig gazember módra bántak vele. Mamó esküszik rá, hogy ő sem maradt ki ebből a szentségből, ám azt, hogy hol történt meg, csak sejteni véli. A Bánátban vándoroltak, amikor ő született, közel Baranyához. Ott történhetett. A Nyica milyen név? Az Anna beás megfelelője.

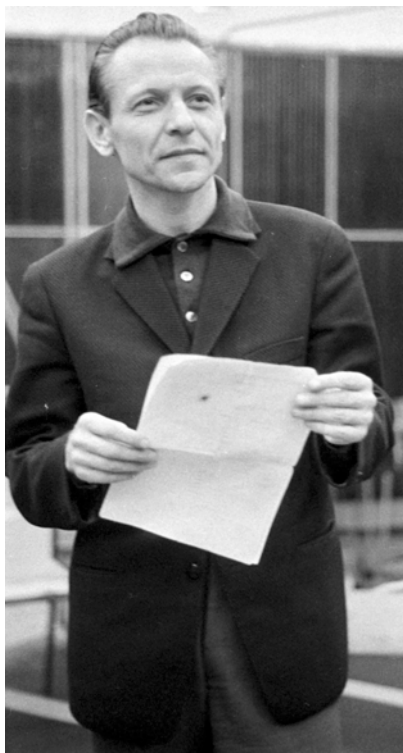
Megmagyarázta, hogy miért maradtak le a kompániából. Hogy Mamó halálos betegnek tűnt, halni készült. Nem bírta már a szekereken zötykölődést. Vezetőjük kérte meg őt, hogy segítse, védje életének ebben az utolsó szakaszában. Mamó azonban valósággal kivirágzott közöttük. Erősebb, egészségesebb, mint korábban. Elmesélte Nyica egész életét is, hogy miként bántak vele gyerekként, ifjú lányként, s mennyit bántották egész életében. Hogy űzött vadként, pusztán sajnálatból, megvédendő, fogadta a családjába. Hálát adok Istennek, hogy közénk sodorta – mondta, majd igen hosszan áradozva sorolta Nyica jó tulajdonságait, erényeit. Elbűszkélkedte azt is, hogy a gyermekei már második anyukájuknak tekintik. Akként is törődik velük a kezdetektől. Bevallotta azt is, hogy a lány bizony – karkülönség ide vagy oda – szerelmes belé. Mi több, ő is hasonló érzelmeket táplál iránta. Szólt szigorú fogadalmáról is, amiből nem enged azóta sem... De, ha lejár a maga szabta idő, és Nyica nem talál addig jobbat nála – Isten látja lelkét – oltárhoz vezetné abban a minutumban.

A plébános úr megköszönte őszinteségét, és azt kérte, hogy a két gyereket és Nyicát küldje hozzá el hitoktatásra.

– Persze hálás lennék, ha te is eljönnél velük a katekézisre. Kéthetente pénteken tartjuk a plébánián.

Valaki nincs sehol

A 100 éve született Váci Mihályról s Váci Mihálytól

Fortepan/Szalay Zoltán és Hunyady József

A magyar költészetben nem egy, de mégis csekély számú olyan alkotó adódott, aki korának életérzéseit nemcsak megjelenítette, hanem az alulról jöttek kritikus hevületével és nézőpontjából formálta is. Váci Mihály egyike volt ezen keveseknek. Az 1960-as, 1970-es évek legnépszerűbb kortárs költője volt. *A sokaság fia!* Nem volt hazánkban versmondó verseny, amelyen el ne hangzottak volna költeményei. Nagyon sokan – és nemcsak a fiatalok – találtak rá *szívén átdobogtatva* azokra a gondolatokra, amelyek őket is feszítették. *Nincs jogod, hogy hangot ne adj azoknak, akiknek motyogás a hangjuk, meg káromkodás* – vallotta arról, ami belső kényszerként mozgatta. Mindössze negyvenöt évet és rá néhány hónapot élt.

A sok verséből visszaköszönő Nyírség szülötte volt. 1924. december 25-én Nyíregyháza peremvidékén, a város ókistelki részén jött a világra, ahol zömében napszámosok éltek. Benne élt, így kisgyerek korától ismerője, megtapasztalója annak a mélyszegénységnek, ami a térséget jellemezte. Ahol a lábtörlő alatti kulcs, meg a fariglik, kukoricacsutkák, madzagok szöggel jelentették a zárat, mert *A rossz emberek, a zsviványok, Azok mitőlünk úgyse loptak, Nem voltak annyira hitványok, ennyire sohse aljasodtak, S ha volt ki lopott – még tőlünk is! Ó, mire jutott! – csak mi tudtuk. S ha látván láttuk: – miénk mit visz, félrefordultunk szánva, s hagytuk* (Kitárt szegénység). Ahol a közös *pitvar nyirkos földjére négy család köpte tüdejét. Ki innen jön a nép nevére / görcs fogja ökölbe szívét.* (Kelet felől). Édesapja (Vital Mihály, aki nevét később Vácira magyarosította) vasutas volt. A *talpfák alá kavicsot szórt, emelgette a sorompót, vonatoknak intett: »mehet!«*

vagy lapátolta a szent... (Beszélgetés közben). Édesanyja (Vitószki Zsuzsanna) papi pályát szánt a fiának. *Szegény, papot, – énbőlőlem! – azt akart nevelni ő. Nem, nem azért, mert a szentegyház hatalmát vagy tán ilyen más szervezetet támogatna, csak mert azokról hallotta, hogy áldott gyertyák fényénél mind Isten nagy bőségén él* (Anyám, add ránk áldásodat!). Benne azonban más elhatározás fogant: *kamaszként már a tanító eljegyzett sorsát álmodó fiatalemberré növekedett. Ilyen kívántam lenni én is, ott a homokba szúrt nyárfa: a tanító, ki fénybe tör, ragyogó hit a lombja, irány azoknak, jel és biztató, kik jönnek barázdákban botladozva* (Jegyenye – fényben).

A nyíregyházi tanítóképző ötödik osztályába járt, amikor az 1942/43-as tanévben – mivel a háborúba vitt tanférfiak miatt a tanítók száma erősen magapadt – rendeletbe adták: az ötödéveseket is ki kell helyezni tanítani. Őt Tolnába, a sárközi tanyavilágba rendelték ki, Decs-Alföldszálláson tanítóskodott 1943 februárjától a tanév végéig. A következő tanévtől már a nyírségi bokortanyák gyermekeinek tanyasi tanítójaként a Manda-bokori iskolában teljesítette küldetesként megélt pedagógiai hivatását. A szegénység, kiszolgáltatottság, reményfosztottság újabb élettörténeteivel, tapasztalatokkal gazdagodott mindkét helyszínen. Ez az időszak számtalan nyomot hagyott költészetében. *Akkoriban szokás volt, hogy a kezdő tanyasi tanító – javadalma részeként a fizetés kiegészítéseként – minden naponta más családnál ebédelt és vacsorált* – emlékezett a Sorkoszt I-III. soraiban. Mindezen emlékeinek köszönhetően, amikor az otthoni versírásba kezdett, s amikor a hurraóptimizmus és sematizmus uralta a magyar irodalmat, neki egyik sem jelentett mintát. A szegénységről és a népről szerzett saját tapasztalatai fegyelmezték. A kordivattal szemben a vallásról, a vallásos emberekről – noha *a túlvilágba sose hitt* (Sírvers) – egyetlen rossz szót sem írt. Sőt! Lélekrengető, aktualizáló, sokakra ható vallási, bibliai alapú költemények is kerültek ki tolla alól (pl. az *Áldott vagy Te* és az *Ave Mária*).

Korán hozzá kellett szoknia a gondolathoz, hogy vélhetően nem lesz hosszú életű. A nyírségi családi örökség: szerzett tüdőbaja, majd ehhez társult vesekórsága élete végéig nyomorgatta. 1946-ban elhatalmasodó betegsége évekig kórházakba, szanatóriumokba járatta. A köztes időkben előbb a megyeszékhelyen egy népi kollégium szervezőjeként és nevelőtanáráként a városi környezetbe került parasztyerek felzárkóztatásával, felkészítésével foglalkozott, népi kollégiumi igazgatójuk is volt. 1949-re úgy-ahogy rendbe hozták, de időről időre újra kezelésre szorult. Még az évben a megyei tanácshoz hívták a kollégiumi ügyek előadójának. Innen került a fővárosba, az Oktatási Minisztériumba, ahol szintén egyszerű hivatalnokként tevékenykedett. 1954-ben új munkahelye a Tankönyvkiadó Vállalat lett. Itt 1960-ig szerkesztőként, lektorként alkalmazták. Kezdetben albérletekben élt, majd 1956 decemberében feleségével a Villányi úti lakótelepre költözött (28/C), ahol a haláláig élt. *Lágymányos pohárnyi tiszta otthonaiban iszom a csend édes lélegzetét* – írta.

Közben a szabadidejében szorgalmasan alkotta-csiszolta verseit. Jellemző módon kiadásukra jó ideig nem is gondolt. Költeményeit az irodalom avatottjai közül elsőként Illyés Gyula látta, akiben későbbi beszélgetéseik nyomán ébredt fel a gyanú, hogy nem is ő, hanem tudta nélkül *Váci Mihályné Juhász Mária* küldte el hozzá a küldeményt. „Amikor fölbontottam mellette volt a választ nógató tapintatos levél, ez már a férje érzékenységét óvó feleség részéről: aki viszont azt rejtette homályba, hogy nemzedékének egyik kiváló irodalomtörténészével azonos” – emlékezett Illyés. Ekkor 1954 késő ősze volt. Illyés lelkesedett érte. Ahogy a Váci Mihály összegyűjtött művei előszavában írja: versei alapján már első bemutatkozásakor tájékozott és eszközbiztos költő, kész világszemlélettel. „Ehhez a kincshez őt, akár a mesékben a legkisebb, leggyengébb fiút, a hűség vezette. A nála is kisebbekhez s gyengébbekhez.”

Illyés támogatta műveinek első megjelenését az Új Írás 1955/1. számában. Nem szokásos bemutatkozás volt, valósággal berúgta az szépirodalom kapuját. A szerkesztőség az első alkalommal rögtön tizenhárom költeményének adott helyet (hat oldalt!) a lapban. Még ugyanabban az évben első verseskötete (az *Ereszalja*) is a polcokra jutott. Az első kritikák és az olvasók is igen kedvezően fogadták. Valóban új hang volt az övé. A személyes emlékekkel átszótt, máséval össze nem keverhető képgazdagság, nyelvi stílus és az azokhoz társított könnyen befogadható versformák. Az *Észrevétlen hűség* nagyon is nyilvánvaló. A korábbi nincstelenek felemelkedésében jelentkező kedvező változások iránti tiszta szívvel lelkesedő baloldaliságát sem rejtette véka alá (*Bontja zászlóit szülőföldem; Egy! kettő! Egy kettő!*). Ebben is újszerű volt. Nem harsogott, hanem szelíden, szolidan, sorsokat láttatva, halkán és csak mértékkel dicsért. Hűen egyik első ars poeticájához: *A hangszerókat kezdik leszerelni a költők: hangjuk emberi közelségből kezd felremegni [...] hajoljatok ez emberek arcához, s közelről, halkán szóljatok.*” (Emberi közelségről).

Hogy milyen hatású volt a bemutatkozás? Már ezzel az első kötetével elnyerte a József Attila-díjat. Aztán megjelent második önálló kötete, a *Nincsen számodra hely!* (1957), amely egyetlen nagy elbeszélő költeményt tartalmazott. Nagyapja történetét írja meg, Vitál Mihály személyes sorsát, aki a füledt nyomor, a teljes reménytelenség elől az óceánon túlra kénytelen kitántorogni, hogy ottani keresményével mégiscsak házhoz juttassa családját. Még az évben egy antológiában, a *Tűz-táncban* is fontos szerepet vállal. Ennek a kiadványnak harminc év múltán kiadott utóköteté előszavában így írnak az első versválogatásról: „rendkívüli körülmények között készült a Tűz-tánc [...] Az 1956-os kataklizma után elsőként ocsúdó fiatal költők verseinek gyűjteménye nagy feltűnést keltett, és a szokatlanul nagy olvasói érdeklődés hamarosan szükségessé tette a kötet újbóli kiadását. Jelentkezésüket ilyen vagy olyan előjellel, de szenvedélyesen fogadta az irodalmi közvélemény.”

1960-ban az Élet és Irodalom munkatársa lett, a következő évtől pedig az induló irodalmi és kritikai folyóirat, az Új Írás szerkesztőbizottsági tagja, 1963 januárjától élete végéig szerkesztője volt.

Igazán az 1961-ben megjelent *Mindenütt otthon* tette közismertté, mi több: közkedvelté, amit a *Szegények hatalma* (1964), a *Kelet felől* (1965), *Eső a homokra* (1968), valamint válogatott verseinek kiadása (*Akác a forgószélben*, 1966) csak fokozott, és a halála után, még annak évében kiadott *A Sokaság fia* teljesített ki egy hosszabb időre. Merőben újszerű volt betegségi-költészete (pl. a *Kések között* ciklus versei). Szerelmi lírája is népszerűvé tette (*Induló hegyomlás; Két szárny; Nehéz a szívünk; Haza hozzád hét hídon át; Zsoltár; Ne félj!; Kapaszkodj inkább oszlopokba; Mint ökölben az ujjak; Mondd, kedvesem, milyen a tenger; Marinak; Aztán – hogy csak a legismertebbeket említsük*). Magas fokon lobogó közéleti költészetével hitelesítette állítását: *Minden embert kalaplevéve tisztellek*. Ahogyan azt is, hogy a maga számára is legfőbb parancs, amit egykor agyonszavalt versében (*Még nem elég!*) fogalmazott meg: *Küzdj azok igazáért, kiké a szabadság rég, csak nem látják még, hogy nem elég!* – számára szintén nem pusztá szólam.

Árvíz-sodrású haragja csak akkor enyhült – s erre sok-sok versében példa van –, ha azt látta és tapasztalta, hogy ha lassan is, ha döcögve is, de javul, könnyül az egyszerű emberek sorsa. Elkötelezettségét és népszerűségét látva a kultúrpolitika is tenyerére emeli. Előbb 1962-ben megkapja második József Attila-díját, majd 1965-ben a Kosuth-díjat is. 1963-tól haláláig Szabolcs egyik országgyűlési képviselője. Abban az időben nem kis gúnnyal „kijáró képviselőnek” nevezték azokat, akik parlamenti mandátumukat arra használták fel – folyamatos kapcsolatot tartva választóikkal –, hogy méltánylandó ügyeikben mindenféle segítséget, támogatást kijárjanak a döntéshozóknál. Váci is ilyen képviselő volt. *Eszpresszók és tanyák között bujkáló, mindig*

körözött, népszerűsített lázadó, ki érvet, fegyvert, lázító híreket hordoz, – jelszava: – „Járda, villany, gyár, iskola!” (Te bolond). Az Országházban egy Kádár János által felolvasott, számára az alsóegreskátai tanyai állami általános iskola nyolcadikosá által küldött levél részlete készítette felszólalásra. A kislány büszkén tudósított: „sok pajtás hét kilométerről is eljött, hogy ne mulasszon és tanuljon” s, hogy a hetedikesek-nyolcadikosok még egyetlen napot sem hiányoztak. Váci egy számíttással szembesítette az ország vezetőit, képviselőtársait és az ország közvéleményét: „Egy esztendőben csupán tíz hónapot, szűken 200 tanítási napot számíttok, napi 14 kilométerrel – ez 2800 kilométer”. Nemcsak kimondta, és számon kérte, hogy az oktatási esélyegyenlőség korában miért kell a hozzájuk hasonló gyerekeknek naponta tíz-tizennégy kilométert gyalogolniuk. (Ez egyébként nagyjából az Alsóegreskátá és Izland közti légvonalbeli távot teszi ki.) Elmondta azt is, hogy Hódmezővásárhely felé autózva négy esetben találkozott zuhogó esőben és a megáradt árkok mentén botladozó gyerekekkel, s „gépkocsiorán lemértük, hogy minden gyerek mögött négy-öt kilométerre volt a tanyai iskola, ahonnan hazaindult”, tehát ez nem egyedi eset. Tanyai kollégiumok szervezését szorgalmazta a mezővárosok gimnáziumai mellett, ahol a tehetséges tanyai gyermekeket taníttatnák, korrepetáltatnák. Társadalmi ösztöndíjakat sürgetett, hogy a gimnáziumok elvégzése a szegényebb körülmények között élő családok gyermekeinek is elérhető legyen... Az országgyűlési jegyzőkönyveket tanulmányozva más, még megdöbbenőbb ténykedéséről is tudunk. Kádár János említi meg az ülésutóközben, hogy Váci Mihály a szünetben megkérdezte tőle: miért nincs az ügyrendben interpelláció. „Én megmondtam az igazat úgy, ahogyan van: én nem tudom, miért nincs...”

Verseiben is folytonos és kellemetlen szembenézésekre késztet. A minden kisebb és nagyobb fordulatban magukat a hatalomnak értelmi prostituáltként felkínáló művészekkel perlekedik, akik korunk útkereszteszedeiseiben kínálják magukat jobbra is, balra is [...] átfestik szőrüket minden divat szerint [...] szellemi vetkőztáborokban csontig levedlenek [...] századeleji matracokon erotizálják az impotens közízlést (Fűzős lelkűek). (Ő maga, aki makacsul ragaszkodott az elveihez, s képtelen volt az „igazodásra”, különösen megvetette ezeket.) A számtalanszor költeményeibe emelt édesapjával példálózva a méltánytalan nyugdíjakra is utalt (*Hatszáz forint nyugdíja van*). Vitriolos költeményt írt a nyugati utazásokról nylon bugyit, orkánkabátot hazahordó áruházzáróinkról (*Magyarok?*): *őseink is csak a zsákmányt vitték haza – a kultúra maradt*. De a hazai idegenforgalmi propaganda visszásságait (*Balaton félrevezető*) és az úrhatnamságot, a dzsentrizokásokat felvevő vezetőket is pellengérré állította (*Méltó hatalmat!*). Ahogyan a melldőngető eredményhirdetőket is (*Leg-korszak*): *Ma az a leg, ami csupán csak – összegezte véleményét. Osztálykönyv* című esszéjében, 1964-ben az első között figyelmeztetett a népesedési gondokra is. Az egyetemi felvételiknél, s munkahelyi előmeneteleknél tetten érhető elvtelen protekció és érdemtelen helyezkedés ellen is tiltakozott (*Rokonok*). A törtetőket több művében is mélyen elítélte (legteljesebben a *Bitangok*ban). A hétköznapi elvtársi korrupcióról írt novellája, az *Egyszer volt* (Új Írás 1968/10.) annak idején nagy vihart kavart (összeűjtött művei közé sem kerülhetett be 1979-ben). A korlátozott demokráciának az *Interpellációval* állított tükröt. A bürokrácia elleni haragjának egész lírai eposzkölteményt, maró gúnyú szatírárt szentelt (*Utazás Bürokrónéziában*, mely ugyan csak halála után nyolc évvel jelenhetett meg, de 1966-ban már előadták az Egyetemi Színpadon, s részleteket már 1968-ban nyomtatásban is közölt belőle a Kortárs. A természettel szembefordult ember, a környezetszennyezés és a tudományos-technikai fejlődésben alulmaradni látszó emberiség problémakörét elsőként emelte költészetünkbe (*Azóta*). *Halad a dologi világ és megtorpan az ember, kényelmesebb az élet, de szomorúbb. Sokkal többet tudunk a létről, mint amennyivel még el lehet viselni [...] elveszti önbizalmát az emberi szellem. Szabá-*

Ha érdeemes, ha nem

*Ma sem volt könnyű élni.
Nem lesz könnyű sosem.
De érdeemes volt! – s mindig
Érdeemes lesz, – hiszem.*

*Nehéz – s el kell fogadni,
ki szemben áll velünk,
s azokat elviselni,
kikkel menetelünk.*

*Ütésük úgy eltérni,
hogy meg se tántorodj;
– a túloldal ne lássa,
mint hull szét táborod.*

*Emelni, vinni vállon,
ki gyenge s már kidől;
s mert rá is jut erődből,
ledöfne – úgy gyűlöl.*

*Naponként mosolyogni
kínban azok között,
kik összefenek szemük
egy jó szavad mögött.*

*Menni velük – már régen
nem értük! – Csak azért,
mert e sereg iránya
valami célt ígért.*

*Velük és ellenükre
annyi közt egyedül,
– vívni mégis azért, mi
csak együtt sikerül:*

*– mindez ma sem volt könnyű,
– s nem lesz könnyű sosem, –
de törvény s vállalt sors ez,
ha érdeemes – ha nem!*

lyozzuk a természetet s felfal szabályozhatatlan természetünk – írta egyebek mellett. (Az első versszakban egy hajmeresztő sor: tankok csörömpöltek át elszánt kis országok forradalmain. 1970-ben, amikor megjelent, 1956-ra, de már 1968-ra is erős utalásként hatott.)

Egyre csalódottabb lett, de hevületéből nem engedett, időnként megfagyott körötte a levegő. Ilyeneket írt le kórleletként: *Ha eget nem kap, szárnyat nem növeszt itt a nép [...] A sok felesküdt népi forradalmár, ki rázta nemrég őse rongyait, intézetekbe bújva merre van már?! [...] Szegények hátán, ki magasba mászott – hány! – úrnak érzi magát. A közspórolást már gyakorolják és lenn kezdik az ésszerűsítést. [...] Csak a munkáson szorítják a normát, s azt küldik el, ki úgyis alig élt. (Mai dialektika). Az a legforradalmibb, ami a legkevesebb kockázattal, a legártatlanabb céllal, a leghaszontalanabbul a legtöbbnek eljátszható. (Leg-korszak). Ti a dialektikával úgy játszottok, mint bohóc a húzósharmonikával. S a forradalom talpa alól csodálatosképpen felnőt-tetek, mint fojtó inda. [...] Hatalmát mindenki javára küzdötte ki – de senki-vel nem osztja azt meg (Márciusi vessző). A lelketeket, a felgöngyölt lobogót használják portörölő rongynak (A péteri had). Csöngessenek a hősi pózok éjre sarokba félretett páncélján, melyből kilopózott a lélek s fázva didereg (170-170 [a telefonos ébresztőszolgálat száma volt]). Isznak, egymásnak hízelegve – s most egyszerre jut eszembe mindaz, amit egymásra szórtak. Pizskolták egy-mást – tisztálkodnak (A fogadásokon). Nekem szabadságnak az nem elég, ha a nyomorúság leveszi népem szájáról fojtogató tenyerét. Azért csupán mert már nem szolgál régen – még nem szabad a nép! (Méltó hatalmat!).*

Hol homokzsáknak szánt bakának, hol kinevetett álmodozónak érez-hette magát. Nem egyszer visszaköszönnek soraiból a fejéhez vágott sértések. *Egy marha szólt a parasztgyerekek neveléséről – és mind nevetett. – Miket beszél? Micsoda állapot! Nem ismerték e kivesző állatot (Értekezle-ten). Mi engem szült, éppen olyan dicsért, szidott, árva rassz, mint az indián, a néger: – tanyai magyar paraszt (Képeslapok Jeszenyinnek). Ünneprontó az ünnepen, te országosan szemtelen, feszengeve hallgatott pimasz, számonkérő hangú paraszt. Rádszólnak, lásd, leintenek, mosolyognak, legyintek, hagyják, hogy haragod kiöntsd – nem árt ha »magában dühöng« (Te bolond). Igazat kér, de igazában sok a követők túlzása – idézi az egyik őt ért bírálatot a Válasz egy kritikára című versében, amit így zár: Az eperfa az igazi fa. Híze-leg lapos ereszeknek. – De messzelátszón, útrahívón csak a jegenyék integetnek.*

Látta, megélte és keserű önvalló sorokban láttatta is, hogy félresik-lottak a dolgok, s hogy a hitegetésből a hit partjára vágyna, miközben hadseregek indulatát vezényli a szívén át. Hogy elfojtott indulatok között vergődik. Többször okát is adja annak, miért.

A sorsod ez: – szenvedéseket széppé tenyészteni a szíveden, hogy ami szét-mar, felfal tégedet, másoknak édes gyógyszere legyen (Sorsod). Csak néha né-zek fel az égre összekulcsolt kezemen át – Akármí kín horgát szívembe, amely e tócsából kiránt! (Irodalom) Fecsegsz csak itt a többivel arról, mit ordítani kéne [...] Életed ég már, sistereg, mint éles kézigránát, de célra vetni nem lehet: – tiéid is találnád. (Kiváltság). Hogy gyűlölöm már, amit még annyira szere-tek. (Szabadság, tégy gazdaggá minket!). Halálos indulataid nem érti, kire tartozik (Te bolond). Mi maraszt ember, hogy ott alkotsz, vársz a halálra, hol szádról nem kél csak szitok, panasz? (Mi maraszt?). Országos árulásokat em-leget (Te bolond). Amitől én a megváltást reméltem, eltakar, amíg felfal enge-met. Sárkányt szültem – s most tűzlehelletében nem vehetek tiszta lélegzetet. A hír letépte, lobogtatta arcom, mint zászlócímer – torzulva ragyog; képmásom az – a kor tépi viharzón; – vállalom is, de nem csak az vagyok! (Sárkány-szü-lő). Hej! reménytelen nyár volt, aratás – Hit, se értelem nem hozott csodát (Kolcov modorában). Míg én azt hittem: – szolgálom a népet, kiváltak belőle a gyors egyének, számonkérni sok megszenvedett szavam. (Kitörés a ringből). Nehéz... azokat elviselni kikkel menetelünk. Ütésük úgy eltűrni, hogy meg se tántorodj: - a túloldal ne lássa, mint hull szét táborod. [...] Menni velük – már régen nem értük! – Csak azért, mert e sereg iránya valami célt ígér. Velük és ellenükre, annyi közt egyedül – vívni mégis azért, mi csak együtt sikerül (Ha érdemes, ha nem). Ölelve szembefordulok veled, mert már nem az vagy, aki

születőben, s mert még az sem – sosem leszel – kinek álmodtunk (Hú lázadás). A hit szárnya rámbénul, csügg esetten, Széthull minden ég darabokra. Nem szólít isten; – nézem tehetetlen: – kihunytt legendánk égő csipkebokra. Lehet-e még másként? – kegyetlen ráforrni dolgomra: tenyér a botra (Tenyér a botra). Nehéz ma a világforgató hitet újraidézni (Ma sem könnyebb).

Legátfogóbban már az Ez! Itt! Most! című költeményében összefoglalta: *Énnekem ezt a homloknyi országot, ezt a kitépett szívnél nem nagyobb hazát, e népet és kor meredekjeit adta sorsomul a lét [...] A kőre hullt magnak kőbe kell marni. [...] Barázdával nem vitázhat a mag. Csirázni kell, rövid az egy tavasz!* Az adott helyen, az adott időben kell a lehetőségekhez mérten legtisztességesebben szolgálni, megtenni, mindent, ami csak tehető. (És akkor, 1959-ben, amikor az 1958-as dátumozású vers az Élet és Irodalomban először megjelent, az olvasók nem tudhatták, hogy utolsó versszaka, ez az erőteljes felszólítás egyben súlyos figyelmeztetés is. *Utat, irányt, célt itt mutassatok! Aki előttem akar járni, itt járjon az! És itt vezessen, ki azt akarja, hogy kövessem!* Váci drámai erejű 1956-os verses naplója a *Lobogó jegenyék* címen ugyanis csak 2004-ben került a kezekbe. Az egyik ebben szereplő cím nélküli költeményben vádiratként olvashatók ezek a nagyon is ismerős szavak: *de vezetői [...] sohasem vezették! [...] mindig csak terelték, [...] hajszolták-kergették, [...] soha nem előttük jártak.* A napló fényében egyébként több megjelent műve is új dimenziókkal gazdagodott.)

Váci Mihály munkáiban az emberarcú szocializmus igénye és ígérete fogalmazódott meg, jóval a „Prágai tavasz” előtt... Ugyanakkor előbb harcos, utóbb bánatos bírálója volt mindennek, ami ezzel ellentétes irányba hatott.

A *Kis népek*, az *Örmény ének*, a *Cigányosan*, *A négerek meg én*, de külföldi – Párizstól az Ararátig, vagy ha úgy tetszik, Okistelektől Havannaig tett – utazásai tapasztalatait rögzítő versei jelezték, hogy mennyire fogékony, érzékeny és tisztelettel más kultúrák iránt is. *Körösi Csomához* hasonlóan (akinek a *Kell lenni valahol egy őshazának* című versével állított emléket) egyre kutatta azt a „valamit”, amire seholy se lelt.

Újra kell [...] kezdeni mindent e világon, megteremteni, ami nincs seholy, de itt van mindnyájunkban mégis, belőliünk sürgetve dalol, újra hiteti, hogy eljön valami, valamikor, valahol... (Valami nincs seholy).

Halála 1970. április 16-án Hanoiban érte, mert a vietnámi krizantémlelkű nép harca éppúgy izgatta, mint Kuba, ahol találkozott a forradalommal. Ott Vietnámban, a Vörös-folyó jobb partján fekvő fővárosban kapott kétszer is agyvérzést, ami háromnapos kórházi ápolás után szőlította sírba. Mindössze tizenöt alkotói év adatott neki, de így is terjedelmes és maradandó életművet hagyott maga után. Ebben több csípős sírvers is olvasható. Van közöttük, amiket rá vonatkoztatva is igazolt az idő (*Akik eddig csendben haraptak, most majd hangosan megugatnak*). De másfélék is: *Örök béke poraira! Deleatur soraira! Hangzott a Dies Irae; Porrá lettem – belepem műveimet*). Ez utóbbiak cáfolata csakis rajtunk áll.

Hegedűs Sándor

Haza, hozzád, hét hídon át

*Haza, Hozzád, hét hídon át!
Sietni síró síneken!
Utánad, ezer út után!
Feretegok, fordulatok
forgatagából csak Feléd!
Tévelygésekből Rádtalálni:
roskadásban Téged remélni:
törtetésekből törekedni,
töröten is törödni Véled!
Kötöttségekből szabadulva
ragaszkodni megköötözten!
Terméketlen gondok után
termő gondodról gondoskodni!
Hitegetések hálójából
kivetődni a hit partjára!
Küzdelmek gólyalábairól
leszállni és melletted járni:
keserű szájjal kedveskedni:
ökleimet kinyitni ölben,
bujkálás után Hozzád bújni:
és örök-éber életünkből
életre ébredni, éledni!
Roskadásban Téged remélni!*

*Tévelygésekből Rádtalálni!
Forgatagok, fordulatok
fergetegéből csak Feléd!
Utánad ezer út után!
Sietni síró síneken
haza, Hozzád, hét hídon át!*

75 éves a FUEN

Az MNOÖ a FUEN-ben – Schubert Olívia alelnök előadása

Az *Európai Nemzetiségek Föderatív Uniója* (a FUEN) a kisebbségi jogok és azok védelme érdekében létrehozott nemzetközi szervezet. 1949-ben alapították, így most ünnepeljük a szervezet fennállásának hetvenötödik évfordulóját. Hogy a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata (az MNOÖ) miként került a FUEN-nel kapcsolatba, és mi is ez a szervezet? Azt hiszem, nem sokan ismerik a FUEN-t. Sokkal többet hallani olyan nagy szervezetekről, mint az ENSZ, az EBESZ, az UNESCO vagy az Európa Tanács (ET). Mi, a FUEN, az említett nagy nemzetközi szervezetekkel párhuzamosan működő szerveződés vagyunk, minket azonban nem államok alapítottak és alulról építkezünk. A szervezetet négy évvel a világháború után hozta létre néhány nyugat-európai nemzetiség, hogy megvédje a kisebbségek jogait, hogy hangot adjon nekik, és jobban tudja képviselni őket az adott országban. A nagy fordulópontra 1990 után következett be, amikor a szervezet jelentősen kibővült, sok új tag csatlakozott hozzá a volt keleti blokkból. Ekkor kezdett el a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata is érdeklődni a szervezet munkája iránt. Már több mint húsz éve vagyunk tagok. Mi volt a kezdeti cél? A kilencvenes években azt reméltük, hogy a tagság révén tanulhatunk a nyugat-európai, régóta és jól működő kisebbségek példáiból, hogy jogi kérdésekben is tanácsot kapunk tőlük, s szervezetünk kiépülésben, illetve az újjáépülésben is segíteni fognak. Ennek kapcsán kiemelném a dániai vagy a dél-tiroli német kisebbséget. Az 1990-es és az azt követő években csatlakoztak ehhez a szervezethez kelet-európai német kisebbségek is, akikkel ugyan volt kapcsolatunk, de nem európai kontextusban. Számunkra is új tapasztalat volt, hogy a lengyelországi vagy a romániai német kisebbséggel is intenzívebbé tudtuk tenni a kapcsolatainkat. Más, amikor kétoldalú kapcsolatokban dolgozunk: amikor közvetlen projekteket végzünk, vagy együttműködést folytatunk, és megint más, amikor európai szinten képviselve magunkat nagyobb munkaprogramokban vehetünk részt.

Mostanára eljutottunk oda, hogy már nem mi vagyunk a legfrissebben csatlakozottak, azaz azok, akik a nyugat-európaiaktól csak tanulnak, hiszen már harminc éve hirdették ki nálunk a kisebbségi törvényt. Azóta van hazánkban kisebbségvédelem, így az újonnan érkezőknek vagy a sokkal kisebb létszámú kisebbségeknek, illetve azoknak, akiknek a jogai nem olyan erősen vannak képviselve, valamint akiknél a jogi környezet nem olyan nagyfokú, mi is tudunk segíteni, mi magunk is képesek vagyunk nekik tanácsot adni, vagy épp nagyobb projekteken dolgozni velük. Azért veszünk részt ebben a munkában, mert hiszünk benne és kiállunk amellett, hogy nekünk, nemzetiségeknek össze kell tartanunk, mivel kisebbségi létünkben mindannyiunknak nagyon sajátos igényeink vannak, ám nagyon különleges tudással, tapasztalatokkal is rendelkezünk. Ezeket a tapasztalatokat szeretnénk megosztani a többiekkel, és kölcsönösen támogatni egymást. A FUEN 1949-ben nagyon kis szervezetként működött. Időközben tagsága jelentősen bővült. A tényleges székhelyünk és a központi irodánk *Flensburgban* van. Időközben azonban a szervezet tevékenysége olyan

mértékben bővült, hogy szükségessé vált egy *berlini* iroda létrehozása, és néhány éve már *Brüsszelben* is van egy központunk. A berlini iroda fő feladata a legnagyobb adományozóval és a legnagyobb támogatóval, a Német Szövetségi Köztársasággal, a Bundestaggal, a Bundestag tagjaival, a Német Szövetségi Belügyminisztériummal és az állami hatóságokkal való kapcsolattartás. A brüsszeli iroda klasszikus lobbiszervezetként működik. Azért van épp ott, hogy az európai hatóságok, az Európai Parlament – a projektjeink és általában az elismertségünk miatt – párbeszédpartnerként tekintsenek ránk. Ez a kapcsolat lobbitevékenységünk megerősödésében is megmutatkozik.

Időközben egyre több olyan munkatárs csatlakozott hozzánk, akiket projektekben foglalkoztatunk. Büszkén mondhatjuk, hogy az ügyvezetőnk is magyarországi német: *Pénzes Éva*. Az irodákban különféle kisebbségekből származó munkatársaink vannak, ez pedig azt jelenti, hogy maga az iroda is tükrözi azt, ami a szervezet valójában: különböző kisebbségekből származó, eltérő nyelvű és végzettségű kollégák jó együttműködése, közös célok mentén.

A FUEN vezetősége az elnökségből és a közgyűlésből áll. Az elnökséget háromévente választják meg és egy nemzetközi csapatból áll; mivel minden szervezetnek joga van jelöltet állítani a választáson. Szervezetünk elnöke 2022 óta egy romániai magyar, *Vincze Loránt*, akinek munkáját hat alelnök segíti. Az egyik alelnököt a magyarországi németek adják, mégpedig az én személyemben. Vannak további alelnökeink a dániai és a lengyelországi német kisebbségből, valamint egy dél-tiroli is. A német nyelv tehát az elnökségben is túlsúlyban van, de van egy görögországi törökünk és egy frízünk is. Ezen túl pedig nagyon fontos: az *Európai Nemzetiségek Ifjúságának* képviselője vagy elnöke is tagja az elnökségnek.

Magában az elnökségben a témák úgy vannak felosztva, hogy nem azt nézzük, hogy ki melyik kisebbségtől jött, sokkal inkább azt, hogy kollégáink szakmailag és tartalmilag mennyire tudnak hozzájárulni az adott feladathoz. Ez azt jelenti, hogy nekünk, az elnökség tagjainak, egyrészt rendelkezniünk kell a FUEN operatív tevékenységének biztosításához szükséges tudással, másrészt pedig arra is időt kell

szakítanunk, hogy egész évben figyelemmel kísérjük a munkát. Hogy legyen időnk és lehetőségünk véleményt nyilvánítani s képesek legyünk egyedül is fellépni bizonyos munkaprogramoknál. A különböző témákat és projekteket felosztjuk az elnökség tagjai között: meghatározzuk, hogy ki miért felelős. Alapvető, hogy ne csak a saját témáinkat terjesszük elő, hanem igyekezzünk azokat a területeket is képviselni, amelyekben erősnek, alkalmasnak érezzük magunkat. Én például szívesen fordítok gondot a kisebbségben élő nők helyzetére, amellyel eddig alig foglalkoztunk. Ez lett most a legújabb projektünk. Szóval az én témám a nők kérdése. Egyébként magának az MNOÖ-nek természetesen növeli a tekintélyét, hogy egy ilyen nagy közösségben – elvégre több mint száz tagszervezetünk van – valaki a saját soraiból az egyik alelnöki posztot betöltheti.

Az Európai Nemzetiségek Föderatív Uniójának munkája többnyire láthatatlan, vagy csak akkor látható, amikor nagyobb rendezvényeink vagy projektjeink vannak. A legnagyobb esemény az évente egyszer megrendezésre kerülő kongresszusunk. Ami azonban az elnökségi munkánkat illeti, az egész évben folyamatosan, de inkább a háttérben zajlik. Én nemcsak az elnökség tagja, alelnök vagyok, hanem egy másik testületben is dolgozom. Az *Európai Párbeszéd Fórumában*, amelynek szintén hét tagja van. A két testületnek egészen más, de egyaránt nagyon fontos feladatai vannak. Az elnökségi ülések kapcsán általában évente hat-hét alkalommal találkozunk, néha online, néha pedig személyesen.

A legfontosabb célunk a rendszeres információcsere és tájékoztatás-adás a FUEN tevékenységéről, munkájáról. Meghozzuk a szükséges döntéseket, foglalkozunk a közelgő projektekkel, s persze, amikor egy-egy helyszínre utazunk, ahol ülést tartunk, fontos az is, hogy megismerjük a helyi kisebbség munkáját és életét is. Igyekszünk az elnökségi ülések keretében más-más országok különböző kisebbségeihez ellátogatni. Ugyanakkor az is lényeges számunkra, hogy zavartalanul tudjunk ülésezni, akár egy-két napon át, és ne csak a folyamatban lévő tevékenységekkel foglalkozzunk, mint például a költségvetés, a mérleg elfogadása vagy az éves program. Fontos, hogy ezeken az elnökségi

üléseken nyugodtan meg tudunk vitatni egymás között bizonyos ötleteket, új projekteket vagy eredményeket is. Ez azért jelentős, mert egész évben felelősek vagyunk a FUEN tevékenységeinek zavartalan lebonyolításáért, továbbá évente egyszer az éves kongresszuson is számot kell adnunk ezekről.

A másik tevékenység, amit a FUEN-en belül folytatok – mint már említettem –, az Európai Párbeszéd Fórum munkájában való közreműködés. Ezt a fórumot sok évvel ezelőtt alapítottuk, mert szerettünk volna egy olyan speciális testületet, amely kizárólag nemzetközi szervezetekkel történő együttműködéssel foglalkozik. A kezdetektől az volt a cél, hogy a FUEN ne önmagában, zárt szervezatként működjön, hanem más nemzetközi szervezetekkel karöltve, velük eszmecsere folytatólag. Az évek során nagyon jó kapcsolatokat építettünk ki az Európa Tanáccsal, az UNESCO-val. Amióta az Európai Parlamentben megalakult a kisebbségi munkacsoport, azóta velük is szoros kapcsolatban vagyunk. Ezekkel a testületekkel a kisebbségvédelmet, a kisebbségi kérdéseket európai szinten is igyekszünk megvitatni: az időszerű problémákat, nehézségeket, konfliktusos kérdéseket terítékre hozni. Tagszervezeteink tudják, hogy általunk az európai döntéshozók is meghallgatják véleményüket.

Egy példa erre: *a lengyelországi német kisebbségnek az volt a gondja, hogy az iskolai németórák számát nagyon lecsökkentették.* Mivel ez akkoriban nemcsak az országon belül volt téma, hanem nemzetközi ügyé is vált, a csatornáinkon és kapcsolatainkon keresztül arra kértük az európai szervezeteket, hogy nyilatkozzanak a lengyelországi német kisebbség támogatása érdekében, valamint ne csak állásfoglalásokban, hanem a kétoldalú állami kapcsolatok során és a delegációk munkájában is tartssák folyamatosan szem előtt ezt a témát. Ez a kérdés is *kedvező végkifejletre jutott, mert a lengyelországi német kisebbség visszakapta a tanóráit.* Kemény munka volt ez, sok tagszervezet és számos képviselő működött benne közre a különböző testületekben.

Attól függően, hogy melyik nemzetközi szervezettel dolgozunk együtt, a témák súlyozása is eltérő. Az Európa Tanáccsal például *elsősorban jogi területen működünk együtt, azaz például azzal kapcsolatban, hogy az egyes országokban milyen jogi szabályozás létezik az adott kisebbség védelmére, miféle jogsérelmek vannak, és véleményével miként tudja az ET a hatékonyabb jogvédelmet formálni.* Az UNESCO-val *egyértelműen kulturális területen vagyunk cselekvők. Olyan közös projekteket próbálunk létrehozni, amelyek a szellemi örökséget, a hagyományok védelmét, a kisebbségek kulturális múltjának megőrzését támogatják.*

Az Európai Parlamenttel teljesen más kontextusban működünk együtt, mert az elsősorban mindannyiunkról szól. A legtöbbben uniós országból származunk, ahogy mi, magyarországi németek is tagjai vagyunk az Európai Uniónak, mi is uniós polgárok vagyunk. A kisebbségek védelme európai szinten, az Európai Parlamenten keresztül valósul meg. A kisebbségi jogok megerősítése az európai hatóságok által és európai projektekkal érhet célt. Persze nem szeretnénk megfélemlkezni az Európai Unió kívülről érkező kisebbségekről sem. Fontos, hogy az európai projektek, például a szomszédságpolitika és hasonló keretében bemutassuk az ő álláspontjukat is. Hogy felhívjuk a figyelmet arra: ők is léteznek. Azoknál az országoknál, amelyek nem tagjai az EU-nak, de azzal különféle módon kapcsolatban állnak, az együttműködési és csatlakozási tárgyalások, illetve támogatásuk során, szintén figyelembe kell venni a kisebbségi jogokat, a kisebbségek védelmét.

A FUEN legnagyobb éves eseménye a kongresszus. Jelenleg több mint száz tagszervezetünk van, amelyek maguk döntenek arról, hogy jelentkeznek-e szervezőnek, megszerveznének-e egy konferenciát. Kezdetől fogva az volt a fő célunk, hogy a FUEN-kongresszusokat minden évben más országban, más kisebbségnél rendezzük meg. Szándékunk az, hogy évente ilyen nagyszabású rendezvényen mutassuk meg vala-

mennyi tagszervezetünknek egy-egy kisebbség különleges helyzetét. Ezek a tanácskozások természetesen arra is lehetőséget adnak, hogy megismerjük a helyi viszonyokat, eszmecsereként folytassunk a helybeli emberekkel, és egy kicsit elmerüljünk az adott kisebbség életében.

Az éves kongresszusokat általában – mivel a kisebbségek gyakran nem nagyvárosok vagy a főváros közelében élnek – abban a régióban szervezzük, ahol a vendéglátók laknak. Nekünk, magyarországi németeknek már kétszer is volt alkalmunk megszervezni ezt az éves kongresszust, mindkétszer *Pécsett*: először 2008-ban, másodszor 2023-ban.

Az eseményt a következőképpen kell elképzelni. Ez egy többnapos találkozó, ahová Európa minden részéről érkeznek a különböző kisebbségi szervezetek képviselői. Az éves kongresszuson nemcsak a közgyűlés ülészik, hanem bizonyos témák megbeszélésére, eszmecserékre is sor kerül. Beszélgetések folynak az adott állam képviselőivel és különböző szervezetek tagjaival, mégpedig a nagy jelentőségű időszerű kérdésekről. Mindezeket túl kulturális programok és kirándulások formájában mindig lehetőséget biztosítunk magának a régióknak megismerésére is. Tavaly Pécsett, azt hiszem, nagyon jól sikerült rendezvényt tudtunk megvalósítani. Nemcsak a várost és az ott élő kisebbségeket mutattuk be, hanem Pécs kulturális sokszínűségét is. Elvittük a résztvevőket környező falvakba: azt is megmutatva nekik, hogy milyen egy magyarországi német falu, miként élnek ott az emberek, milyen a jelenlegi helyzetük. Természetesen volt alkalmunk egy pohár bor és jó vacsora mellett beszélgetni is. Ez nagyon fontos, mert azt tapasztaljuk, hogy az ilyen találkozások, az efféle közvetlen kapcsolatok sokszor sokkal többet hoznak, mint az, amikor csak beszélünk valamiről, látunk vagy olvasunk róla. Lényeges, hogy az emberek kapcsolatba kerüljenek egymással, hogy kölcsönösen megismerjék különlegességeiket és a sok közös dolgot is.

Mindig lenyűgöző, hogy mennyi hasonlóság és párhuzam van a különböző kisebbségi közösségek között. Minden alkalommal – teljesen mindegy, hogy melyik ország melyik kisebbsége a vendéglátó – szívből jövő a vendégfogadás. Azt látjuk, hogy a szervezők mindig mindent megtesznek azért, hogy ezek az éves rendszerességű kongresszusok valóban felejthetetlenek legyenek. Mindenki, aki részt vesz rajta, azzal az érzéssel indul haza, hogy megerősödött a saját kisebbségi létében.

A kongresszuson kívül is vannak azonban projektjeink. Ezek közül most csak a legnagyobbat emelném ki és nevezném meg: az MSPI-t. Ez mozaikszó a *Minority SafePack Initiative* kifejezés rövidítése. Ezt a projektet jó tíz évvel ezelőtt indítottunk el. A kisebbségi társadalmon belül volt egy európai polgári kezdeményezés, amelyben egységes európai kisebbségpolitikát követeltünk az Európai Uniótól. Jogi eszköz volt arra, hogy az uniós polgárok hangjának teret adjunk. Meg volt szabva, hogy hány aláírást kell összegyűjtenünk: több mint egymilliót. Az is elő volt írva, hogy hány országból, és milyen lakosságarányban kell benyújtani, tehát számított, hogy nagy vagy kis tagállamról volt-e szó. Ebből is látszik, hogy az európai polgári kezdeményezéseket általában nagyon nehéz összehozni, mert igen szigorúak a feltételek. Nagyon örülünk, hogy teljesítettük ezeket, sikerült annyi érvényes aláírást összegyűjtenünk, hogy ez a polgári kezdeményezés érvényessé vált. A polgári kezdeményezésen keresztül pedig évek óta küzdünk azért, hogy az Európai Bizottság európai szinten foglalkozzon a kisebbségi politika kérdésével. Összeállítottunk egy katalógust, amely tartalmaz bizonyos intézkedés- és rendeletjavaslatokat arról, hogy miként képzeljük el az európai kisebbségi politikát. Ezekkel az ajánlásokkal egyszerűen csak támpontot adtunk az Európai Bizottságnak az egységes kisebbségpolitika jogi kialakítását célzó jogalkotási projekthez. Az Európai Parlament már támogatta a kezdeményezésünket, ami azt jelenti, hogy ezen a szinten már vannak, akik mellénk állnak. Jelenleg azonban még mindig azért küzdünk, hogy magától a Bizottságtól is támogatást kapjunk. A tagállamokban egye-

lőre különböző szintű kisebbségpolitika működik, ha sikerrel járnánk, akkor egységes európai jogi keret jönne létre a kisebbségekre, a kisebbségvédelemre, a kisebbségi kritériumokra vonatkozóan, és jogi segítséget is tudnánk nyújtani a konfliktusok megoldásához, a kisebbségi kérdések rendezéséhez. Ez a legnagyobb projektünk. És mivel felismertük, hogy a kisebbségpolitika igen eltérően alakul az egyes országokban – van, ahol támogatják, van, ahol elnyomják a kisebbségeket –, most először hoztunk létre egy szakértői konferenciát. Ez szintén igen csak egyedi és szerintem nagyon fontos lépés. Kisebbségi szakértőket hívtunk meg egész Európából, mégpedig a legnagyobb elméket egy többnapos tanácskozásra, melyen a kisebbségi lét, a kisebbségpolitika fogalmairól fognak beszélgetni. Azokról a fogalmakról, amelyekkel kisebbségi létünket, terveinket, identitásunkat próbáljuk leírni, és a kérdéseket ezeken keresztül artikulálni. Fontos, hogy ezeket a fogalmakat minden országban egységesen értsék. Szükségünk van tehát ezekre a kisebbségi szakértőkre, hogy egységes útmutatást kapjunk tőlük, amivel aztán a jövőben professzionálisan dolgozhatunk.

Olvassa a BARÁTSÁG-ot! Fizessen elő most 2025-re!

Éves előfizetési díj: 3000 Ft (1800 Ft + 1200 Ft postaköltség), félévre: 1500 Ft

A folyóirat előfizethető átutalással:

az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége főszámlája,
Barátság folyóirat alszámláján, OTP Bank: 11743057-26413457

e-mail címeink: baratsagujsag@gmail.com, eva.mayer@nemzetisegek.hu

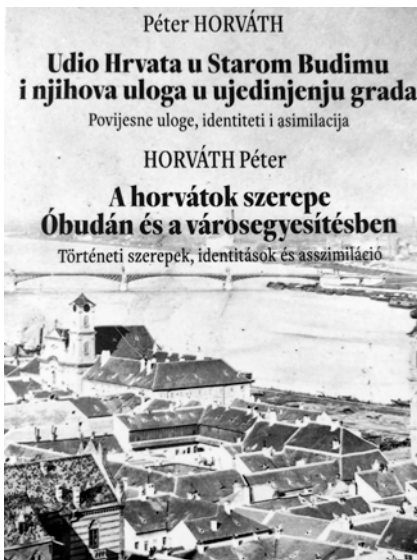
honlapunk: <http://nemzetisegek.hu>

Várjuk könyvtárak, iskolák, kisebbségi önkormányzatok, egyesületek, baráti körök jelentkezését!

A horvátok szerepe Óbudán és a városegysítésben

Történeti szerepek, identitások és asszimiláció

A főváros 150. születésnapja alkalmából, egy évvel ezelőtt az Óbuda-Békásmegyer Horvát Nemzetiségi Önkormányzat kiadásában jelent meg az a kötet, amely Óbuda sokszínű nemzetiségi közösségei között a horvátok történelmi szerepét mutatja be a városegysítés folyamatában. Nem egészen egy év múlva, ez év szeptemberében került sor a könyv második, immár horvát-magyar kétnyelvű kiadására. A két könyvbemutatón a szerző, **Horváth Péter** történész-muzeológus, az Óbudai Múzeum munkatársa és **dr. Sokcsevits Dénes**, magyarországi horvát történész, egyetemi docens villantott fel érdekes mozzanatokat a horvátok helyi vonatkozású történelméből és közelmúltjából az érdeklődő hallgatóság számára.

A könyv létrejöttének lépéseit **dr. Szoboszlai István Attila**, Óbuda-Békásmegyer Horvát Nemzetiségi Önkormányzat elnöke ismertette. „Megalakulásunktól kezdve törekedtünk arra, hogy kutassuk és bemutassuk a horvátság jelenlétét Óbudán és a majdan csatlakozó városrészekben. Az Óbudai Múzeummal együttműködve feltártuk, hogy milyen lehetőségeink vannak ezen a téren. Horváth Péter történész-muzeológus személyében megtaláltuk azt a szakembert, aki a nyári szabadidejét feláldozva megírta az óbudai horvátság rövid történetét. És szükség volt arra, hogy Óbuda-Békásmegyer Önkormányzata pályázatot írjon ki Pest, Buda, Óbuda egyesülésének 150. évfordulója alkalmából, amely segített a megjelentetés finanszírozásában.”

A kiadvány Óbuda-Békásmegyer Horvát Nemzetiségi Önkormányzat felkérésére készült az Óbudai Múzeum közreműködésével. Elsődleges célja és feladata a fővárosi és óbudai horvát etnikum történetének bemutatása. Az első, magyar nyelvű kiadást követően horvát-magyar kétnyelvű formában is megjelent **Jenyikné Bende Klára** fordításában. A kötet egyaránt tekinthető helytörténeti és nemzetiségtörténeti vonatkozásúnak: a horvát nemzetiségű óbudai közösség történeti szerepét, identitását és asszimilációját járja körbe, kiemelve Pest, Buda és Óbuda egyesítésének szempontját. „A teljesebb kép megértéséhez szükséges a horvát nép történetének rövid, de tartalmas ismertetése, amely segíthet a téma sokrétű feltárásában – mondta a könyvbemutatón Sokcsevits Dénes, a könyv lektora. – Kevesen ismerik a 816 éves együttélés, a perszonalunio jelentését és működését. Fontos, hogy minél jobban és pontosabban megismerjük a magyar s a horvát nép több évszázados közös múltját és sorsát, amely természetesen a többi hazánkban élő nemzetiségre is vonatkozik. Hosszú, együtt megélt történelmünk alatt mindvégig jelen volt a horvátok erős kötődése etnikai gyökereikhez, hagyományaikhoz. A szilárd identitás nemcsak a Horvátországban élő lakosságra – ideértve a szlavón, dalmát, boszniai térséget is – állapítható meg, hanem a Magyarországra több hullámban áttelepült horvátokra, akik hosszabb időn át viszonylag zárt közösségekben éltek. A horvát nemesség jelentős részének asszimilálódásával elinduló folyamat azonban – amely releváns hatással volt a horvát polgárságra és más társadalmi rétegekre is – a hazánkban élő etnikum gyors elmagyarosodásához vezetett. Ez különösen igaz a magyar fővárosba költöző és letelepedő horvátságra, amely csak az 1990-es évek elejétől kezdte újra felfedezni és ápolni saját nemzetiségi identitását.”

A könyv visszatekint a Magyar Királyság idejére, amikor is több mint nyolc évszázadon át perszónálunióban – egymás mellé rendelt államként, de közös királlyal – élt Magyar- és Horvátország, ami nagymértékben megkönnyítette a horvátság és a magyarság keveredését. A török alatti és utáni időkben a kipusztult területek újraneépítésében is jelentős szerepet játszottak a különböző eredetű horvát – bosnyák, bunyevác, dalmát, drávamenti, gradistyei, muramenti, rác és sokác – népcsoportok. A török utáni időkben a rác-horvát népcsoport a németeket és a zsidókat követően a harmadik legnépesebb volt Óbudán.

A szerző egy-egy fejezetet szentel a horvát lakosság sorsának a török hódoltság alatti Óbudán, a Zichy család óbudai uradalmában, valamint a kiegyezést megelőző évszázadnak is. Bemutatja a 1700-as években Óbudán négyszer is városvezetővé választott *Merkovics* Gregor bírót, az óbudai hajógyártás meghonosításában meghatározó szerepet játszó horvát hajóépítőket, valamint a közelmúlt már főleg betelepülőkől álló horvát identitású hírességeit, mint például *Albert* Flóriánt, *Bán* Istvánt, *Sinkó* Lászlót, *Sinkovits* Imrét. Így jut el a ma is itt élő horvát identitású képzőművész-író *Péntek* Orsolya, *dr. Lukács* István professzor és *Lukács* B. György történész személyéig. A könyv végén képmelléklet fűződik az egyes fejezetekhez.

„Óbuda a XVIII. század elejétől vált soknemzetiségű, többnyelvű településsé, ahol szabadon gyakorolhatták vallásukat a különböző keresztény felekezetek és a nagyszámú zsidó lakosság” – magyarázta Horváth Péter, a könyv szerzője. – „Egy befogadó, sokszínű város volt, ahol – ugyan kisebb számban – szláv családok, köztük horvát nemzetiségűek is éltek. A fellelhető városi iratokból kiderül, hogy a horvát közösség egyes tagjai milyen fontos tisztségeket töltöttek be a település életében, bár hivatalosan magyarként tartották őket számon.”

A rövid történelmi összefoglaló igyekszik olvasmányosan, mégis történelmi tényekre, tudományos szakirodalomra és elismert szerzők kutatásain alapuló tudásanyagra támaszkodva feltárni a horvát-magyar közös múlt egyes mozaikjait, amelyek hozzájárultak Óbuda és a főváros fejlődéséhez.

Szilveszteri-újévi falatok és kortyok

Savanyú malacaprólék-leves

Hozzávalók:
 70 dkg malacaprólék, 2 dl tejföl,
 10 dkg vöröshagyma, 7 dkg zsír,
 1 db citrom, 4 dkg liszt,
 5 g pirospaprika, 2 db babérlevél,
 3 g törött bors, só.

Felaprítjuk a megtisztított malacaprólékot, majd kisebb darabokra vágjuk. Leszedjük a vöröshagyma héját, és miután kis kockákra vágtuk, zsírban üvegesre pirítjuk. Őrölt pirospaprikával megszórjuk, és közé keverjük a malacaprólékot. Babérlevéllel (vagy makkáskanálnyi őrölt babérlevéllel), törött borssal és sóval ízesítjük. Fedő alatt főzzük. Amikor már csaknem puha, felengedjük vízzel. Miután teljesen puhára főtt, levét pirított rántással és a tejjel elkeverjük, majd a citromlevét is hozzáadjuk.

Pontykocsonya

Hozzávalók (négy személyre):
 1 kilós ponty, 15 dkg vöröshagyma,
 1,5 dkg pirospaprika,
 1-2 db cseresznyepaprika,
 só – ízlés szerint.

A pontyot megtisztítjuk, kibeizzuk, fejét levágjuk, utána hosszában kétoldalt lefejtjük a két filét. A halat felvágjuk annyi darabra, ahányan leszünk, és besózzuk jó erősen, az ikrával vagy halfejjel együtt. A fejét a kopolytú eltávolítása után a gerinccsonttal, néhány fej felszeletelt vöröshagymával, cseresznyepaprikával és annyi vízzel, hogy jól ellepje, feltesszük főni, egy-másfél óráig szép lassú forrásra állítva. Leszűrjük a levet, belerakjuk a besózott haldarabokat, s mikor felforr, beleszórjuk óvatosan a pirospaprikát, és huszonöt-harminc percig főzzük. Ezután a halszeleteket egy nagy tálra, vagy egyszemélyes kis tálakba szedjük. Ügyeljünk, hogy ne főzzünk túl sok levet, mert nem alvad meg. Ajánlatos a léből egy keveset próbaképpen kihúteni, hogy meggyőződjünk róla, mennyire keményszik, s ha túl lágy, oldjunk fel benne egy kevés zselatint, felforralva.

Örmény marhasaláta

Hozzávalók:
 30 dkg marhahús, 1 db gránátalma,
 6 dkg dió, 2 evőkanál tejföl,
 2 ek. majonéz, feketebors,
 2 (kisebb) gerezd fokhagyma,
 só – ízlés szerint.

A marhahúst megfőzzük, majd kis kockákra aprítjuk. A gránátalmát megtisztítjuk, a magokat szétválasztjuk (néhány magot hagyunk a díszítéshez). Megtisztítjuk és szétnyomjuk a fokhagymát. A dióbelet késsel aprítjuk fel (nem szükséges túl apróra). A tejjelt, a majonézt, a fokhagymát, a sót és a borsot alaposan összekeverjük. Ezt a mártást ráöntjük húskockákra. Ezután a gránátalma magokkal és a dióval is összekeverjük, díszítjük.

Spenótos pite zacskóban (görög szilveszteri csemege)

Hozzávalók (tizenkét zsákhoz):
 70 dkg spenótlevél, 10 dkg juhsajt,
 10 dkg kemény kecskesajt, 2 tojás,
 3 szál újhagyma, 6 réteslap,
 1 evőkanál olívaolaj,
 2 teáskanál mustár, só,
 frissen őrölt feketebors.

Az újhagymát apróra vágjuk, a sajtokat lereszeljük, a tojásokat felfeljük. A spenótot egy mély edénybe helyezzük, sózzuk és kézzel átdörzsöljük, hogy csökkenjen a térfogata. Ezután hozzáadjuk a töltelék többi hozzávalóját, és jól elkeverjük. Keresztben negyedeljük el a réteslapokat, párosával rakjuk egymásra és mindkét oldalukon olajjal alaposan megkenjük. A töltelékét úgy osztjuk szét, hogy a lap közepére tesszük. A leveleket a töltelék köré zárjuk, tasakot formázva a réteslapókból, melyeket konyhai zsineggel rögzítünk. Az így elkészült zacskókat kivajazott tepsire tesszük, a zacskók felületét is enyhén megkenve. 180°C-ra előmelegített sütőben 25-30 percig sütjük. Természetes módon hagyjuk lehűlni.

Borleves

A bort negyed liter víz és a kockacukrok hozzáadásával felforraljuk. A két tojás sárgáját lábasba tesszük, ráöntjük az iménti forralt levet. Miközben habverővel folyamatosan keverjük, nagy lángon így is felforraljuk. Ha már nem lobog, a citromlevet és/vagy fahéjat is belekeverhetjük.

Hozzávalók:

0,5 liter fehér bor,
2 tojás,
7 kockacukor,
citrom és fahéj – ízlés szerint.

Oliebollen (holland szilveszteri fánklabdacs)

A tejben elkeverjük a szárított élesztőt és a cukrot, majd egy ideig hagyjuk ázni. A lisztet keverőtálba szitáljuk, s hozzáadjuk a csipet sót. Lassan adjuk hozzá a tejet és az élesztőt, és addig keverjük-gyúrjuk, amíg ragacsos tésztát nem kapunk. (Egy robotgép vagy mixer jelentősen megkönnyíti munkánkat.) A tésztához keverjük a tojást, majd a meghámozott és lereszelt almát. Nedves ruhával lefedve, langyos környezetben hagyjuk egy órán át kelni. (A tésztának körülbelül kétszeresére kell nőnie.) A kb. egy liter olajat 180 fokra melegítjük. Mivel a tésztagolyó igen ragacsos, olajba mártott teáskanállal szaggatják a lábosba. Többször is forgassuk meg, hogy alaposan átsüljön. Amikor a tészta az olaj tetejére úszik (kb. hat perc után), vegyük ki, tegyük konyhai törőpapírra, hogy a fölösleges olajtól megszabadítsuk. Ezután még melegen porcukorral megszórjuk. A hollandok alma mellett főleg ribizlivel, de mazsolával is készítik. (Nagyobb vendégség esetén mindhármat tálalják. A ribizlit és a mazsolát előbb negyedórán át rumban vagy vízben áztatják.)

Hozzávalók:

0,5 kg liszt, 0,5 liter 2,8%-os tej,
2 db alma, 1 db tojás,
4 evőkanál barna porcukor,
7 g élesztőpor, csipet só,
napraforgóolaj a sütéshez.

Sós rudacska

A két tojás sárgáját, a finomra vágott sonkát, a lisztet és a vaját, sőt tésztává gyúrjuk, majd ujjnyi rudacskákká formálva kisütjük. Ha ez megtörtént, azon melegében tojásfehérjével megkenjük, s a lereszelt sajttal gazdagon megszórjuk.

Hozzávalók:

20 dkg liszt, 15 dkg sonka, 2 tojás,
10 dkg vaj, 5 dkg parmezán sajt,
csipetnyi só.

Jeges puncs

A vizet felforraljuk a cukorral. Ha megtörtént, pár percig hagyjuk hűlni, majd még forrón öntsük rá a narancsok lereszelt héjára. Ezután két órán át betakarva hagyjuk állni, majd leszűrjük, és hozzáadjuk a citromok levét. A tálalásig (lehetőleg egy napon át) hűtőgépben tartjuk. Közvetlen a tálalás előtt habverővel hozzá keverjük nyolc tojás fehérjéjét, és addig keverjük, míg teljesen egynemű lesz. Ekkor nagyjából egyharmadát másik edénybe merjük. Ehhez hozzáöntjük a maradék két tojás fehérjéjét és a fél deci málnalevet, amit szintén egyneművé keverünk. A kétharmadnyi részhez hozzákeverjük a rumot. Tálaláskor minden vizespohár aljába egy-két jégkockát teszünk. Kétharmadáig a rumos puncssal töltjük meg, fölébe pedig a málnás puncsot öntjük.

Hozzávalók:

1 kg cukor, 10 db tojás, 4 db citrom,
3 db narancs, 1,5 dl rum,
0,5 dl málna ivólé.

Eggnog (amerikai tojáslikőr)

A tojássárgáját a porcukorral habosra verjük. Hozzáadjuk az evőkanál konyakot vagy rumot, ugyanannyi tejszínt és másfél deci tejet. Többször is alaposan (esetenként két-három percig) átkeverjük. A fehérjét kemény habbá verjük, hozzákeverjük az eddigiekhez, majd poharakba töltjük. Amerikában szerecsendiót reszelnek a tetejére, a mi ízlésünknek talán a csekély fahéjszórás megfelelőbb.

Hozzávalók:

(poharanként) 1,5 dl tej, 1 tojás,
2 evőkanál rum vagy konyak,
2 ek. tejszín, 1 ek. porcukor.

Inhalt „Barátság”/ „Freundschaft”

Jahrgang 31. Heft 6.

In der letzten Ausgabe des Jahres stellen wir Weihnachts- und Neujahrsbräuche aus der ganzen Welt vor. Mit dem Titel „Die Situation der nationalen Minderheiten in der Europäischen Union“ wurde in Budapest eine internationale Konferenz veranstaltet. Zu diesem Anlass konnten die Konferenzteilnehmer die Nationalitätenpolitik von Ungarn, die Situation der Nationalitäten, sowie das Leben der ungarischen Minderheit in Slowenien, das Leben der Friesen, der Dänen und der Sorben in Deutschland und das Leben der in Italien, in Süd-Tirol lebenden nationalen Minderheiten kennenlernen. Wir berichten über die zweitägige Konferenz mit Fotos. Wir begrüßen die Mitarbeiterin des Forschungsinstitutes der Slowaken in Ungarn, Erzsébet Uhrin Hornok und die Vertreterin der Rechte der Roma, Ágnes Daróczi, die paar Tage vor ihrem 70. Geburtstag zur Ehrenbürgerin von Budapest gewählt wurde. Olívia Schubert, die stellvertretende Vorsitzende von FUEN stellt die vielfältige Tätigkeit der vor 75 Jahren gegründeten, etwa 100 verschiedene europäische Minderheiten vereinigenden Organisation vor. In der Rubrik XX. JAHRHUNDERT gedenken wir dem ungarischen Dichter Mihály Váci, der in diesem Jahr 100 Jahre alt geworden wäre. Traditionell wird der Tag der Kroaten/DAN HRVATA immer im November gefeiert, in diesem Jahr in der Region Gradistye, in Szombathely. Wir berichten mit Fotos über die Veranstaltung.

Die Redaktion von BARÁTSÁG wünscht den Lesern Friedliche Weihnachten und ein Glückliches Neues Jahr!

In our last issue of this year, we present Christmas and New Year's Eve customs from all over the world. An international conference titled The Status of National Minorities in the European Union was held in Budapest. On this occasion, the participants were able to learn about nationality policy in Hungary, the situation of nationalities and the lives of the Hungarian minority in Slovenia, the Frisians, Danes and Sorbs in Germany as well as the national minorities living in South Tyrol in Italy. We are reporting on the two-day conference in pictures and words. We celebrate Erzsébet Hornokné Uhrin, a member of the Research Institute of Slovaks in Hungary and Ágnes Daróczi, a Roma rights activist, who was elected an honorary citizen of Budapest a few days before her 70th birthday. Olívia Schubert, vice president of FUEN, presents the diverse activities and work of the now 75-year-old organization, which brings together about 100 different European minorities. In our XX. CENTURY column we commemorate the work of the Hungarian poet Mihály Váci, who would be 100 years old today. Croatian Day/DAN HRVATA is always traditionally celebrated in November, this year in the Gradistye region, in Szombathely. We are publishing a pictorial report on the event.

The editorial team of BARÁTSÁG wishes all our dear readers a peaceful Christmas and a Happy New Year!

Contents “Barátság”/ “Friendship”

Vol. 31. No. 6

Lapzártá: 2024. november 30.

A BARÁTSÁG következő száma 2025. február 15-én jelenik meg.

11698

30